

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

NEW YORK TIMES GAZETESİ IŞIĞINDA AMERİKAN
KAMUOYUNUN TÜRKİYE'YE YAPILAN AMERİKAN
YARDIMLARINA BAKIŞI (1947-1950)

Yüksek Lisans Tezi

Ramazan ŞEN
50596636954

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Ü. Erdal ÇETİNTAŞ

KIRIKKALE-2018

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

NEW YORK TIMES GAZETESİ IŞIĞINDA AMERİKAN
KAMUOYUNUN TÜRKİYE'YE YAPILAN AMERİKAN
YARDIMLARINA BAKIŞI (1947-1950)

Yüksek Lisans Tezi

Ramazan ŞEN
50596636954

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Ü. Erdal ÇETİNTAŞ

KIRIKKALE-2018

KABUL-ONAY

Dr. Öğr. Ü. Erdal ÇETİNTAŞ danışmanlığında Ramazan ŞEN tarafından hazırlanan “New York Times Gazetesi Işığında Amerikan Kamuoyunun Türkiye’ye Yapılan Amerikan Yardımlarına Bakışı (1947-1950)” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../20..

.....

.....

.....

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL SAYFASI

Yüksek Lisans Tez olarak sunduğum “*New York Times Gazetesi Işığında Amerikan Kamuoyunun Türkiye’ye Yapılan Amerikan Yardımlarına Bakışı (1947-1950)*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

Tarih

Adı Soyadı

İmza

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti dış politikasının son 100 yılında Britanya ve Rusya arasında kaldığı gibi II. Dünya Savaşı'nı takiben Türkiye Cumhuriyeti'nin de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Rusya arasında sıkışmış uluslararası siyaseti herkesin malumudur. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde ABD ile imzaladığı yardım anlaşmalarına kadar başarılı bir orta yol politikası takip etmiştir. ABD ile yardım anlaşmalarının imzalanması ile Türkiye Sovyet Rusya'ya karşı ABD safında yer almayı tercih ettiğini ilan etmiştir. Bu adım ile Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü dış politika eksenini ortaya çıkarmıştır. Nitekim içinde bulunduğumuz NATO ve üye adayı olduğumuz Avrupa Birliği kurumlarının ortaya çıkışı bu iki program ile olmuştur. Bu çalışmada Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde alınan Amerikan yardımları ve bu yardım planlarının kabulü ve uygulanması esnasında Amerikan kamuoyunun düşüncelerini ortaya çıkarmak ve analiz etmek hedeflenmiştir. Bu amaçla, çalışma oluşturulurken New York Times gazetesinin dijital arşivinden döneme ait nüshalara ulaşılmış ve binlerce makale ve gazete haberinin taranmasının ardından en kullanışlı ve en alakalı olan belgeler belirlenmiştir. Nihayet elde edilen 250'den fazla makale detaylı bir biçimde incelenerek tarihi sıraya göre ilgili başlıklar altında değerlendirilmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde başlangıcından 1950 yılına kadar Türk-Amerikan ilişkileri ele alınmıştır. Birinci bölümde Türkiye'nin II. Dünya Savaşı esnasındaki durumu ortaya koyulmuş, ikinci bölümde ise Missouri Zırhlısı'nın Türkiye ziyareti ile derinleşen Türk-Amerikan ilişkilerinin yanı sıra ABD'de Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın hangi şartlar altında ortaya çıktığına ve bu yardım programlarının mahiyetine değinilmiştir. Son olarak üçüncü bölümde incelenen bütün makale ve gazete haberlerinden hareketle Amerikan kamuoyunun Truman Doktrini ve Marshall planı kapsamında Türkiye'ye yardım edilmesi ile ilgili görüşleri ortaya koyulmuştur. Söz konusu yardımlar planlanırken Birleşmiş Milletler'in neden devre dışı bırakıldığı sorusunun cevabı bu çalışmanın ana odak noktasıdır. Amerikan kamuoyunun konu ile ilgili tartışmalarından hareketle ABD'nin bütün bu yardım programlarını oluştururken ana gayesinin Sovyet Rusya'ya karşı potansiyel pazarlarını muhafaza etmek olduğu çıkarımına ulaşılmıştır. Yabancı dilde yazılmış binlerce belgenin taranması ve incelenmesi sebebiyle çalışmanın ortaya çıkış süreci her ne kadar

yorucu olsa da elde edilen bulguların son derece kullanışlı ve nadir olması bütün olumsuzlukları unutturacak bir durumdur. Bu duygularla, bu çalışmanın ortaya çıkması sürecinde bana yol gösteren tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Ü. Erdal ÇETİNTAŞ'a Bu çalışmanın ortaya çıkması için elzem olan arşiv belgelerine ulaşılması aşamasında yardımlarını esirgemeyen Kırıkkale Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Hüseyin Murat YÜCEL'e ve bütün fedakârlıkları ile benden maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim Ebru Nur ŞEN'e teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmada Amerikan kamuoyunun II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'ye yapılan ABD yardımları ile ilgili düşüncelerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu maksatla çalışmanın birinci bölümünde II. Dünya Savaşı süresince Türkiye'nin durumu ele alınmıştır. Türkiye, II. Dünya Savaşı boyunca Müttefik ve Mihver Devletleri arasında başarılı bir denge politikası yürütmüş ve savaşın neticelenmesine kısa bir süre kala savaşa dahil olmuştur. Bu hareketteki maksat savaştan sonraki görüşmelerde masada bulabilmektir. Savaşın sonucunda ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde Türkiye'nin tarafı bir süre belirsiz kalmıştır. Bu süre zarfında ABD, Türkiye ve Yunanistan üzerindeki Sovyet tehdidini görmüş ve dönemin ABD Başkanı Harry Truman tarafından ilan edilen doktrin ile Sovyetlere karşı bu iki ülkeyi Amerikan eksenine çekebilmek için Türkiye ve Yunanistan'a askeri yardım gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu yardım mantığı daha sonra ABD Dışişleri Bakanı George Marshall tarafından genişletilerek ve sivilleştirilerek bugün 'Marshall Planı' diye bildiğimiz Avrupa'ya Yardım Planı oluşturulmuştur. Çalışmamızın ikinci bölümünde bu iki yardım planının detaylarına yer verdik. New York Times gazetesinin ilgili tarihlerdeki nüshaları incelendiğinde Amerikan kamuoyunun çoğunluğunun Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı desteklediği görülmüştür fakat azınlık pozisyonunda da olsa söz konusu yardım planını desteklemeyen unsurların gerekçeleri, ABD'nin gerçek hedefini ortaya koyması bakımından, önemlidir. Bu konuda muhalefetin en güçlü argümanlarının; BM'nin by-pass ediliyor olması, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı esnasındaki durumu ve Türkiye ile Yunanistan'ın birer demokrasi olmadığı iddiaları olduğu tespit edilmiştir. Amerikan kamuoyunda söz konusu yardım programlarının desteklenmiş olmasının sebebinin ise hükümet tarafından topluma aşılana Sovyet nefreti ve korkusu ile Hükümet yetkilileri tarafından bu yardımların sadece insani boyutunun vurgulanmış olması şeklinde özetlenebilir. Bu çalışmanın ana bölümü olarak nitelendirilebilecek üçüncü bölümde bu hususlar detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler : Marshall Planı, Truman Doktrini, Kamuoyu, New York Times Gazetesi.

ABSTRACT

In this study, we aimed to find out the US public opinion about US aid to Turkey after the Second World War. With this purpose, in the first part of the study we handled the position of Turkey during the Second World War. Turkey stayed neutral during most part of the war, but near the end, entered it, because Turkey wanted to be at the post-war conferences. After the war a new world order on which there were only two great powers came out. Because Turkey was still unsided, USA acted quickly and before Soveiet Russia, made a plan to take Turkey to America's side. The plan was sending military aid to Turkey and Greece. Three months later this aid program was broadened and modified by George Marshall to include all of the European countries. In the second part of our work we gave 'Marshall Plan' and Truman Doctrine in detail. After examining the archive documents of the New York Times newspaper, we found out that most of the US public supported Truman Doctrine and Marshall Plan. Even though they are low in number it is important to examine the reasons of dissidents because from thier perspective on can clearly see the real aim of the US while applying these aid programs. At this point opponents asked these questions: Why do we by-pass UN? Why do we help an unsided nation during the Second World War? Why do we help non-democratic governments in Turkey and Greece? When we examine the reason why did the US public supported these aid programs, We see the effect of The Us Government because it pumped Soviet Fear to public using media organs and also the government told mostly the humanitarian side of these aid programs to the public. In the third part of this topic is handled in detail.

Key Words: Marshall Plan, Truman Doctrine, Public Opinion, New York Times Newspaper

KISALTMALAR

AAMD	: Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
NYT	: New York Times
S	: Sayı
s	: sayfa
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
TBMMZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
U.S.	: United States (Birleşik Devletler)

İÇİNDEKİLER

KABUL-ONAY	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
II. DÜNYA SAVAŞI ŞARTLARI KARŞISINDA TÜRKİYE’NİN DENG ARAYIŞLARI.....	7
1.1. Avrupa’da Denge Arayışları ve Türkiye	7
1.1.1. Türk- İngiliz- Fransız Deklarasyonu	7
1.1.2. Türkiye’nin Britanya ve Fransa İle Yakınlaşması Karşısında Ortaya Çıkan Tepkiler.....	8
1.1.2.1.Şükrü Saraçoğlu’nun Moskova Temasları.....	9
1.1.3. Türk-İngiliz ve Fransız İttifakı	11
1.1.5. Müttefik Devletlerin Türkiye’yi Savaşa Sokmak İçin İlk Girişimleri	12
1.1.6. İtalya’nın Savaşa Girmesi ve Türkiye’nin Durumu	13
1.1.7. Almanya-Sovyetler Birliği İlişkilerinin Bozulması ve Türkiye’nin Durumu	14
1.1.8. Britanya’nın Türkiye’yi Savaşa Sokmaya Yönelik Girişimleri.....	16
1.1.9. Alman-Sovyet Anlaşmazlığı Çerçevesinde Türkiye’nin Durumu.....	17
1.1.9.1. Türk-Sovyet Saldırmazlık Paktı (24 Mart 1941).....	18
1.1.9.2. Türk-Alman Saldırmazlık Paktı ve Ticaret Anlaşması (18 Haziran 1941)	19
1.1.9.2.1. Türk-Alman Yakınlaşmasına Tepkiler	21
1.2. ABD’nin Savaşa Katılması ile Değişen Dengeler ve Türkiye’nin Durumu	21
1.2.1. Yeni Şartlar Karşısında Müttefiklerin Türkiye’yi Savaş Sokma Gayretleri...23	
1.2.1.1. Adana Görüşmeleri	23
1.2.1.2. Queback Konferansı ve Türkiye’nin Durumu.....	24
1.2.1.3. Moskova Konferansı ve Türkiye’nin Durumu	25
1.2.1.4. Birinci Kahire Konferansı ve Türkiye’nin Durumu.....	26
1.2.1.5. Tahran Konferansı ve Türkiye’nin Durumu	27
1.2.1.6. İkinci Kahire Konferansı ve Türkiye’nin Durumu.....	29

1.2.2. Britanya'nın Türkiye Politikası'nda Değişiklik.....	30
1.2.3. 1944 Yılı İtibari ile Türkiye'nin Karşılaştığı Meseleler.....	32
1.2.3.1. Türk Kromu'nun Almanlara Satılması Meselesi.....	32
1.2.3.2. Alman Savaş Gemilerinin Boğazlardan Geçiş Meselesi	33
1.3. Savaşın Galiplerinin Belli Olması Karşısında Türkiye'nin Takip Ettiği Politikalar	34
1.3.1. Türkiye'nin Müttefik Devletler ile İlişkilerini Düzeltme Çabaları ve Uluslararası Konferanslar	34
1.3.1.1. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Politikalarının Değişmesi	35
1.3.1.2. Britanya ve ABD'nin Türkiye'ye Karşı Sovyet Taleplerine Tepkileri...	36
İKİNCİ BÖLÜM	38
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ	38
2.1. İkinci Dünya Savaşından Sonra Türkiye-ABD İlişkilerinin Başlaması:.....	38
2.1.1. Missouri Zırhlısının Türkiye Ziyareti.....	38
2.1.2. ABD Donanmasının 2 Mayıs 1947 Tarihli Türkiye Ziyareti.....	39
2.2. Truman Doktrini	42
2.3. Marshall Planı	46
2.3.1. Marshall Planı'nı Ortaya Çıkaran Şartlar.....	46
2.3.1.1. Marshall Planı'na Yönelik Sovyet Tepkisi.....	50
2.3.2. Marshall Planı'nın Uygulama Sahası ve Şartları.....	51
2.3.3. Marshall Planı ve Türkiye.....	53
2.3.3.1. Türkiye'nin Marshall Planı'na Dahil Edilmesi	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	55
NEW YORK TIMES GAZETESİ IŞIĞINDA AMERİKAN KAMUOYUNUN TÜRKİYE'YE YÖNELİK YAPILAN YARDIMLARA BAKIŞI.....	55
3.1. KAMUOYU VE ABD'DE KAMUOYU'NUN ÖNEMİ.....	55
3.1.1. Kamuoyu Nedir?	55
3.1.2. ABD'de Kamuoyu'nun Önemi.....	56
3.2. AMERİKAN KAMUOYUNUN TÜRKİYE'YE BAKIŞI	60
3.2.1. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Durumu Üzerine Mülahazalar	60
3.2.2. Türkiye ve Savaş Ekonomisi Üzerine Değerlendirmeler.....	67
3.2.3. Türk- Sovyet Münasebetleri Hakkında Analizler.....	72
3.3. ABD KAMUOYU'NUN TÜRKİYE ÖZELİNDE ULUSLARARASI YARDIM MESELELERİNE BAKIŞI	78
3.3.1. Amerikan Kamuoyunun Truman Doktrinine Bakışı	78

3.3.1.1. Amerikan Kamuoyunda Truman Doktrini’ni destekleyen Görüşler.....	78
3.3.1.2. Amerikan Kamuoyunda Truman Doktrini’ne Muhalif Görüşler	86
3.3.2 Amerikan Kamuoyunun Marshall Planına Bakışı	98
3.4. Amerika’da Türkiye’ye Yönelik Yardım ve Kredi Programlarının Uygulanması Esnasında ve Sonrasında Oluşan Kamuoyu	104
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ	142

GİRİŞ

Osmanlı Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ilk doğrudan münasebetler, Osmanlı Devleti için geç farkedilen modernleşme ihtiyacını karşılama çabalarının sarfedildiği, azınlıkların ayrılıkçı talepleriyle ve art arda gelen toprak kayıplarıyla yüzleşildiği ve uluslararası ilişkilerde tecrübe edilen diplomatik başarısızlıkların devleti yıkılma girdabına sürüklediği bir döneme denk gelmiştir. İlişkilerin başladığı yıllarda ABD ise, ekonomik askeri ve siyasi alanlarda başarılar elde etmeye başlamış, güçlü idari yapısı ve dinamik tavrıyla Osmanlı pazarında kendine yer bulmayı hedefleyen bir ülke durumundadır. Bu sebeple başlangıcından 19.yüzyılın ortalarına kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin Osmanlı Devleti ile olan münasebetlerinin temelinde ABD'nin ticari kaygıları yer almıştır. Diplomatik ilişkilerin başlamasını tetikleyen ve gelişmesinde itici güç olarak karşımıza çıkan en önemli unsurun da yine ABD'nin Osmanlı Devleti ile ticaretini arttırma çabası olduğu gözlemlenmektedir.¹

Washington, Osmanlı pazarında Amerika'lı tüccarların Avrupa'lı tüccarlarla rekabet edebilmesini ve boğazları kullanarak Rusya pazarına açılabilmesini sağlamak için Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkileri geliştirmede talepkar olan taraf olarak göze çıkmaktadır. ABD'nin bu talepkar politikalarının meyvelerini kısa sürede toplamaya başladığı söylenebilir. Nitekim, 1830 tarihli Ticaret Antlaşmasının imzalanmasıyla Amerikan tarafının Avrupa'lı tüccarlarla eşit gümrük uygulamalarına tabii olduğu ve boğazlardan geçiş hakkı elde ettiği görülmektedir. Söz konusu antlaşmanın Osmanlı açısından kazanımı ise Osmanlı Devleti'nde uzun mesafeli deniz ticareti tecrübesine sahip tacirler bulunmadığından kâğıt üzerinde kalmıştır. 25 yıllığına imzalanan bu antlaşmanın süresinin dolması üzerine 1862 tarihli ve 28 yıl geçerliliği olan yeni bir ticaret antlaşması imzalanmıştır. 1880'li yılların sonlarına gelindiğinde Boğazlar konusunda ABD'nin hayal ettiği derecede verim alamamış olduğu ve Osmanlı pazarından temin ettiği tarım ürünleri konusunda İngiliz tüccarlarla rekabet edemediği için Uzak Doğu pazarına yöneldiği görülmektedir. Bu durum Osmanlı-ABD arasındaki

1 Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Kitabevi, Ankara, 2001. s.93-94

‘ticari’ ilişkilerde bir gerilemeye sebep olmuştur. Buna karşılık iki ülke arasındaki siyasi münasebetlerin ise artarak devam etmiştir.²

Osmanlı Devleti, 19.yüzyılın sonlarına doğru, Avrupalı devletlerin baskılarına karşı bir dost olabileceğini düşündüğü ABD ile ikili ilişkilerini arttırmak için girişimlerde bulunmuştur. Ancak Osmanlı Devleti, süreç içerisinde ABD’nin de kendisine Avrupalı devletlerden farklı yaklaşmadığını görmüş ve neticede ABD ile yakınlaşmaya yönelik gerçekleştirdiği girişimlerini askıya almıştır. Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki ilişkilerin istenilen sonuçları vermemesinin en önemli sebebi ABD’nin iç savaşın ardından yayılmacı bir politika benimseyerek önceleri mesafeli durduğu ‘şark meselesine’³ karşı artık daha cesur politikalar geliştiriyor olması ve Akdeniz’de bir takım kazanımlar elde etme arzusudur.⁴

Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki münasebetleri ciddi anlamda etkileyen ve ilişkilerin gerilmesine sebep olan bir başka önemli husus ise ABD’li misyonerlerin Osmanlı Devleti içerisinde gerçekleştirdiği faaliyetleridir. 1830’lu yıllarda Osmanlı Devleti içerisinde, görünürdeki maksadı protestanlık inancını yaymak olan 41 ABD’li misyoner bulunmaktayken bu kişilerin sayısı giderek artarak 1913 yılına gelindiğinde 209’a ulaşmıştır. Söz konusu ABD’li misyonerler tarafından Osmanlı coğrafyasında kurulan ve faaliyet gösteren eğitim kurumları ise 7 okul ve 7 kiliseden ibaretken yine 1913 yılına gelindiğinde bu sayılar 163 kilise ve 450 okula çıkmıştır. Bu okullar aracılığıyla ABD’li misyonerler, Ermeni ve Bulgar dillerinin de yapılan yayınlara destek vermek yoluyla Bulgar ve Ermeni tebaanın milliyetçi ve ayrılıkçı düşünceler geliştirmesine katkı

2 Çağrı Erhan a.g.e., s.161-169.

3 Şark Meselesi, siyasi anlamda ilk kez Ruslar tarafından kullanılmış bir terim olup, Batı dünyasının Müslüman Türklere karşı takip ettikleri yayılmacı politikaları ifade etmektedir. 1071 yılında Malazgirt Zaferi ile başlayan ve 1683 tarihli Viyana Bozgunu’na kadar Türkler Avrupa’ya karşı sürekli taarruz halinde olmuşlardır. Bu süre içinde Avrupa’da özellikle Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve yükselişi ile birlikte Müslüman Türklere karşı büyük bir nefret ve korku ortaya çıkmıştır. 1683’ten sonra ise Türkler yavaş yavaş Avrupa’dan çekilmeye başlamışlar ve üstünlüklerini süreç içerisinde kaybetmişlerdir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin yıkılış sürecinde Rusya başta olmak üzere emperyalist devletler, kendi yayılmacı politikalarını hayata geçirmek için Şark Meselesini kitleleri harekete geçiren psikolojik bir unsur olarak kullanmışlardır. Bu dönemde Şark Meselesinin ihtiva ettiği planlar, Türkleri Avrupa’dan çıkarmak, Balkanlar’da ki Hristiyan nüfusu özgürleştirmek, İstanbul’u Türklerin elinden geri almak ve Türkleri Anadolu’dan çıkarmak şeklinde özetlenebilir. Şark Meselesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Bayram Kodaman, "Şark Meselesi.", *Türk Yurdu*, C.17., S.122 (1997): s.s. 22-32.

4 Çağrı Erhan, a.g.e., 391-394.

sağlamış ve ortaya çıkan isyanların dünyaya duyurulmasında birer basın mensubu gibi davranmışlardır.⁵Bu bilgilerden hareketle ABD’li misyonerlerin Osmanlı Devleti içerisindeki azınlıkların isyan etmesi hususunda büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Devlete karşı bu ve benzeri suçları işleyenlerin yargılanması hususunda ise ABD, 1830 ve devamı olan 1862 tarihli antlaşmalarda kararlaştırıldığı üzere Osmanlı Devleti tarafından yargılanmasına karşı çıkmış ve bu kişileri konsolosluklarda muhafaza etmeyi tercih etmiştir.⁶

Kasım 1914’de Osmanlı Devleti’nin İtilaf devletlerine savaş ilan etmesi ve 1917 yılına gelindiğinde ABD’nin Osmanlı Devleti’nin müttefiki olan Almanya’ya savaş ilan etmesi sonucu oluşan şartlar karşısında, Osmanlı Devleti Hariciye Nezareti tarafından 20 Nisan 1917’de ABD büyükelçiliğine bir nota ileterek iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kesildiği bildirilmiştir. Böylece 1831 yılında atanan ABD’li maslahatgüzar ile başlayan Osmanlı-ABD diplomatik ilişkileri sona ermiştir.⁷

Osmanlı-ABD ilişkilerini olumsuz etkileyen şartların, Türkiye Cumhuriyeti’nin ABD ile münasebetleri hususunda da belirleyici olduğu söylenebilir. Nitekim, Osmanlı Devleti döneminde ABD’ye verilen kapitülasyonların kaldırılması, diğer yabancı eğitim kurumları ile birlikte Amerikan okullarının statülerinin de değiştirilmesi ve ABD kamuoyundaki ‘Ermeni meselesi’ kaynaklı Türk düşmanlığı algısı, Türkiye Cumhuriyeti-ABD ilişkilerinin olumlu gelişmesinin önünde birer engel olarak ortaya çıkmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, TBMM Başkanı konumundayken, ABD’nin Türkiye’den herhangi bir toprak talebi olmadığını düşünerek ABD ile ilişkileri geliştirmeye niyetlense de Amerikan tarafının Doğu Anadolu’da bağımsız bir Ermeni devleti kurma çabası içinde bulunduğunu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşayan gayrimüslimleri ayaklandıracak hamlelerde bulunduğunu fark ederek söz konusu gayretlerini terk etmeleri için Amerikan tarafına bir muhtıra göndermiştir. Bu muhtırada Mustafa Kemal

5 Şahin, Gürsoy, "Türk Ermeni İlişkilerinin Bozulmasında Amerikalı Misyonerlerin Rollerine Üzerine Bir İnceleme" (2005). s.192-193.

6 Çağrı Erhan a.g.e., s. 210-213.

7 Çağrı Erhan a.g.e., s. 383-388.

Paşa muhataplarını özetle; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde ayrılıkçı sonuçlar doğurabilecek girişimlerde bulunan ABD’li kişi ve kurumları bu işten derhal vazgeçmeleri konusunda kesin bir dille uyarmıştır.⁸

1923 yılında Cumhuriyetin ilanını müteakip, 1830 yılında başlayıp I. Dünya Savaşı’na kadar devam eden ve savaş sebebiyle kesintiye uğrayan ilişkiler, savaşın bitişi ve Cumhuriyetin ilanının ardından ekonomik alanda tekrar başlamıştır. Bu bağlamda 1908 yılından 1914 yılına kadar sürüncemede kalan Chester Projesinin⁹ TBMM tarafından onaylanması Türk-Amerikan ticari ilişkilerinde Türk tarafının istekli olduğunun bir göstergesidir. Diplomatik ilişkiler hususunda ise, 1923’te imzalanan Lozan antlaşmasının Amerikan Senatosu’nda 4 yıl onay için beklemiş olması ve nihayet 1927 de oylandığında ise üçte iki çoğunluk sağlanamaması nedeniyle reddedilmesi iki ülkenin henüz başlamak üzere olan ilişkileri için bir aksilik olarak nitelendirilebilir. Fakat ABD’li yetkililerin söz konusu oylama sonucunun kamuoyu algısıyla alakalı olduğunu belirterek bu durumun art niyetli algılanmaması gerektiğinin altını çizen açıklamaları neticesinde gerginlik yatışmış ve Washington ile Ankara arasında karşılıklı büyükelçiler tayin edilmesinin ardından Türkiye ve ABD arasında diplomatik ilişkiler yeniden kurulmuştur.¹⁰

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler 1927 yılında tekrar kurulmuş olsa da, iki ülke arasındaki münasebet II. Dünya Savaşı’na kadar ortaya çok yoğun bir trafik çıkarmamıştır. II. Dünya Savaşı’nın şartlarının belirginleşmesi üzerine Türkiye’nin İngiltere ve Fransa ile bir ittifak anlaşması imzalaması, Türk-ABD ilişkilerini olumlu

8 Çağrı Erhan a.g.e., s. 389-397.

9 Chester Demiryolu Projesi 1900 yılında Osmanlı Devleti’ne teklif edilen ve 99 yıl işletme karşılığında Anadolu’nun çeşitli şehirlerini birbirine bağlayacak demiryolu yapılmasını ve demiryolunun 20 km yakınından elde edilecek madenlerin yine ‘Ottoman-American Development Company’ tarafından işletilmesini ifade eden ABD merkezli bir projedir. Detaylı bilgi için bkz. Yavuz, Bige Sükan. "Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi." *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 6.24 (1999).

10 Feyzullah Ezer, "ABD Genelkurmay Başkanı General Mac Arthur’un Türkiye Ziyareti ve Atatürk-Mac Arthur Görüşmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22.2 (2012). s. 93-94.

yönde etkilemiştir. Nitekim 1941 yılında ABD Türkiye ile “Kırala-Kullandır” anlaşmasını imzalamıştır.¹¹

II. Dünya Savaşı sürecinde Türk-Amerikan ilişkilerini belirleyen en önemli unsur da şüphesiz Müttefik Devletlerin Türkiye ile ilgili geliştirdikleri politikalar olmuştur. Müttefikler, savaşın seyrine göre Türkiye’den 1939 tarihli Türk-İngiliz-Fransız ortak deklarasyonundan doğan sorumluluklarını bahane ederek savaşa girmesini istemişlerdir. Ancak Alman ordularının Trakya’da Sovyet ordularının ise Kuzey Doğu sınırında hazır beklemeleri, Ankara’nın Anadolu topraklarının iki ülkenin savaş meydanı haline geleceği yönündeki endişesi nedeniyle bu talepler geri çevrilmiştir. ABD bu dönemde politikalarını değiştirmiş ve “Kırala-Kullandır” anlaşmasını askıya alarak Türkiye’yi cezalandırmak istemiştir.¹²

II. Dünya Savaşı’nın sonuçlarının belli olması ile Türkiye San Francisco konferansına katılmak ve Birleşmiş Milletler’e üye olabilmek için Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmiştir. Türkiye’nin galip devletler ile iş birliğini sürdürme arzusu ile gerçekleştirdiği bu hamle, ABD’nin politikalarında bir yumuşamaya sebep olmamıştır.¹³

İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçları ne olursa olsun, bu savaşın kazananı iki devlet olmuştur; ABD ve SSCB. Zira II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan dengeler bu iki ülke arasındaki rekabete göre şekillenmiştir.

Sovyet Rusya Bolşevik ihtilalinden II. Dünya Savaşı’na kadar geçen sürede uluslararası ilişkilerde pasif bir politika takip etmiş fakat savaş süresince benimsediği işgalci ve yayılmacı tutumlarını savaş sonrasında da sürdürmüştür. Öte yandan dünyanın bir diğer süper gücü olmak yolunda ilerleyen ABD de işgalci ve yayılmacı bir tutum sergilemeye

11 Nuri Karakaş, "Amerikan “Ödünç Verme ve Kıralama” Yardımlarında Türkiye." *Tarih İncelemeleri Dergisi* 24.1 (2015) ss. 21-52. s. 35.

12 “U.S. Lend-Lease Also Halted”, *The New York Times*, 3 Mart 1944.

13 Mücahit Özçelik, "İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası." *Gazi Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı: 29 Yıl: 2010/2 ss. 253-269. s. 265.

başlamıştır.¹⁴ Bu güç mücadelesi ikliminde ABD-Türkiye ilişkilerine bakıldığında; Amerika'nın Sovyet Rusya ile giriştiği dünya liderliği mücadelesinde kilit role sahip olan Ortadoğu coğrafyası üzerinde tahakküm kurabilmesinin neredeyse en önemli şartı Türkiye'yi yanında tutmak olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin Türkiye için önemi ise; Türkiye'nin modernleşme felsefesini batı endeksli kurmuş olması, içinde bulunduğu iktisadi darboğazda ABD'den ekonomik yardımlar alabiliyor olması ve ulusal güvenlik kaygılarını gidermek amaçlı güçlü bir müttefike ihtiyaç duyuyor olması şeklinde özetlenebilir. Bütün bu gerekçelerle kurulan ilişkiler neticesinde alınan ABD yardımları II. Dünya Savaşı esnasında Türkiye'ye karşı Sovyet tehdidini bertaraf etmek amaçlıdır. Fakat, Truman Doktrini, Marshall Planı ve bu yardımları takiben NATO'ya girilmesinin ardından, Türkiye Cumhuriyeti yöneticileri Sovyet Rusya'ya karşı kendini savunan bir Türkiye yerine, Amerika için Komünizmle savaşan bir Türkiye ortaya çıkarmışlardır.¹⁵

14 Yavuz Güler, "II. Dünya Harbi Sonrası Türk- Amerikan İlişkileri (1945-1950)" *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 5.2 (2004).

15 Oral Sander, "*Türk-Amerikan İlişkileri* (1947-1964)", İmge Kitabevi, Ankara, 2016, s. 324-325.

BİRİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI ŞARTLARI KARŞISINDA TÜRKİYE’NİN DENGİ ARAYIŞLARI

1.1. Avrupa’da Denge Arayışları ve Türkiye

1.1.1. Türk- İngiliz- Fransız Deklarasyonu

1939 yılında Avrupa’da yaşanan gelişmeler, Türkiye’nin dış politikada çetin bir imtihana gireceğinin göstergesiydi. Nitekim Avrupa’da savaş rüzgârları esmeye başlamış, Almanya, Milletler Cemiyeti’nden çekilmiş, Avusturya başta olmak üzere Almanların yaşadığı yerleri birer birer kendi sınırlarına katmıştı. Bu süreçte “Büyük Roma” ideali ile genişlemek hayali içinde olan İtalya ile Almanya arasında bir ittifak antlaşması da imzalamıştı. Almanya 1939 Mart’ında da Çekoslovakya’yı işgal etmişti. İtalya da Almanya’dan cesaret bularak 1939 Nisan’ında Arnavutluk’u işgal etmişti. Gerek Almanya’nın Pan-Cermen politikası ve akabinde Çekoslovakya’yı işgali gerekse İtalya’nın Arnavutluk’u işgal etmesi, Türkiye’yi tedirgin etmişti. Türkiye, Balkanlar’da oluşturduğu güvenlik bölgesini tehdit eden bu durum karşısında Britanya ve Fransa’ya yaklaşma gereği duymuştu.¹⁶

Britanya ve Fransa, 13 Nisan 1939’da Yunanistan ve Romanya’ya İtalyan tehdidine karşı güvence vermişler, ardından aynı güvencenin Türkiye’ye de verileceğini duyurmuşlardı. Türkiye ise bu ülkelere 15 Nisan 1939’da verdiği cevapta, söz konusu teklifi olumlu karşıladığını belirtmiş ardından Akdeniz’in İtalyan işgali ve tehlikesi altına girmesi ihtimalinin en az Britanya kadar Türkiye için de büyük bir tehdit olarak değerlendirilebileceğini dile getirerek teklifi kabul ettiğini açıklamıştı. Bununla birlikte Türkiye, Britanya tarafından kendisine verilecek garantinin tek taraflı değil, iki taraflı olmasını istemişti. Zira Britanya tarafından verilecek olan güvenceyi kabul eden Türkiye, başta Almanya olmak üzere Mihver Devletleri’nin* düşmanlıklarını üzerine çekecek ve toprak bütünlüğü İtalya dışında başka bir siyasal ve askeri gücün tehdidi altına girmiş

16 Rıfkı Salim Burçak, “İngiliz-Fransız-Türk İttifakı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Yıl 1949, Cilt: 04, Sayı 1, s. 347-374, s. 347.

* Mihver Devletleri; Almanya, İtalya, Japonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Hindistan, Irak, Finlandiya, Hırvatistan, Vichy Fransası, Arnavutluk, Habeşistan, Mançukuo, Tayland, Burmanya ve Filipinler’den oluşan II. Dünya Savaşı bloğudur.

olacaktı. Dolayısıyla Britanya, nasıl bir yardımda bulunacağına dair açıklık getirmeli ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünü garanti altına alacak şekilde açık taahhütlerde bulunmalıydı. Sonuçta Türkiye'nin güvenlik endişesi ile öne sürdüğü bu talepler muhatapları tarafından dikkate alınmış ve Türkiye'yi "Barış Cephesi"ne dahil edecek görüşmelere başlanmıştı.¹⁷

Türk-İngiliz görüşmeleri, 12 Mayıs 1939'da imzalanan bir deklarasyonla sonuçlanmıştı.¹⁸ Deklarasyon şu şartları taşımakta idi:

- İki devlet, aralarında kendi milli güvenlikleri açısından bir ittifak antlaşması imzalayacaklardır.
- Bu yönde bir anlaşma imzalanana kadar Akdeniz'de bir savaş durumu oluşursa Türkiye ve Britanya iş birliğinde bulunacak ve birbirlerine gereken yardımı yapacaklardır.
- Bununla birlikte bu deklarasyon ve yapılacak anlaşma hiçbir devlete karşı olmayacaktır.
- Britanya ve Türkiye deklarasyonun şartlarını belirledikten sonra Balkanlarda güvenliğin tesisinin zaruri olduğunu da ifade etmişlerdi.¹⁹

Türk-İngiliz ilişkileri bir ittifak kurma yolunda ilerlerken, Türk-Fransız münasebetlerinin olumlu seyretmesine engel teşkil eden önemli bir mesele bulunuyordu: Hatay Meselesi. Hatay Meselesi, Türkiye'nin menfaatlerine uygun bir şekilde çözüldüğünde iki ülke arasındaki ilişkiler de düzelecek ve Türkiye, daha önce İngilizlerle imzaladığı anlaşmanın bir benzeri olan Türk-Fransız Deklarasyonunu 23 Haziran 1939 tarihinde imzalayarak batı bloğuna katılmış olacaktı.²⁰

1.1.2. Türkiye'nin Britanya ve Fransa İle Yakınlaşması Karşısında Ortaya Çıkan Tepkiler

Türkiye'nin Britanya ve Fransa ile kurduğu yakın münasebet, uluslararası kamuoyu tarafından yakından takip edilmiştir. Almanya ve İtalya, Türkiye'nin Britanya ve Fransa ekseninde bir dış politika takip etmeye başlamasından rahatsız olmuşlardır. Almanya, bu yakınlaşmanın bozulması için Türkiye'yi yakın takibe almak istemiş bu maksatla da Franz Von Papen'i Ankara'ya büyükelçi olarak göndermiştir. Von Papen, Ankara'da kaldığı süre boyunca Türk Hükümeti'ni etkileyerek Almanya'nın dış politikadaki hedeflerine yaklaştırmayı denemiştir. Bu

17 Figen Atabey, "İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, The Journal of International Social Research Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31, s. s. 298-304, s. 298.

18 Mehmet Gönülöbol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1989, s. 139.

19 Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları İstanbul 2008, s. 780

20 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* c.I, (1914-1990), s. 355

noktada Von Papen'in Ankara'daki ilk icraatı da Türkiye'nin Britanya ve Fransa ile giriştiği ittifak müzakerelerinin sonuçsuz kalması için çalışmak olmuştur.²¹

Türkiye'nin Britanya ve Fransa ile yakınlaşması, Almanya gibi Sovyet Rusya'yı da harekete geçirmiştir. Sovyet Rusya, Türk Hükümeti ile görüşmesi için Dışişleri Bakanı Potemkin'i Ankara'ya göndermiştir. Bu durum, Ankara'da Türk-Rus ilişkilerinin olumlu bir seyir izlediğinin bir işareti olarak değerlendirilmiştir. Savaş şartlarının belirginleştiği bu dönemde Sovyetler Birliği ile ilişkilerin olumlu seyretmesi Ankara için elbette olumlu bir gelişme sayılmıştır. Potemkin Ankara'da gerçekleştirdiği temaslarda Türk Hükümetini memnun edecek ifadeler kullanmıştır. Alman kuvvetlerine mukavemet gösterilmesini isteyen Potemkin ayrıca Türkiye'nin Batılı devletler ile iş birliği geliştirmesi gerektiğini söylemiştir. Türkiye Potemkin'in söylemleri karşısında Almanların Balkanlarda kendisi için bir tehdit oluşturmaları halinde kuzey sınırlarının Sovyet Rusya, güney sınırlarının ise Britanya marifeti ile korunacağı izlenimine kapılmış ve bu durumdan hoşnut kalmıştır.²²

Neticede Türkiye ile Britanya arasındaki yakınlaşma, Moskova'da olumsuz bir etki uyandırmamıştır. Hatta Sovyet basınında, Türk-İngiliz yakınlaşmasının savaş tehdidinin Avrupa'da yayılmasını engelleyen bir mahiyet taşıdığı yönünde haberler dahi çıkmıştır. Bununla birlikte Sovyetler Birliği temkinli bir politika izlemekten de geri kalmamıştır. Zira Moskova, İngilizlerin bölgedeki etkisinin artmasını da istememektedir. Bu noktada, Britanya'nın bölgedeki etkinliğinin artmasına paralel olarak Sovyet Rusya ile Almanya arasında bir yakınlaşmanın ortaya çıktığı da bilinmektedir.²³

1.1.2.1.Şükrü Saraçoğlu'nun Moskova Temasları

Türkiye ve Rusya arasında 1925 yılında bir dostluk ve saldırmazlık anlaşması imzalandığı bilinmektedir. Tarafların bu anlaşmadan doğan yükümlülükleri gereği, uluslararası alanda siyasi bir anlaşma içine girmeden önce birbirlerine haber vermeleri gerekliydi. İşte bu durumun gereği

21Nurettin Gülmez, Ersin Demirci, "Von Papen'in Türkiye Büyükelçiliği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* Journal Of Modern Turkish History Studies XIII/27 (2013-Güz/Autumn), ss. 225-250. s. 226

22Figen Atabey, "Montreux Konferansı'ndan İkinci Dünya Harbi'ne Türk-Sovyet İlişkileri", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* Cilt:2 , Sayı:4, Ocak 2014, s. s. 1-11, s. 5

23Mehmet Gönülöbol, a.g.e. , s. 140

* Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ilerleyen bölümlerde karşımıza Başbakan olarak çıkacaktır. Bunun sebebi, mevcut Başbakan Refik Saydam'ın kalp krizi geçirerek vefat etmiş olması ve Şükrü Saraçoğlu'nun bu görevi üstlenmiş olmasıdır.

olarak Türk Hükümeti adına Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu* Moskova'ya çağırılmıştır. 27 Eylül 1939'da Rus yetkililerle görüşen Saraçoğlu, Türkiye'nin Britanya ve Fransa ile imzalayacağı ittifak anlaşması ile ilgili bilgi vermiştir. Buna karşılık Sovyet makamları da Saraçoğlu'nu Almanya ile imzaladıkları Saldırmazlık Paktı hakkında bilgilendirmişlerdir.²⁴

Görüşmeler başlangıçta olumlu bir mecrada ilerlemiştir. Stalin, Türkiye'nin Britanya ile Fransa'ya verdiği taahhütleri koruyan nitelikte bir takım tekliflerde bulunmuştu. Şükrü Saraçoğlu ise Stalin'e, Türk-Sovyet Dostluk Anlaşması'nın ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin devam etmesini öneren bir teklif sunmuştur. Bununla birlikte Sovyetler, Türk-İngiliz İttifak Anlaşması'nın şartlarında ufak değişiklikler yapılmasını istemişlerdir. Türkiye bu durumu Britanya ve Fransa'ya bildirdikten sonra Sovyetler'in teklifi kabul edilmiştir.²⁵

Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile bir anlaşmaya varacak olması, Almanya'yı rahatsız etmiştir. Türkiye'nin Sovyetler karşısında emin olması durumunda menfaatleri zarara uğrayacak olan Alman Hükümeti, Von Ribbentrop'u Sovyet politikalarını etkilemek üzere Moskova'ya göndermiştir. Von Ribbentrop Moskova'da gerçekleştirdiği temaslarda Türk-İngiliz yakınlaşmasının ortaya çıkarabileceği sorunlara değinmiştir. Ribbentrop'a göre Boğazlardan serbestçe geçebilecek olan Britanya süreci içerisinde en az Almanya kadar Sovyetler Birliği için de bir tehdit oluşturabilecektir. Bu nedenle Türkiye'nin tarafsız bir politika izlemesi ve Boğazları kapalı tutması Sovyetler Birliği'nin menfaatlerine uygun olacaktır.

Alman temsilcinin gerçekleştirdiği temalar, Saraçoğlu'nun Moskova'da üç hafta kadar bekletilmesine sebep olmuştur. Almanların yönlendirmelerinden etkilenen Sovyet idarecileri görüşmelerin başlangıcında takip ettikleri politikayı değiştirerek Türkiye'ye beklenilenin dışında bir teklif sunmuşlardır. Söz konusu teklife göre: Boğazlar Türkiye ve Sovyet Rusya tarafından ortaklaşa savunulmalı ve Boğazlardan Karadeniz'e kıyısı olmayan hiçbir ülkenin savaş gemileri geçmemelidir. Ayrıca Sovyet Rusya kendisini Almanya ile savaşa sürükleyecek hiçbir kaybı kabul etmeyeceğini belirtmiş ve Besarabya ile Dobruca'nın işgali durumunda Türkiye'nin tarafsızlığını korumasını da istemiştir.

Sovyet Rusya'nın talepleri Türkiye tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bununla birlikte Şükrü Saraçoğlu'nun, Türkiye'nin Britanya ve Fransa ile savaşa sürüklenmemesi hususunun kayıt altına alınması yönündeki ısrarı görüşmeleri çıkmaza sokmuştur. Tarafların uzlaşamayacağının

²⁴Figen Atabey, a.g.m., s. 6.

²⁵Figen Atabey, a.g.m., s. 7.

anlaşılması üzerine 17 Ekim 1939 tarihinde Şükrü Saraçoğlu Moskova'dan ayrılmıştır. Yeni şartlar Türk-Rus münasebetleri için sıkıntılı bir sürecin başladığını göstermektedir.²⁶

1.1.3. Türk-İngiliz ve Fransız İttifakı

Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı değişen tavrı ve Almanya'nın saldırgan politikaları Türkiye'nin Britanya ve Fransa ile bir ittifak anlaşması imzalamasını zorunlu kılmıştır. Hali hazırda Britanya ve Fransa ile deklarasyon imzalayarak uzlaşan Türkiye yeni şartlar karşısında daha fazla zaman kaybetmemek gerektiği düşüncesi ile harekete geçmiştir. Nitekim 19 Ekim 1939 tarihinde Türk -İngiliz ve Fransız İttifakı imzalanmıştır. Taraflar arasında imzalanan ittifak anlaşmalarına göre;

- “Taraflar birbirlerine karşılıklı yardımlarda bulunacaklardır.
- Bir Avrupa devletinin, Britanya veya Fransa'ya saldırısıyla başlayacak savaş, Akdeniz'e yayılacak olursa Türkiye müttefiklerine yardım edecektir. Eğer savaş Akdeniz'e intikal etmezse Türkiye, Britanya ve Fransa'nın lehine bir tarafsızlık politikası izleyecektir.
- Türkiye bir Avrupa devletinin saldırısına uğrarsa Britanya ve Fransa Türkiye'ye yardım edecektir.
- Türkiye, Britanya ve Fransa'nın Romanya ve Bulgaristan'a verdikleri garantilerin yerine getirilmesi hususunda gereken yardımı yapacaktır.”²⁷

Moskova Görüşmeleri neticesinde Sovyetler Birliği ile ilişkileri zedelenen Türkiye, yine de güçlü bir düşman kazanmak istemediği için ılımlı bir yol izleme ihtiyacı hissetmiştir. Bu sebeple Türkiye, muhataplarından söz konusu anlaşmaya bir madde eklenmesi talebinde bulunmuştur. Britanya ve Fransa'nın kabulüyle anlaşmaya eklenen maddeye göre Türkiye'nin ittifak anlaşması gereği üzerine düşen yükümlülüklerin kendisini Sovyet Rusya ile bir savaşa sürüklemeyeceği kaydını taşımaktadır.²⁸

Ertesi güne gelindiğinde ise taraflar arasında Türkiye'ye savaşa girmesi durumunda ihtiyaç duyacağı araç-gereci temin edebilmesi için 25 milyon Sterlin tutarında 20 yıl vadeli ve yüzde 4 faizli bir kredi verilmesini içeren bir anlaşma imzalanmıştır. Ayrıca taraflar askeri konularda da görüşmüşlerdir. Askeri görüşmeler İngiliz General Wavell ve Fransız General Weygand'ın katılımları ile 22 Ekim 1939 tarihine kadar sürmüştür.²⁹

²⁶Barış Ertem, “Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939-1947)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 11, Bahar 2010, s. s. 252-273, s. 254

²⁷Rıfkı Salim Burçak, a.g.m., s. 369.

²⁸Rıfkı Salim Burçak, a.g.m., s. 369.

²⁹Atabey, “*İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonu*” s. 301.

Türkiye'nin imzaladığı ittifak anlaşması Sovyetler Birliği ve Mihver Devletlerini oluşturacak olan Almanya ile İtalya tarafından tepki ile karşılanmıştır. Özellikle Almanya, Sovyetler Birliği ile imzaladığı ittifak anlaşmasının Türkiye'yi Britanya ile Fransa'dan uzaklaşarak tarafsız bir politika izlemeye mecbur bırakacağı düşüncesindeydi. Söz konusu bu manzara, Almanların politik hesaplarının bozulduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

1.1.5. Müttefik Devletlerin Türkiye'yi Savaşa Sokmak İçin İlk Girişimleri

1940 yılının yaz aylarında İtalya'nın II. Dünya Savaşı'na resmen katılması Türkiye'nin durumunu olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü Britanya ile Fransa Türkiye'den imzaladığı ittifak anlaşmasının yükümlülükleri gereği savaşa katılmasını istemişlerdir. Türk Hükümetine savaşa katılması yönündeki teklifler İngiliz ve Fransız Büyükelçileri tarafından 13 Haziran 1940 tarihinde sunulmuştur. Hükümet kendisine sunulan bu teklife ihtiyatlı yaklaşma gereği hissetmiştir. Zira bu esnada Fransızların durumu hiç iç açıcı gözükmemekteydi. Almanya karşısında ağır kayıplar veren Fransa her an savaştan mağlubiyetle çekilebilirdi. Nitekim bu durum 22 Haziran 1940 tarihinde gerçekleşmiş ve Fransa mütareke imzalayarak savaştan çekilmek zorunda kalmıştı. Türkiye, Fransa'nın durumunu doğru tahlil ettiği için teklife sıcak bakmamıştır.³⁰ Türkiye'nin Britanya ve Fransa'nın teklifine sıcak bakmamasının bir diğer sebebi de, iki ülkenin ittifak anlaşması ile söz vermiş oldukları silahları henüz teslim etmemiş olmalarıdır.³¹

Türkiye, Britanya ve Fransa'nın söz konusu talebini Sovyet Rusya'ya da bildirmiştir. Böylece 1925 tarihli Dostluk Anlaşması'nın gerekleri yerine getirilmiş hem de Moskova'nın meseleye nasıl bir tepki vereceği görülmüş olacaktır. Neticede, Sovyetler Birliği'nin tepkisi beklenildiği gibi olumsuz olmuş hatta Dışişleri Bakanı Molotov, Türkiye'yi savaşa girmesi durumunda başına gelecekler hususunda tehdit etmiştir. Buna karşılık, Türkiye, Britanya ve Fransa ile imzalamış olduğu anlaşmanın Sovyet Rusya ile kendisini savaş sürükleyecek kayıtların kabul edilemeyeceğini ifade eden protokolünü ileri sürerek savaşa katılmayacağını açıklamıştır.³²

Türkiye'nin bu kararı karşısında Britanya'nın ısrarcı olmadığı bilinmektedir. Çünkü Britanya'da Fransa'nın durumunun kendileri için sıkıntılı olduğunun farkındaydılar. Zira Türkiye, bu şartlar altında savaşa girerse ve Almanlar karşısında başarısız olursa Ortadoğu Alman istilasına

30 Fahir Armaoğlu a.g.e.,s. 367.

31 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 148

32 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 148.

uğrayabilirdi. Üstelik İngilizler, Türk hükümetine söz vermiş oldukları silah yardımını yapacak durumda da değillerdi.³³

1.1.6. İtalya'nın Savaşa Girmesi ve Türkiye'nin Durumu

1940 yılının yaz aylarında İtalya'nın II. Dünya Savaşı'na resmen katılması üzerine dengeler bir kez daha değişmiştir. Bu durum Almanya'nın Türkiye'ye yönelik politikalarında daha agresif bir tutum sergilemesine yol açmıştır. Nitekim Almanlar İngilizler ile yakın bir münasebet teşkil etmiş olan Şükrü Saraçoğlu'nun görevden alınmasını sağlamak için bir kampanya başlatmışlardır. Bunun için, Fransa'nın mağlubiyeti sonrasında ele geçirdikleri vesikaları yayınlamaya başlayan Almanlar böylece Saraçoğlu'nun görevden alınacağını ve Türkiye'nin dış politikasında ortaya çıkacak değişiklikler sonucunda Türk-Sovyet münasebetleri başta olmak üzere tüm dengelerin bozulacağını düşünmüşlerdir. Sovyetler Birliği ile münasebetleri bozulacak olan Türkiye'nin ise Mihver Devletleri ile yakınlaşması kaçınılmaz olarak değerlendirilmiştir. Ancak Almanya'nın bu hamlesi, Şükrü Saraçoğlu'nun düşürülmesine yetmemiş ve Türk Sovyet münasebetlerini de olumsuz yönde etkilememiştir. Tüm bu manzara sadece Türkiye'nin Almanlar karşısında daha tedbirli politikalar geliştirmesini sağlamıştır.³⁴

28 Ekim tarihinde İtalya, Yunanistan'a yönelik bir taarruz başlatmıştır. Daha önce Balkanlar'da Alman tehdidine karşı çözüm bulmak için Balkan Antantı'na taraf olan ülkeler nezdinde başarısız bir girişimde bulunan Türkiye'nin, bu olay sonucunda Balkan coğrafyası hakkındaki endişelerinin yersiz olmadığı da ortaya çıkmıştır.

Türkiye, Yunanistan ile Balkan Antantı çerçevesinde müttefik durumundaydı. Bu durum Türkiye'nin İtalyan taarruzu karşısında vereceği tepkinin de önemini arttırmıştı. Ankara başlangıçta Yunanistan'a doğrudan bir yardımda bulunmaktan kaçınmıştı. Ancak Bulgaristan'ın da Yunanistan'a saldırması ihtimali ortaya çıktığında, müttefikine yardım etmek için gerekenin yapılacağı mesajı verilmiş ve bu mesaj Almanya'ya da iletilmişti. Ankara'nın bu hamlesi, Bulgaristan'ın savaştan uzak durması için yeterli olmuş ve bölgede Türkiye'ye karşı ortaya çıkabilecek olası bir tehlike başarılı bir şekilde uzaklaştırılmıştı.³⁵

33 Barış Ertem, a.g.m., s. 255.

34 Sezen Kılıç, "Nazi Hükümetinin Türk Basını Hakkındaki Değerlendirmeleri (1935-1944)", *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, Yıl: 2012, C: 1, Sayı: 16, s. s. 49-64, s. 56

35 Yusuf Sarıncay. "İki Savaş Arası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleri İle Münasebetleri (1919-1939)." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.2, S. 1 (1987): ss. 232-259, s. 253

1.1.7. Almanya-Sovyetler Birliği İlişkilerinin Bozulması ve Türkiye'nin Durumu

Almanya'nın Fransa'yı mağlup ederek ateşkes anlaşması imzalatması ve böylece Britanya'nın güçlü bir müttefikten mahrum kalması, İtalya'nın ise tüm gücü ile savaşa dahil olması Mihver Devletleri'nin 1940 yılı içinde savaş durumunda üstünlüğü ele geçirdiğini göstermektedir. Almanya elde edilen bu üstünlüğün ortaya çıkardığı cesaretle, yeni nüfuz bölgelerini taksim etmek ve savaş sonrası tesis edilecek dengeleri belirlemek üzere harekete geçmiştir. Almanya bu husustaki en önemli görüşmeleri ise Sovyetler Birliği ile gerçekleştirmiştir. Almanya Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop, Sovyet mevkidaşı Molotov'u 1940 yılının Kasım ayında Berlin'e davet etmiş ve böylece taraflar arasındaki müzakereler başlamıştır.³⁶

Ribbentrop ile Molotov arasında gerçekleştirilen görüşmelerde Türkiye'yi ilgilendiren meseleler de gündeme gelmiştir. Ribbentrop, Türkiye'nin Britanya safından ayrılması için Sovyetler Birliği'nin Mihver Devletleri ile ortak hareket etmesi gerektiğini belirtmiş ve bu konuda muhatabını teşvik etmek için Boğazların durumu hakkında Sovyet Rusya'nın Türkiye üzerindeki emellerini gündeme getiren söylemlerde bulunmuştur. Molotov, Ribbentrop'un söylemleri karşısında temkinli davranmaya özen göstermiştir. Muhatabına; "Kağıt üzerinde verilen garantiler ile tatmin edilemem" diyen Molotov, Sovyet Rusya'nın Almanya'dan taleplerini gündeme getirmiştir. Buna göre Sovyetler Birliği Türkiye ile anlaşma masasına oturarak Boğazlarda üstler elde etmelidir. Ayrıca Sovyetlerin Karadeniz'deki etkinliğinin artması için ise Bulgaristan'a da Almanya tarafından bir garanti verilmesi gerekmektedir.³⁷

Molotov'un Alman mevkidaşının vaatlerine karşı kesin teminatlar istemiş olması görüşmelerin herhangi bir sonuç alınmadan sonlanmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Von Ribbentrop görüşmelerde ileri sürdüğü tezlerden oluşan bir anlaşma taslağını Moskova'da değerlendirilmesi arzusu ile Molotov'a teslim etmiştir. Söz konusu taslağa göre: Dünya üzerindeki Almanya; İtalya, Sovyetler Birliği ve Japonya arasında taksim edilecektir. Rusya bu paylaşımda Kafkasların güneyinden itibaren, İran ile Hindistan arasında kalan coğrafyaya sahip olacaktır. Taslakta Türkiye'yi de ilgilendiren bir protokol bulunmaktadır. Bu protokole göre: Türkiye, Britanya'ya yönelik taahhütlerinden kurtarılacak ve Mihver Devletleri ile iş birliğine zorlanacaktır. Ayrıca yeni bir boğazlar rejimi hazırlanacak, böylece Sovyet Rusya'nın

36 Barış Ertem, a.g.m., s. 256.

37Barış Ertem, a.g.m., s. 257.

Boğazlar'dan hiçbir kısıtlama olmaksızın istifade etmesi ve Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin de Boğazlardan hiçbir surette savaş gemilerini geçirememeleri sağlanacaktır.³⁸

25 Kasım tarihinde Berlin'e cevap veren Sovyetler Birliği, Mihver Cephesi'ne katılmak için şartlarını açıklamıştır. Söz konusu şartlar içinde Türkiye'yi ilgilendiren hususlarda bulunmaktadır. Sovyetler Birliği Almanya'dan, "uzun süreli kiralama" yöntemi ile Boğazlarda askeri üstlere sahip olmak ve Karadeniz'in güvenlik sınırları içinde bulunan Bulgaristan ile bir pakt oluşturma konularında güvence istemiştir. Molotov; Türkiye'nin, Britanya'nın yanından ayrılarak Mihver cephesine dahil olmasını sağlamak için de bir protokol imzalanması gerektiğini belirtmiştir. Moskova'ya göre, Türkiye böyle bir pakta katılırsa toprak bütünlüğü kendileri ile birlikte Almanya ve İtalya tarafından da garanti edilmelidir. Şayet Türkiye bu yönde bir ittifaka katılmazsa üç devlet Türkiye'ye yönelik askeri ve diplomatik tedbirler almalıdır.³⁹

Söz konusu şartların yerine getirilmesi için Sovyetler Birliği tarafından Bulgaristan'a da bir nota çekilmiş ve aralarında bir yardım antlaşmasının imzalanması gerektiği bildirilmiştir. Söz konusu nota, Almanya tarafından tepki ile karşılanmamıştı. Zira Almanlar da Ruslar gibi Boğazlar üzerinde tam bir hakimiyet kurma arzusu taşıyorlardı. Balkan coğrafyasını kendi hakimiyet bölgesi olarak gören Hitler, Sovyetler Birliği'nin Bulgaristan'a yaklaşarak Balkanlar üzerindeki etkisini artırmasından endişeleniyordu. Ayrıca Hitler savaş şartlarının kendi istediği şekilde cereyan etmesi halinde Türkiye'nin zaruri olarak Alman etkisi altına gireceğine inanıyordu.⁴⁰

Ortaya çıkan bu manzara Almanya ile Sovyetler Birliği'nin Balkan coğrafyası ve Boğazlar üzerinde menfaatlerinin çatıştığını göstermekteydi. Bu noktada Adolf Hitler de, Sovyetler Birliği'nin talepleri karşısında Alman Yüksek Komuta Heyeti'nden, Alman-Sovyet ittifakının ortaya çıktığı sıralarda hazırlanmış olan saldırı planlarını hayata geçirmeleri yönünde gerekli emri vermişti.⁴¹

38 Harold Deutsch, "Garip Bir Devre: 1939-1941 Nazi ve Sovyet Münasebetleri." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:9, S:2, 1954, s. s. 345-365, s. 356-358.

39Harold Deutsch, a.g.m., s. 364.

40 Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, "Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. 1: 1919-1980"*, İletişim yayınları, İstanbul (2001). s. 433-434.

41 Baskın Oran, a.g.e.,s. 435.

1.1.8. Britanya'nın Türkiye'yi Savaşa Sokmaya Yönelik Girişimleri

Almanya'nın Fransa'yı mağlup etmesi ve İtalya'nın savaşa katılması ile değişen dengeler; Britanya'nın, Türkiye'nin savaş durumu ile ilgili politikalarını bir kez daha değiştirmesine sebep olmuştur. Buna karşılık Türkiye de, Balkanlar üzerinde ortaya çıkan gelişmeler ve Alman-Sovyet münasebetlerinin ortaya çıkardığı huzursuzlukların da etkisi ile Britanya ile dostluk siyaseti izlemeyi bir zaruret olarak görüyordu.

Türkiye'nin, bölgesinde ortaya çıkan gelişmeler karşısında endişeli olduğunu gören Britanya Başbakanı Winston Churchill bu durumdan istifade ederek Ankara'ya savaşa girme konusunda baskı yapmaya başlamıştır. Bu dönemde Britanya, Türkiye'nin savaşa girmesi halinde Türk ve Alman orduları arasında Anadolu'da bir savaşın gerçekleşeceğini düşünüyordu. Türk ordusu bu savaşta Almanları durdurabilirse İngiliz nüfuz bölgelerinin güvenliği sağlanmış olacaktı. Şayet Türk ordusu başarısız olursa, hiç olmazsa Alman ilerleyişi yavaşlatılmış ve İngilizler hesabına zaman kazanılmış olacaktı.⁴²

Winston Churchill, 31 Ocak 1941'de İsmet İnönü'ye bir mektup göndererek, Alman ordularının Bulgaristan sınırına hakim olmasının Türkiye adına büyük bir tehlike oluşturacağını söylemiş ve Balkan ülkelerinin Almanya'nın sebep olduğu tehlikeye karşı batılı devletler ile iş birliği içinde ortak bir savunma gerçekleştirmesi gerektiğini anlatmıştır. Churchill, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu askeri ve teknolojik yardımların da savaşa girilmesi halinde temin edileceği sözünü vermiştir.⁴³

Tüm bu manzara Britanya'nın, Alman kuvvetlerinin, Türkiye'nin Trakya sınırına kadar ilerlemesi karşısında zor duruma düştüğünü göstermektedir. Savaş tamamen Mihver Devletleri'nin üstünlüğü ile geçmektedir. Ancak bu dönemde Britanya'nın yardımına koşacak bir güç, savaşın dengelerini de tamamıyla değiştirecektir: Amerika Birleşik Devletleri.

Almanların Balkan coğrafyasındaki durumunu endişe ile izleyen ABD Başkanı Roosevelt, Albay William Donovan'ı, Balkan ülkelerinin hükümet temsilcileri ile görüşmesi için görevlendirmiştir. Görüşmelerini gerçekleştirirken görevinin resmi olmadığını ancak Başkan Roosevelt'i temsil ettiğini belirten Donovan, 1 Şubat tarihinde Türkiye'ye de gelmiştir. Donovan Ankara'da

⁴²Mehmet Gönlübol, a.g.e., s. 151.

⁴³ Mustafa Yahya Metintaş, Mehmet Kayıran, "Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye'nin Dış Politikası (1939-1942)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1, s. s. 289-313, s. 307

gerçekleştirdiği temaslarda ABD'nin Britanya ile müttefik olduğunu ve Almanların savaşı kazanmasına engel olacaklarını, yakında ülkesinin savaşa katılacağını belirtmiştir.⁴⁴ Bu temaslara karşısında Türk Hükümeti'nin ise, ABD ve Britanya ile ortak idealleri benimsediğini ifade eden açıklamalar yaptığı fakat yine de muhataplarına açıktan bir garanti vermemiş olduğu görülmektedir.⁴⁵

1.1.9. Alman-Sovyet Anlaşmazlığı Çerçevesinde Türkiye'nin Durumu

II. Dünya Savaşı boyunca Türkiye sürekli savaşan güçlerin arasında kalmış ve savaşı kendi sınırlarının dışında tutmak için çaba sarfetmişti. Türkiye'yi bu yönde bir politika takip etmeye sevk eden gelişme ise şüphesiz Polonya'nın Almanya ve Sovyetler Birliği arasında paylaşılması hadisesi olmuştu. Özellikle Almanların Balkanlar'daki ilerleyişi ve Sovyet Rusya'nın sürekli değişiklik arz eden politikaları Türkiye'yi bu konuda haklı olarak endişelendiriyordu. Mihver Devletlerinin savaşta üstünlüğü ele geçirdiği dönemde Almanların Türkiye'yi baskı yolu ile kendi saflarına katma gayretleri ve bu çerçevede Sovyetler Birliği'ne Türkiye ile ilgili verdiği teminatlar Türkiye'nin Britanya ile yakınlaşmasını kolaylaştıran politikalar olmuştu. İngilizler de, Türkiye'yi kendi menfaatleri doğrultusunda savaşa sürüklemek için Almanların bu yöndeki politikalarını bir tehdit aracı olarak kullanmışlardı.

Britanya'nın Almanların takip ettiği politikayı Türkiye'yi savaşa sokmak için kullandığını gören Alman Büyükelçisi Von Papen durumu Adolf Hitler'e bir mektup yazarak bildirmiştir. Hitler, Von Papen'in uyarılarına hak vermiş ve Türkiye ile ilgili takip ettiği politikayı yumuşatmaya karar vermiştir. Nitekim bu yumuşama kararının bir sonucu olarak Adolf Hitler 4 Mart 1942 tarihinde İsmet İnönü'ye bir mektup göndererek ülkesinin Türkiye'ye yönelik herhangi bir saldırgan niyetinin bulunmadığını söylemişti. Ayrıca Hitler 8 Mart'ta Türkiye'ye, Alman ordularının sınıra 100 kilometreden daha fazla yaklaşmayacağı teminatını vermişti. Hitler'in, ülkesindeki Türk Büyükelçisine Sovyetler Birliği'nin Boğazlar üzerindeki emellerini anlatması da Ankara'ya verdiği önemli bir mesaj olmuştur. Şüphesiz Hitlerin buradaki amacı, Türkiye'yi Sovyet tehdidi karşısında Mihver Devletleri cephesine çekmekti. Bu sayede Alman orduları Sovyetler Birliği'ne karşı taarruza geçtiğinde Türkiye'nin durumundan emin olunabilecekti.⁴⁶

44 Fahir Armaoğlu; "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:13, S:2, Y: 1958, s.s. 139-179, s.s. 153-154.

45 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 152.

46 Nurettin Gülmez, Ersin Demirci; a.g.m., s. 237-238.

Almanya Türkiye ile ilişkilerini düzelttiği düşüncesi ile nisan ayında Türk Hükümeti ile bir başka konuda daha temasa geçecekti. 5 Nisan 1942’de Alman taraftarı olan Reşit Ali Geylani tarafından Irak’ta hükümet darbesi yapılmıştı. Böylece Almanya hem Irak’ta, hem de teslim aldığı Fransızların askeri varlıkları sayesinde Suriye’de duruma hakim olabilecekti. Ancak bunun için Alman ordularının Türkiye’den geçerek bölgeye ulaşmaları gerekiyordu. Çok geçmeden Alman Büyükelçisi Von Papen Ankara’da hükümet yetkilileri ile temaslar kurmaya başlamıştır. Fakat, girişimler herhangi bir sonuç vermemiştir. Von Papen’in temasları sonuç vermeyince, Fransa’nın Almanların kontrolü altında bulunan hükümeti adına Jacques Benoist-Méchin Ankara’ya başvuruda bulunmuştur. Buna göre Fransız Hükümetinin talebi, savaş malzemeleri ile birlikte Fransız askerlerinin Türk topraklarından geçerek Suriye’ye ulaşmaları için gereken iznin verilmesiydi. Bu talepler de Ankara tarafından reddedilmiştir.⁴⁷

Türkiye’nin Almanya’ya gerekli izinleri vermemesi, Irak’ta ki durumun kısa sürede eski haline dönmesine sebep olmuştur. Raşit Galip Hükümeti gerekli yardımı alamadığı için kısa süre içinde devrilmiştir. Böylece Almanya’nın Türkiye’ye baskı yapmasını gerektirecek bir durum kalmamıştır. ⁴⁸ Ancak tüm bu gelişmeler Türkiye’nin verilen tüm sözlere rağmen Almanlara güvenmediğini ve İngilizler ile ittifak halinde bulunmaktan vazgeçmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye’nin Almanya’ya karşı bu yöndeki tutumu, Almanya’nın Suriye ve Irak’a inerek Basra’ya hakim olmasını ve Hint Okyanusu’nda Japonya ile birleşmesini önlemiştir.

1.1.9.1. Türk-Sovyet Saldırmazlık Paketi (24 Mart 1941)

Türkiye’nin Mihver Devletleri ile yakınlaşması ihtimalinden rahatsızlık duyan Sovyet Rusya bu durum karşısında Ankara ile temas kurmak ihtiyacı hissetmişti. Sovyetlerin bu yaklaşımı Almanların bölgedeki etkinliği karşısında bir denge oluşturmak isteyen Türkiye’yi memnun etmiştir. Sovyetler Birliği bu yöndeki ilk adımı 9 Mart 1941 tarihinde atmıştır. Sovyet yetkilileri Türkiye’ye ilettikleri tebligatta şu ifadeleri kullanmışlardır: “...Türkiye’nin, herhangi bir yabancı devlet tarafından tecavüze maruz ve topraklarını silahla müdafaaya mecbur kaldığı takdirde Sovyet Birliği’nin de Türkiye’nin iş bu müşkül vaziyetinden istifade ile kendisine tecavüz edeceğinden korktuğu anlaşılmaktadır. İş bu rivayetin Sovyetler Hükümeti’nin vaziyetine uymadığını ve bilakis şayet Türkiye herhangi bir yabancı devlet tarafından tecavüze uğrar ve mülki tamamlılığını silahla müdafaaya mecbur olursa, Sovyetlerle arada mevcut saldırmazlık

47 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 152.

48 Fahir Armaoğlu a.g.m., s. 157-158.

paktına istinaden Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nin tam bir anlayış ve bitaraflığına güvenebileceğini Başvekil ve Hariciye Komiseri namına beyana memurum.”⁴⁹

Nihayetinde, 24 Mart 1941 tarihine gelindiğinde, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında bir saldırmazlık deklarasyonu imzalanmıştır. Söz konusu bu deklarasyona göre, iki ülke arasında 1925 tarihinde imzalanan Dostluk Antlaşması bir kez daha teyit edilmiştir. Bununla birlikte Türkiye, kendini savunmak için savaşa girmek zorunda kalırsa Sovyetler Birliği'nin tarafsız kalacağından emin olabilecekti.⁵⁰

1.1.9.2. Türk-Alman Saldırmazlık Paketi ve Ticaret Anlaşması (18 Haziran 1941)

1941 yılının başında Almanya, Sovyetler Birliği ile savaşmak için gerekli olan hazırlıklara başlamıştı. Ancak Irak'ta yaşanan gelişmeler Almanya'nın Sovyetlere yönelik saldırı hazırlıklarını yavaşlatmıştı. Irak'ta istediğini alamayan Almanya, Sovyetler Birliği karşısında daha fazla zaman kaybetmemek için harekete geçmeye karar vermişti. Ancak bu noktada Almanları kuşkuya düşüren bir mesele vardı: Türkiye'nin durumu. Zira Türkiye olası bir savaş tehlikesine karşı Trakya sınırına askeri yığınak yapmış bulunuyordu. Hitler, Sovyetler Birliği'ne karşı taarruza geçerken Balkanlar'daki durumunu güvence altına almak istemiş, bunun için Türkiye'nin tavrından emin olmak istemişti. Nitekim Hitler, Türk Hükümeti yetkililerine Almanya'ya karşı bir savaş açmayı düşünüp düşünmediklerini sormuştu. Hükümet yetkilileri cevap olarak, Almanya'nın tavrına göre harekete geçileceğini bildirmişti. Adolf Hitler ise, savaş siyaseti takip edilmemesi halinde Türkiye'ye saldırıda bulunmayacağını bildirmiş ve ordularına Türk sınırlarına yaklaşmamalarını emretmişti. Karşılıklı teminatların yeterli gelmeyeceğinden endişe eden Hitler son olarak Türk Hükümeti'ne bir saldırmazlık antlaşması imzalamayı teklif etmişti. Bu teklif, Türkiye tarafından memnuniyetle kabul edilmiş ve 18 Haziran 1941 tarihinde “Türk-Alman Saldırmazlık Anlaşması” imzalanmıştır. Türk Alman Saldırmazlık Anlaşması, Türkiye'nin takip ettiği denge politikasının da izlerini taşımaktadır. Türkiye, müttefikleriyle ilişkilerinin bozulmasını istemediği için söz konusu anlaşmaya, Britanya ile ittifakına bağlı kalacağı yönünde bir madde ekletmiştir ve Londra'yı da durumdan haberdar etmiştir.⁵¹

49 Barış Ertem, a.g.m., s. 257-258.

50 Çağatay Benhur; “Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 15, Yıl:2004, s. s. 325-337, s. 330.

51 Mustafa Yahya Metintaş, a.g.m., s. 310.

Türk-Alman ilişkilerinin geliştiğini gösteren bir diğer konu ise ticaret alanında kendini göstermiştir. Türkiye sahip olduğu krom madenleri ile II. Dünya Savaşı sırasında silah üreticisi devletlerin en önemli ihtiyaçlarından birini karşılamıştır. Almanya da Türkiye ile bir saldırmazlık paktı imzaladıktan sonra krom satın almak için harekete geçmişti. Ancak Türkiye 1939'da imzaladığı anlaşma çerçevesinde krom madeninin tamamını Britanya'ya satıyordu. Almanya ilk olarak Türkiye ile Britanya arsında geçerli olan anlaşmasının süresinin uzatılmaması için Ankara'ya baskı yapmaya başlamıştı. Bu baskıların bir sonucu olarak, söz konusu anlaşmanın süresi dolmadan Türkiye ve Almanya arasında 9 Ekim 1941 tarihinde yüz milyon liralık bir ticaret anlaşması imzalanmıştı. Türkiye bu anlaşma ile Almanya'ya 1943 ile 1944 yıllarında toplam 180 ton krom ile birlikte bazı ticari ürünleri satacaktı. Almanya ise Türkiye'ye çelik ve silah-cephane satacaktı.⁵²

1 Haziran 1942 tarihinde Türkiye ve Almanya arasında yeni bir ticaret anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre: Almanya 1942 yılı içinde Türkiye'den kırk beş bin ton krom daha alacaktır. Türkiye ise sattığı krom karşılığında Almanya'dan silah alacaktır.⁵³

Britanya, Türk-Alman ticaret anlaşmasına, Türkiye'ye söz verdiği yükümlülükleri yerine getirmediği için anlayış göstermek zorunda kalmış, Ancak Amerika Birleşik Devletleri, Türk-Alman Ticaret Anlaşması'na Britanya kadar anlayışlı yaklaşmamıştır. 9 Ekim 1941 tarihli Türk Alman Ticaret Antlaşması'nın ardından, Türkiye'yi kendi çıkarlarına uygun davranmadığı için cezalandırmak isteyen ABD'nin yaptırımını, Türkiye'ye yönelik uyguladığı yardımları kesmesi olmuştur. ABD'nin uyguladığı yaptırım, Türk diplomatlarının temasları sonrası yumuşamış ancak ABD söz konusu yardımları Türkiye'ye doğrudan ulaştırmak yerine bunu Britanya üzerinden gerçekleştirmeye karar vermiştir.⁵⁴

⁵² Barış Ertem, a.g.m., s. 257-258.

⁵³ Abidin Temizer, M. Selçuk Özkan, "*İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'nin Krom Ticaretinin Siyasi ve Ekonomik Sonuçları*.", *Studies of the Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)* C:3, S:4 Yıl:2013, s. s. 1-17, s. 10.

⁵⁴ Mustafa Yahya Metintaş, a.g.m., s. 310.

1.1.9.2.1. Türk-Alman Yakınlaşmasına Tepkiler

ABD 1 Haziran 1942 tarihli Türk Alman Ticaret Anlaşması'na karşı tepki göstermiş olsa da, bu sefer herhangi bir yaptırım ortaya koymamıştır. Hatta 1942 yılında da Türkiye'ye yönelik ABD yardımları sürdürülmüştür.⁵⁵

Türkiye ile ilişkilerini düzelterek, Balkanlar üzerinde kendini güvence altına alan Almanya, 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne saldırmıştır. Türkiye ise bu saldırı karşısında tarafsız kalacağını ilan etmiştir. Ancak Türkiye'nin tarafsızlığını ilan etmesi, başka sorunları beraberinde getirmiştir. Türk-Alman Saldırmazlık Anlaşması'nın Britanya'yı memnun etmediği bilinmektedir. Ayrıca ABD söz konusu anlaşmanın imzalanması üzerine Türkiye'ye yönelik yardımlarına son vermiştir. Türkiye bu durumda Britanya'nın kendisine cephe almasından ve Sovyetler Birliği ile Türkiye'yi ilgilendiren bir anlaşma yapmasından endişe duymaktadır. *Bu noktada* Almanlar da Türkiye'nin kuşkularını artıracak bir siyaset izleyerek, Hitler ve Molotov arasında gerçekleştirilen görüşmelerde Boğazlar ile ilgili kendilerine iletilen Sovyet taleplerini bir kez daha gündeme getirmişlerdir.⁵⁶

Sovyetler Birliği kendine karşı yürütülen bu kampanyaya karşı hamle olarak Almanların Türkiye ile ilgili planlarını gündeme getirmiştir. Nitekim Sovyet Taas Haber Ajansı, imha edilen bir Alman alayının dokümanları arasında Türkiye'yi ilgilendiren planların ele geçirildiğini duyurmuştur. Söz konusu bu planlarda Türkiye ile Boğazlardaki savunma bölgelerinin işaretlendiği detaylı haritaların yer aldığı ileri sürülerek Alman ordularının Türkiye'yi işgal etme niyetinde olduğu iddia edilmiştir.⁵⁷

1.2. ABD'nin Savaşa Katılması ile Değişen Dengeler ve Türkiye'nin Durumu

ABD, 1941 yılının sonlarında II. Dünya Savaşı'na resmen dahil olmuştur. ABD'nin Müttefik Devletler saflarında savaşa katılması şüphesiz II. Dünya Savaşı'nın seyrini ve sonucunu değiştirecek bir gelişme olmuştur. Yeni şartlar karşısında Türkiye'nin savaş dışı kalma politikasını devam ettirmesi de zorlaşmıştır. Nitekim Müttefik Devletler bundan sonra Türkiye'nin savaşa girmesi konusundaki ısrarlarını artırmışlar hatta bu konuda Türkiye'ye

55 M. Vedat Gürbüz, "Türk-Amerikan İlişkilerinde İttifak Sürecinin Başlaması", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C:10, S:19, s. s. 139-170, s. 145-146.

56 Osman Akandere, Hasan Ali Polat; "*II. Dünya Savaşı Yıllarında Almanya'nın Türkiye'ye Baskısı ve Savaşın İçerisine Çekme Gayretleri*", I. Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu 8-10 Ekim 2009, s. s. 1-11, s. 10.

57 A.Suat Bilge, "*Güç Komşuluk*", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1992, s. 130-161.

gözdağı vermekten de geri kalmamışlardır. Mihver Devletleri'nin Kafkasya ve Süveyş Bölgesi'ndeki etkinliklerini artırmış olmaları ise Türkiye'nin durumunu Müttefik Devletler karşısında daha da zorlaştırmıştır.⁵⁸

22 Aralık 1941 tarihinde Britanya Dışişleri Bakanı Anthony Eden Moskova'da Stalin ile görüşmüştür. Söz konusu görüşmede doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren konular tartışılmıştır. Stalin muhatabından 12 Adalar, Bulgaristan ve Suriye'nin topraklarının bir kısmının Türkiye'ye terk edilmesini istemiştir. Ancak, Türk Devlet Adamları Stalin'in bu çıkışının ardından Boğazlar üzerinde hak iddia edeceğini düşünmüşler ve durumdan rahatsız olmuşlardır. Bu durum karşısında Britanya Türkiye'nin endişelerini gidermek için herhangi bir toprak talebini desteklemeyeceklerini Ankara'ya bildirmişlerdir. Bununla birlikte Almanlar da Türkiye'nin Sovyetler ile ilgili endişelerini yönlendirmek için harekete geçmişler ve Ankara'ya Türk-Sovyet ilişkilerinin sürdürülmesinin gerçekçi olmayacağı telkininde bulunmuşlardır.⁵⁹

Sovyetler Birliği bu dönemde Türkiye'nin özellikle Almanlar karşısında güç duruma düşmesi için daha agresif politikalar izlemiştir. Bu yöndeki en önemli hadise 24 Şubat 1942'de Ankara'da Alman Büyükelçisi Von Papen'e bir suikast girişiminde bulunulması ile ortaya çıkmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda eylemi gerçekleştirenlerin Karnilov ve Pavlov isimli iki Sovyet ajanı olduğu anlaşılmış, Türk-Alman ilişkilerinin kesilmesi için gerçekleştirilen eylem gerek Türkiye gerekse Mihver Devletleri nezdinde tepki ile karşılanmıştır. Türkiye iki Sovyet ajanını süratle yargılayarak cezalandırmıştı. Ancak Sovyetler Birliği, Stalingrat Zaferi'ni kazandıktan sonra Ankara'ya baskı yaparak meseleyi örtbas etmeye çalışmıştı.

12 Mayıs 1942 tarihine gelindiğinde ise Britanya ile Sovyetler Birliği arasında bir ittifak anlaşmasının imzalanması Türkiye'yi Rusların niyeti konusunda rahatlatmıştır. Böylece Ankara'da Müttefik Devletler safına geçen Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den olumsuz bir talebinin olamayacağı düşüncesi hakim olmuştur.⁶⁰

58 Fahir Armaoğlu a.g.e.,s. 381-382.

59 Fahir Armaoğlu a.g.m., s. 163.

60 Türkiye Karlov ve Pavlov'u yargılayarak ve hapis cezasına çarptırmış olsa da, Savaşın neticesi belli olduğunda Sovyetler Birliği ile ilişkilerini korumak adına bu ajanları ülkelere iade etmek zorunda kalmıştır. Von Papen'e yönelik suikast için bkz; Ali Dikici; "Von Papen Suikastının Aydınlatılmasında Türk Polisinin Başarısı ve Marc Payot'un Katkıları", *Türkoloji Kültürü*. 2009, C: 2, S: 3, s. s. 49-60.

1.2.1. Yeni Şartlar Karşısında Müttefiklerin Türkiye'yi Savaş Sokma Gayretleri

Sovyet Kızılordusu'nun Almanları Stalingrad önlerinde durdurması ve ABD'nin harbe girerek Britanya'ya destek olması 1943 yılının başında dengelerin Müttefik Devletler lehine değişmesini beraberinde getirmiştir. Müttefik Devletler, Kuzey Afrika'da ve Rusya önlerinde mağlup olan Alman ordusunu Balkanlardan da söküp atmak için hazırlıklara başlamışlardı. Bu noktada Türkiye'nin coğrafi konumu kritik bir önem arz ediyordu. Şayet Türkiye sınırlarını Müttefik Devletlere açar ve havaalanlarını kullandırırsa Müttefik Devletlerin Almanlar karşısında işi kolaylaşacaktı. Müttefik Devletler bir kez daha Türkiye'nin savaşa girmesi üzerine planlar yapmaya başlamışlardı. Bu noktada Müttefik Devletler Türkiye'nin savaşa katılması için Ankara'ya baskı yapmaya başlamışlardır.⁶¹

1.2.1.1. Adana Görüşmeleri

Müttefikler kendi aralarında Türkiye'nin savaşa katılmasına ve bunun için Türk hükümeti nezdinde girişimlerde bulunulmasına, 19 Ocak 1943 tarihinde Kazablanka Konferansı'nda karar vermişlerdi. Konferansın ardından Winston Churchill önce İsmet İnönü'ye bir mektup göndererek Türkiye'nin savaşa girmesi için bir talepte bulunmuştu. Bununla birlikte Churchill savaşa girmesi durumunda Türkiye'ye yirmi beş uçaklık bir filo gönderilebileceğini söylemiş ve savaş sonrasında gerçekleştirilecek barış konferansına Türkiye'nin Britanya ve ABD ile ortak olarak katılabileceği bildirmişti. Türkiye Britanya'nın savaşa katılması yönündeki çağrısına hemen bir cevap vermemişti. Bunun üzerine Winston Churchill Türkiye'ye gelmiş ve İsmet İnönü ile Adana'da 30 Ocak 1943 tarihinde görüşmüştü. Britanya görüşme süresi boyunca Türkiye'nin savaş dışı durumunu değiştirme gayreti göstermişti. Britanya Başbakanı Churchill, Müttefik Devletlerin İtalya'ya gerçekleştirecekleri bir taarruzun başarılı olması durumunda Almanya'nın yalnız kalacağını iddia etmiş ve bunun için de Türkiye'nin Müttefik Devletlere destek olmasının gerekli olduğunu belirtmişti. Şayet Türkiye gereken desteği verirse Almanlar bir taraftan Balkanlar'dan diğer taraftan da Sovyetler Birliği marifeti ile Kuzey Avrupa'dan sıkıştırılabilecek ve mağlup edilebileceklerdi. İsmet İnönü ise söz konusu savaş planının başarılı olması durumunda Sovyetlerin Kuzey Avrupa'dan Balkanlara inebileceğini düşünüyor ve Balkanlarda serbest kalan SSCB'nin Türkiye'nin toprak bütünlüğüne kast etmesinden çekiniyordu. Bununla birlikte İnönü, Türk ordusunun silah cephane bakımından savaşın

61 Fahir Armaoğlu a.g.m., s. 165.

gereklerini karşılayacak durumda olmadığını ve bu şartlar altında bir savaşa girilirse Türkiye'nin açık hedef olacağını düşünüyordu.⁶²

Türkiye'nin savaşa girme konusundaki endişeleri İngilizler tarafından giderilmeye çalışılmıştı. Churchill Türkiye'ye ihtiyaç duyulan silah ve mühimmatın ulaştırılacağına söz vermişti. SSCB konusunda da Türkiye'ye bir teminat verme ihtiyacı hisseden Churchill, savaştan sonra Sovyetlerin kendi meseleleri ile uğraşmak için içine kapanmak zorunda kalacağını ve tüm dikkatini kalkınmaya yönelik hamlelere vereceğini iddia etmişti. Türkiye'ye bu konuda verilen bir başka teminat ise SSCB'nin yayılmacı bir hareket izlemesi durumunda savaştan sonra oluşturulacak olan milletlerarası teşkilatın Moskova'ya gerekli yaptırımları uygulayacağı yönündeydi. Görüşmelerinin ikinci gününde Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu askeri tedbirler görüşülmüştü. Buna göre; Türk ordusunun bir yıl boyunca ihtiyaç duyacağı başta silah ve cephane olmak üzere savaş gereçleri temin edilecekti. Türkiye'nin bir saldırıya uğraması ihtimali bulunan bölgelerinin (İstanbul öncelikli olacak şekilde) savunulabilmesi için gerekli yardımlar yapılacaktı. Bu çerçevede Britanya Türkiye'ye bir tanksavar bir de uçaksavar birliği gönderecek ayrıca bir hava filosunu da Türkiye'de konuşlandıracaktı. İsmet İnönü, Winston Churchill'in verdiği tüm teminatlara karşın Türkiye'nin Almanya ve SSCB'nin yayılma tehlikesi karşısında yalnız kalacağı endişesini taşıyordu. Britanya'nın savaş süresince Türkiye'ye yönelik gündeme getirdiği ancak yerine getirilmeyen teminatlar bu konuda olumsuz bir örnek teşkil ediyordu. Haliyle Adana Görüşmeleri'nden İngilizleri tatmin edecek bir sonuç çıkmamıştı.⁶³

Adana Görüşmeleri'nin uluslararası yansımaları da en az görüşmelerin kendi kadar Ankara'yı huzursuz etmişti. Almanlar Türkiye'nin savaşa girmesi durumunda Balkanlar'da zor bir duruma düşeceklerini bildikleri için Ankara'ya baskı yapmaya başlamışlardı. Bunun için 6 Şubat 1943 tarihinde Almanya Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop, Ankara Büyükelçisi Von Papen'e bir talimat göndererek Türkiye'nin savaş dışı kalması için gerekli propagandanın yapılmasını istemiştir.

1.2.1.2. Queback Konferansı ve Türkiye'nin Durumu

Britanya'nın ortaklarını İtalya'ya saldırma konusunda ikna etmesinin ardından Müttefik Devletler Sicilya'ya saldırmışlardır. Saldırının ardından ABD adına Franklin Roosevelt, Britanya adına ise Winston Churchill Quebec Konferansı ile bir araya gelmişlerdir. Roosevelt

62 Ayın Tarihi, (Şubat 1943), Nu.:111, s. 110-140.

63 Barış Ertem, "*Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939-1947)*", s. 258.

ve Churchill konferansta savaşın seyrini ve son gelişmeleri değerlendirmiş ve İtalya'ya yönelik gerçekleştirilen saldırının ardından ortaya çıkan şartlar karşısında ABD ve Britanya, Türkiye'nin savaşa dahil olması için erken olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Ayrıca iki ülke Türkiye'nin olası bir tehlikeye karşı askeri anlamda güçlendirilmesine de karar vermişlerdir.⁶⁴

Quebeck Konferansı'nda ABD ve Britanya arasında, Türkiye'nin Almanya ile geliştirdiği ilişkiler de tartışılmış ve özellikle, Türkiye ve Almanya arasında ticaret anlaşması gereği gerçekleştirilen krom satışının engellenmesi ile birlikte Boğazlardan Almanlara ait askeri gemilerin geçirilmemesi için Ankara'ya baskı yapılması kararlaştırılmıştır.⁶⁵

Türkiye'nin Quebeck Konferansı'nda kendisi ile ilgili alınan kararların hepsinden haberdar edilmediği de görölmektedir. Müttefiklerin düşüncesi, Türk Hükümeti'nin Quebeck Konferansı'na dayanarak savaşa katılmama konusunda bir açıklama yapması durumunda Almanların rakiplerinin savaş planlarını anlayacağı yönünde karar almışlardı. Ancak Türkiye'yi bu kararların tamamından haberdar etmedikleri görölmektedir. Bunun için İngiliz Hükümeti Ankara'ya Türkiye'nin savaşa katılıp katılmaması konusunda sarıh bir açıklama yapmamış ancak şartlar gerektirdiğinde Türk-İngiliz ittifakının gerekliliklerinin yerine getirilmesinin isteneceğini bildirmiştir. Bununla birlikte Türkiye Montreux Anlaşması gerekçe gösterilerek Alman savaş gemilerinin Boğazlardan geçirilmemesi için uyarılmıştır.⁶⁶

1.2.1.3. Moskova Konferansı ve Türkiye'nin Durumu

Britanya Başbakanı Winston Churchill ve ABD Başkanı Theodore Roosevelt, Quebec Konferansı esnasında, söz konusu durumun Sovyetler Birliği'ne de danışılması gerektiğini düşünerek Stalin'in de dahil olduğu bir zirve yapma teklifinde bulunmuşlardı. Fakat, Stalin, bu teklif karşısında isteksiz davranmış, bunun üzerine de taraflar, Moskova'da Dışışleri Bakanlarınca gerçekleştirilecek bir toplantı organize etmek konusunda mutabık kalmışlardı.

64 Barış Ertem, a.g.m., s. 258.

65 İ. Sabri Balkaya, “İkinci Dünya Savaşı Sonrası Kurulan Dünya Düzeni ve Türkiye”, C: 6, S: 2, 2013 s. s. . 149-164, s. 158.

66 Ertem a.g.m., s. 259.

Moskova Konferansı 19 Ekim'de başlamıştır. Sovyetler Birliği'ni temsilen Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov, ABD'yi temsilen Cordell Hull, Britanya'yı temsilen ise Sir Anthony Eden görüşmelere katılmışlardır.⁶⁷

Konferansın ilk saatlerinde, Britanya tarafından Türkiye'yi ilgilendiren bir karar alınması gündeme getirilmiştir. Fakat tarafların Türkiye konusunda muhtelif fikirleri olduğu görülmektedir. İlk oturum esnasında Molotov, Sovyet Rusya'nın Türkiye'yi savaşa dahil etmek istediğini belirtmiştir. Molotov'a göre, Sovyetlerin doğudan Avrupa'ya doğru ilerleyebilmesi için Türkiye'nin savaşa müdahil olması gerekmektedir. Buna ilaveten, Molotov, Türkiye'nin ikna edilememesi durumunda zorla savaşa dahil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Sovyetler Birliği'ni temsilen konferansa katılan bir başka isim olan Vyshinsky de Türkiye'nin savaşa dahil olması durumunda, Almanya'nın, kuvvetlerini Rusya cephesinden çekmek zorunda kalacağını öngördüğünü belirterek Türkiye'nin savaşı müteakip gerçekleştirilecek Barış Konferansı'na Sovyet Rusya kadar mücadele etmiş olmak kaydıyla katılabileceğini ifade etmiştir.⁶⁸

Rusya Dışişleri Bakanı Molotov'un talepleri, ABD ve Britanya temsilcileri Eden ve Hull tarafından kabul edilmedi. Bu durum Britanya ve ABD'nin Quebec Konferansı'nda almış oldukları kararı muhafaza ettiklerini göstermektedir.⁶⁹

Tarafların muhtelif görüşleri, Konferansın sonunda ortak bir karar alınarak giderilmiştir. Buna göre, ilk olarak Britanya, Ankara'dan havaalanlarının kullanılmasını isteyecek, yılsonunda da Sovyet Rusya ve ABD, Türkiye'ye savaşa katılması için baskı yapacaklardır.⁷⁰

1.2.1.4. Birinci Kahire Konferansı ve Türkiye'nin Durumu

Ankara, yaşanan bu gelişmeler neticesinde İngilizler ile iletişim kurma ihtiyacı hissetmiş ve Britanya Dışişleri Bakanı Eden'e görüşme teklifini iletmiştir. Eden, önce bu teklifi reddetse de Britanya Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Türkiye'nin savaştaki pozisyonunu değiştirmenin Balkanların Sovyet tesirinden uzak tutulması amacına hizmet edeceğini savunmuşlardır. Bu

67 Nurullah Kırkpınar, “ II. Dünya Savaşı'nda Stalin Ve Sovyet Diplomasisi Karşısında Türk Basının Tutumu (1939-1945)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:17, S:34, Yıl:2017/Bahar, ss. 239-277, s. 263.

68 Barış Ertem, a.g.m., s. 259.

69 Nurullah Kırkpınar, a.g.e., s. 263

70 İlyas Turan, a.g.m., s. 330.

niyetle Eden sonradan Ankara ile görüşmeyi kabul etmiş ve nihayet Türk Dışışleri Bakanı Numan Menemencioğlu Kahire'ye davet edilmiştir.⁷¹

Kahire'de 5-6 Kasım 1943 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmelerde Britanya Dışışleri Bakanı, Türk mevkiidaşından öncelikle Türk hava alanlarını müttefiklerin kullanımına açmasını istemiştir. Türkiye bunu onaylarsa Ege Denizi ve Balkanlardaki Alman nüfuzu da yıkılabilirdi. Görüşmelerde Türkiye'nin Almanya ile olan ticari ilişkileri ve bu kapsamda Almanya'ya yaptığı krom satışı da gündeme gelmişti ve Britanya Dışışleri Bakanı Türkiye'ye, Almanya ile olan ticari ilişkilerini de sonlandırmasını istediklerini söylemişti. Fakat bu talepler Türk temsilcileri memnun etmemişti. Bu gelişmeler üzerine Eden, Britanya'nın talepleri reddedildiği takdirde, Türkiye'ye yapılan yardımlarının sonlandırılacağı yönünde de bir tehditte bulunmuştu.⁷²

Britanya Dışışleri Bakanı, tarafından Menemencioğlu'na iletilen talepler de, Türkiye'yi savaşa dahil edecek mahiyettedir. Nitekim, Türk Dışışleri Bakanı, Müttefiklere Türkiye'de askeri üs tahsis etmenin Almanlara karşı savaş ilan etmek anlamına geleceğini beyan etmiştir. İçinde bulunulan durum Türk Heyetini de İngiliz Heyetini de memnun etmemiştir. Görüşmelerin sonunda Türk Heyeti, söz konusu talepleri hükümete ileteceğini belirterek Kahire'den ayrılmıştır.

Türkiye, bu taleplere 17 Kasım'da Ankara'da bulunan Britanya temsilcisine gönderilen bir nota vasıtasıyla olumsuz cevap vermiştir. Ankara, söz konusu talepleri reddetmekle birlikte, çıkarları gereği İngilizlerin Türkiye'ye karşı bir tavır almasını da istememektedir. Bu maksatla, Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubu birkaç şartın sağlanması şartıyla savaşa dahil olma kararı almıştır. Buna göre, Türkiye'nin olası bir Alman saldırısına karşı ihtiyaç duyulacak savunma imkanları ile güçlendirilmesi ve Balkanlarda, Türkiye ile Müttefik devletlerin askeri ortaklık planları üzerinde mutabık kalınması halinde Türkiye savaşa dahi olacaktı.⁷³

1.2.1.5. Tahran Konferansı ve Türkiye'nin Durumu

Londra'nın Türkiye'yi savaşa dahil etmek için yaptığı baskı, Tahran Konferansı'nı müteakip çoğalacaktır. Tahran'da Müttefiklerin gerçekleştirdiği zirvede de bu durum dile getirilmiş, Britanya Başbakanı Winston Churchill, Türkiye'nin savaşa dahi olmaması durumunda tecrübe

71 İlyas Turan, a.g.m., s. 331.

72 Baskın Oran, a.g.e., s. 458-460.

73 Baskın Oran, a.g.e., s. 458-460.

edeceği durumu tehditkâr bir şekilde ifade etmiştir. Churchill'e göre Türkiye, savaşa katılmayı reddederse, Britanya, Türkiye'nin boğazlardaki hakimiyeti ve toprak bütünlüğü konusunda koruyucu tavrını bırakacak ayrıca Türkiye'ye yapılan askeri yardımları da sonlandıracaktır. Bütün bunlara ilaveten, savaşa dahi olmaması durumunda Ankara, savaşı müteakip düzenlenecek barış konferansındaki sandalye hakkını da kaybedecektir.⁷⁴

Türkiye'nin savaşa katılması şartıyla yapılacak yardımlar ise şunlardır; Mısır'da bulunan Amerikan-İngiliz ortak komutasındaki 17. filo, Türkiye'nin savunulmasında görev alacak ve üç uçaksavar alayı Türkiye'ye gönderilecek, fakat Britanya, Türkiye'ye askeri kuvvet göndermeyecektir.⁷⁵

Britanya'nın, Türkiye'yi savaşa katmayı amaçlayan ısrarları, Sovyet Rusya'yı rahatsız etmişti. Sovyet Rusya lideri Stalin, Türkiye'nin savaşa dahil edilmesi durumunda Balkanlarda oluşturulacak cephenin kendi çıkarlarını tehdit edeceğini iddia ediyordu. Stalin söz konusu durumun ortaya çıkmaması için Britanya ve ABD'nin Balkanları terk etmesini, buna alternatif olarak ise Sovyetlerin yükünün azaltılması için Batı Avrupa'da yeni bir cephe açılmasını istemektedir. Fakat, Sovyet Rusya bu gelişmelerden evvel, Quebec Konferansı'nda Türkiye ile ilgili alınan karara karşı çıkmış ve Moskova Konferansı'nda ise Türkiye'ye savaşa girmesi için baskı yapılması gerektiğini belirtmişti. Bundan dolayı, ortaya çıkan yeni koşullar karşısında Ankara'nın tarafsız kalması konusunda ısrarcı olamamıştır.⁷⁶

Rusya lideri Stalin, şartların çıkarlarıyla çatıştığını gördüğünde, Türkiye'ye gönderilecek askeri yardımların kısıtlanmasını sağlamak ve ABD-Britanya ittifakının Balkanlara çıkmasını mani olmak için çalışacaktır. Nitekim, Sovyetler Birliği lideri, Türkiye'nin savaşa dahil olması için İngilizlerin, uçak filolarını ve askerlerini Türkiye'ye sevk etmelerinin yanlış bir manevra olacağını belirtmiş, Almanya'nın tam anlamıyla yenilgiye uğratılması için Fransa üzerinden bir saldırı başlatılması gerektiğini, Türkiye'ye sevkıyatı yapılması planlanan hava gücünün ve askeri ünitelerin söz konusu bölgeye gönderilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak bu talep reddedilmiştir. Tahran Konferansı sonucunda, Türkiye'nin sene sonuna kadar savaşa dahil

74 Nurullah Kırkpınar; “ II. Dünya Savaşı'nda Stalin ve Sovyet Diplomasisi Karşısında Türk Basını'nın Tutumu (1939-1945)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:17, S:34, Yıl:2017/Bahar, ss. 239-277, s. 264.

75 Baskın Oran, a.g.e., s. 462-464.

76 Baskın Oran, a.g.e., s. 460.

edilmesi ve Başbakan İsmet İnönü'nün Britanya ve ABD tarafından Kahire'ye davet edilerek bu taleplerin Ankara'ya iletilmesi kararı alınmıştır.⁷⁷

1.2.1.6. İkinci Kahire Konferansı ve Türkiye'nin Durumu

İsmet İnönü'nün, ABD ve Britanyalı mevkidaşları tarafından Kahire'de toplanacak konferansa davet edildiğinde verdiği cevap, Tahran Konferansı'nda kabul edilen kararların, Türkiye'yi rahatsız ettiğini göstermektedir. Başbakan İnönü, eğer Tahran Konferansı'nda kararlaştırılan konularla tekrar muhatap olacaksa konferansa katılmayacağını ifade etmiş ve Türkiye'nin müttefiklerine yardım etme hususunda takip edeceği politikanın hiçbir dayatmaya maruz kalınmadan serbestçe tartışılmasını konferansa katılmak için şart koşturmuştur. Söz konusu cevap üzerine muhatapları İnönü'ye gerekli güvenceyi vermiş, ayrıca ABD Dışişleri Bakanı, görüşmelerin eşit devletler arasında adil bir ortamda yapılacağını belirtmiş ve bunun sonucunda Ankara, Kahire'de Gerçekleştirilecek olan konferansa dahil olma kararı almıştır.⁷⁸

II. Kahire Konferansı, 4 Aralık 1943 tarihinde toplanmıştır.⁷⁹ Britanya Başbakanı Churchill'in görüşmelerde, önceden verdikleri güvenceye rağmen Türkiye'nin savaşa dahil olması konusundaki baskılarının devam ettiği görülmektedir. Britanya Başbakanı, Türkiye'ye 15 Şubat 1944 tarihinde sevk edilecek olan Amerikan ve İngiliz filolarının, Türkiye tarafından mutlaka kabul edilmesi gerektiğini, söz konusu filoların geri çevrilmesi durumunda müttefiklerin Ankara ile işbirliği yapma ihtimalinin tamamen ortadan kalkacağını beyan etmiştir. İsmet İnönü verilen sözlere rağmen karşılaştığı bu baskılar karşısında ilk önce Britanya'nın Türkiye'ye taahhüt ettiği askeri teçhizat yardımının yapılmamış olduğunu hatırlatarak silahlandırma programının tamamlanmamış olmasının Türkiye'yi zora düşürdüğünü belirtmiştir. Başbakan İsmet İnönü, savaş ihtiyaçları karşılanmamış bir Türkiye'nin savaşa dahil olması durumunda ortaya kötü bir tablo çıkacağını da ifade etmiştir. Şayet Türkiye, ihtiyaçları karşılanmadan ve Balkanlarda müttefikler arasında müşterek bir hareket planı ortaya koyulmadan savaşa katılacak olursa, Ege ve Balkanlarda konuşlanmış olan 17 Alman tümenine karşı hiçbir şansı yoktur. Bu durumda saldırıyı takip eden birkaç hafta içerisinde Türkiye'nin stratejik bölgeleri tahrip edilebilecek hatta İstanbul bile Alman saldırılarına direnemeyerek işgale uğrayacaktır. Türk ordusunun savaşmak için Anadolu içlerine çekilmesi durumunda ise konjonktür Almanların veya

77 Nurullah Kırkpınar; "II. Dünya Savaşı'nda Stalin ve Sovyet Diplomasisi Karşısında Türk Basını'nın Tutumu (1939-1945)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:17, S:34, Yıl:2017/Bahar, ss. 239-277, s. 264.

78 Mehmet Gönülöbol, a.g.e., s. 193.

79 Baskın Oran, a.g.e., s. 462-464.

işgal sonrasında İstanbul'u kurtarmayı amaçlayacak devletin çıkarına uygun olacaktır. İsmet İnönü bu açıklamalarıyla Türkiye'nin savaşta müttefik devletlerin bir piyonu olarak kullanılmak istemediğini açıkça ortaya koymuştur.⁸⁰

Başbakan İsmet İnönü'nün bu açıklamalarını göz önünde bulunduran İngilizler, Türkiye'nin savaşa dahil olmasını iki şartla kabul etmiştir. Birincisi müşterek bir askeri hareket planı; ikincisi de ortaya çıkacak siyasi gelişmeler konusunda Ankara'ya bir güvencenin verilmesi olarak belirlenmiştir. Konferansta Müttefik devletler temsilcileri, Türkiye'nin endişelerini gidermeye çalışmıştır. Konferansın sonunda Başbakan İnönü, Türkiye'nin savaşa dahil olmasını prensipte kabul etmiştir. Türkiye, 15 Şubat 1944 tarihine kadar hava alanlarını müttefik devletlerin kullanımına açmak konusundaki kararını verecekti. Buna ilaveten, Türkiye'nin savaşa dahil olmasının önünü açacak plan hazırlanarak bunun muhtemel sonuçları ortaya konulacak ve değerlendirilecekti. Ankara'nın olumsuz karar vermesi durumunda ise kendisine herhangi bir yükümlülük getirilmeyecekti, alternatif planlar üzerine yoğunlaşılacaktı.⁸¹

1.2.2. Britanya'nın Türkiye Politikası'nda Değişiklik

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü, Kahire Konferansı'ndan döndükten sonra, konferansta alınan kararlar, Türk Hükümeti tarafından ele alındı. Hükümet, İngilizlerin Türkiye'yi savaşa dahil etmek hususunda ortaya koyduğu planlarının kabul edilmesinin imkansız olduğu görüşünde mutabık kalarak söz konusu kararını Britanya Büyükelçiliği'ne iletti. Kabinenin böyle bir karar almasının en büyük sebebi, İngilizlerin Türkiye ile ilgili savaş planlarının Türkiye'yi Almanlar karşısında yalnız bırakıyor olmasıydı. Nitekim, Britanya, Türkiye'nin askeri ihtiyaçlarını tam olarak gidermeden söz konusu uçak filolarının derhal Türkiye'ye getirilmesi konusunda ısrarcıydı. Bu acelecilik, Türkiye'nin, Almanların taarruzuna açık hale gelmesi ile sonuçlanabilecek derecede tehlikeli idi. Ayrıca, Türkiye, Britanya ile ilişkilerini tamamen koparmak da istemiyordu. Bu yüzden, 12 Aralık 1943'de Britanya Büyükelçiliği'ne bir nota göndererek, Türkiye'nin Kahire Konferansı'nda kabul edilen kararları prensipte onayladığı bilgisini iletmişti. Fakat Türk ordusunun ikmalini tamamen sağlanmadan Alman saldırısı tehdidiyle yüzleşilmesine sebep olabilecek şekilde hareket edilmesinin de kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir. Britanya da Ankara'nın verdiği bu cevaba karşılık olarak,

80 Barış Ertem, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye Sovyetler Birliği İlişkileri ve Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri İle Yakınlaşmasına Etkileri”, Turkish Studies – C: 8, S:7 Yıl: 2013, s. s. 157-183, s. 170-171.

81 Barış Ertem, a.g.m., s. 263.

konunun istişare edilmesi için Türkiye'ye askeri bir heyet yollama kararı almış ve bu kararı Türkiye'ye iletmiştir. Türk Hükümeti onayladıktan sonra heyet 1944 yılının Ocak ayında Ankara'ya gönderilmiştir.⁸²

Türk ve İngiliz heyetleri tarafında yapılan istişarelerde daha çok Ankara'nın talepleri konuşulmuştur. Bunun üzerine İngiliz Hükümeti, Türk tarafının işi yokuşa sürdüğü çıkarımına varmıştır. Bu çıkarımdan hareketle, Britanya Başbakanı Churchill de, Ankara'daki Britanya Büyükelçisi aracılığıyla Türkiye'ye tehdit olarak algılanabilecek mesajlar iletmiştir. Türkiye'nin makul taleplerde bulunmasını ve isteksiz tutumunu terk etmesini, yoksa Britanya'nın, yaptığı yardımları keseceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Churchill, Büyükelçi'ye, Türkiye'ye savaşı takip eden dönemde müttefiksiz kalacağını hatırlatmasını ve Sovyet Rusya'nın Boğazlar hususundaki talepleri konusunda Britanya'nın Türkiye'ye destek vermeyeceğini iletmesini emretmiştir.⁸³

Britanya'dan gelen tehditlere rağmen Türk Hükümeti, isteklerinden ödün vermeyince iki ülke arasındaki görüşmeler, 3 Şubat 1944 tarihinde askıya alınmıştır. Bu durum ilerleyen günlerde Türk-İngiliz münasebetlerinde soğumaya sebep olmuştur.

Ankara, görüşmelerinden sonuç alınamamasından Britanya'yı mesul tutmuştur. Türk tarafına göre Britanya, söz verdiğiinden daha az miktarda yardımda bulunmak istemiştir. Türk tarafı, içinde bulunulan durumda Britanya'nın Türkiye'yi yalnız bıraktığını düşünmüştür. Öte yandan, İngilizler ise görüşmelerin nihayetsiz kalmasından dolayı Türkiye'yi suçlamışlar ve Ankara'nın talep ettiği askeri teçhizatın ellerinde olandan fazla olduğunu belirtmişlerdir. ABD de görüşmelerin sonuçsuz kalması konusunda Türkiye'yi suçlu bulmuştur. Ankara Büyükelçisi, ABD'ye iletmiş raporunda, Türkiye'nin art niyetli olarak toparlanması güç miktarda teçhizat istediğini, bu taktikle savaşa dahil olması önemsiz hale gelene kadar tarafsızlığını korumak niyetinde olduğunu iddia etmiştir.⁸⁴

Türkiye ile Britanya arasındaki görüşmelerin kesilmesinin ertesi günü, 4 Şubat 1944 tarihinde, Britanya, Türkiye'yi ilgilendiren politikalarını revize etme kararı almıştır. İngiliz hükümeti Türkiye ile ilişkileri askıya almış ve Türkiye'ye yapılan askeri yardımları da kesmiştir. Bununla birlikte Britanya, söz konusu durumla ilgili ABD'yi de bilgilendirmiş ve bunun sonucunda ABD,

82 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 193.

83 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 193-94.

84 Barış Ertem, a.g.m., s. 269-270.

1 Nisan 1944'de Türkiye'ye yönelik uyguladığı “Kiralama ve Kullandır” yardım programını sonlandırmıştır.⁸⁵

İngiliz hükümeti, yaşanan bütün bu gerginlikler ve gelişmeler neticesinde Türkiye'yi, uyguladığı tarafsızlık politikası yüzünden, suçlayıcı açıklamalarda bulunmuştur. Britanya Başbakanı Churchill'in, İngiliz donanmasının Ege adalarında İtalyanlara karşı mağlup olmasının ardından da Türkiye'yi suçladığı ve Türkiye'nin tarafsızlık politikasını abartılı bir tedbir tutumu olarak betimlemiştir. Bu olaydan sonra da Britanya ve ABD, savaşın son safhasına kadar, Türkiye ile savaş planlarını paylaşmamıştır. Bu durum Türkiye'nin müttefikleri ile arasında bir güven problemi yaşandığını ortaya koymaktadır.⁸⁶

1.2.3. 1944 Yılı İtibari ile Türkiye'nin Karşılaştığı Meseleler

1944 yılında çoğunlukla Türkiye ile müttefik devletler arasındaki ilişkilerde sıkıntılar yaşanmıştır. Britanya ve ABD, Türkiye ile olan ilişkilerini askıya almıştır. Müttefik devletler bu zamanlarda, savaşa dahil edemedikleri Ankara'nın Almanlar ile olan ilişkilerini bitirebilmek maksatlı bir politika benimsemiş ve Türkiye'ye bu yönde baskılar uygulamışlardır. Türkiye ve Almanya arasındaki ekonomik ilişkileri ve Alman deniz gücünün Boğazlardan geçmesi ile ilgili konular Türkiye'ye karşı baskı uygulamak için kullanılan araçlar olmuştur. Bu bağlamda Britanya ve ABD, Almanya'yı zayıflatmayı amaçlayan politikalar geliştirirken, Sovyetler Birliği'nin maksadı ise farklıdır. Sovyetler, savaşı takip eden süreçte Türkiye'yi Rusya için bir etki bölgesine dönüştürebilmek için Almanya ile olan ilişkilerini kullanarak Türkiye'yi müttefiklerden uzaklaştırmak istemektedir.

1.2.3.1. Türk Kromu'nun Almanlara Satılması Meselesi

İngilizlerin Ankara ile olan münasebetlerini askıya almalarını takiben Türk dış siyasetine sıkıntılı bir durum yaşatan ilk gelişme Almanya'ya satılan krom cevheri konusunda ortaya çıkmıştır. Türkiye'yi beraberlerinde savaşmaya ikna edemeyen müttefikler, Türkiye'nin en azından Almanlar ile olan münasebetlerini daha düşük seviyelere çekmesini istemişlerdi.

Ankara söz konusu baskılamaya yönelik ilk notu, ABD Dışişleri Bakanı'ndan almıştı. Bakan, 9 Nisan 1944'te yaptığı konuşmada savaşmayan devletlerden Almanya ile ekonomik

⁸⁵ Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 194.

⁸⁶ Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 194.

münasebetlerini sonlandırmalarını istemiştir. Daha sonra 14 Nisan 1944 tarihinde Britanya ve ABD, Türkiye'deki temsilcilikleri vasıtasıyla Türk Hükümeti'ne bir nota iletmıştır. Söz konusu nota Ankara'yı Almanya ile ekonomik münasebetlerini sonlandırması konusunda uyarmakta ve eğer bu talepleri gerçekleşmezse Türkiye'ye karşı diğer savaşmayan ülkelere karşı alınan abluka tedbirinin uygulanacağı tehdidini içermektedir. Hatta, Britanya ve ABD'nin Ankara temsilcileri Büyükelçi Knatchbull-Hugessen ve Büyükelçi Steinhard hükümetlerine Ankara'nın gözünü korkutmak için Meriç Nehri'ndeki köprülere sabotaj tertip edilmesini bile teklif etmişlerdir.⁸⁷

Türk tarafı kendilerine uygulanan baskılara daha fazla karşı koyamamıştır. Halihazırda tarafsızlık siyaseti güderek Müttefikleri yeterince kızdırmış olan Ankara bütün bu olumsuzluklara ilaveten Almanlar ile ekonomik ilişkilerini devam ettirerek durumun daha vahim bir hal almasını istememiştir. Türkiye önce Almanya'ya krom ihracını 4200 ton kota ile sınırlandırmış daha sonra da 21 Nisan 1944'de, Türkiye'nin tarafsız bir devlet olmadığını belirterek Almaya'ya krom ihracını tamamiyle sonlandırdığını açıklamıştır.⁸⁸

1.2.3.2. Alman Savaş Gemilerinin Boğazlardan Geçiş Meselesi

1944 yılında Türkiye, Alman gemilerinin Boğazlardan geçiş meselesinden dolayı dış politikada zorlu bir süreç yaşamıştır. İngilizler, Ocak 1944'den başlayarak Alman gemilerinin Boğazlardan geçmesi hususunda Ankara'ya baskı uygulamıştır. İngilizler, Boğazları kullanan Alman gemilerinin, savaş gemileri olduğunu iddia ederek Türkiye'ye Alman gemilerine Boğazları kapatması gerektiği yönündeki taleplerini iletmışlerdir.

Bu taleplerin hemen ardından 5 Haziran 1944'de yaşanan olaylar Türkiye'yi Müttefikler karşısında zor bir duruma düşürmüştür.⁸⁹ Alman Deniz Kuvvetleri, gemilerinin Boğazları kullanması için Türkiye'ye başvuruda bulunmuştur. Alman yetkililerin bu gemilerin sivil gemiler olduğunu beyan etmesinin ardından Ankara, geçişe izin vermiş ve daha sonra Alman gemilerinin bir kısmı Karadeniz'e ulaşmıştır. Bu olay Britanya'nın tepkisine neden olmuş ve Britanya Türkiye'yi söz konusu gemilerin sivil gemiler değil savaş gemileri olduğu konusunda uyarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, oluşan kaygıları gidermek için Almanya'nın Ankara'daki temsilcisi Von Papen'den gemilerin sivil oldukları yönünde bir

87 Nuri Karakaş; "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'nin Krom Satışı ve Müttefik Politikaları", *Tarih İncelemeleri Dergisi* C:15, S:2, Yıl:2010, s. s. 447-482, s. 475-476.

88 Özkan Temizer, a.g.m., s. 12-13.

89 Barış Ertem, a.g.m., s. 269-270.

teminat almıştır. Ancak, daha Karadeniz'e ulaşmamış olan Alman gemileri arandığında bu gemilerde askeri malzeme, radar teçhizatı ve sivil görünümlü bahriyelilere ait üniformalar bulunmuş ve Almanya'ya geçiş için verilen izin iptal edilmiştir. Daha sonra, Almanlara ait bir geminin Karadeniz'den dönerken Türk yetkililerin kontrol talebini reddetmesi üzerine gemi aranmış ve yapılan aramalar esnasında gemide gizlenmiş 4 tonluk bir mitralyöz ve 30 tonluk bir vinç bulunmuştur. Türk Hükümeti bu olay karşısında Montreux Antlaşmasını çiğnediği gerekçesiyle, Almanya Dışişleri Bakanlığını protesto etmiştir. Bu gelişmelerden sonra Almanya'ya ait gemilerin aranacağı ve Mannheim ile EMS türü gemilerin geçişine izin verilmeyeceği Alman yetkililere iletilmiştir. Bütün bu gelişmeler sonucunda Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, istifasını vermek zorunda kalmıştır. Bu gelişmeyi müteakip bir süre boyunca Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Şükrü Saraçoğlu, Dışişleri Bakanlığını kendi uhdesine almış ve bunun ardından da Dışişleri Bakanlığı görevine Fuat Saka getirilmiştir.⁹⁰

1.3. Savaşın Galiplerinin Belli Olması Karşısında Türkiye'nin Takip Ettiği Politikalar

1944 yılının son aylarında artık savaşın sonucu belli olmuş vaziyetteydi. Müttefik Devletler Mihver Devletleri'ni oluşturan Almanya, İtalya ve Japonya'yı her cephede mağlup etmeyi başarmışlardı. Bu durum karşısında Türkiye'nin takip ettiği politikalar da bir kez daha değişmek zorunda kalmıştı. Müttefik Devletlerin baskıları sonucunda Almanya ile krom satışı başta olmak üzere tüm ticari ilişkilerini kesmek zorunda kalan Türkiye, Boğazları da Alman gemilerine kapatmıştı. Türkiye böylece Müttefik Devletler ile olan ilişkilerini tamir etmeye çalışmıştır. Bundan sonra da Türkiye'nin temel amacı Müttefik Devletler saflarında yer alarak savaş sonrası kurulacak yeni düzen içerisinde güvenliğini sağlayabileceği bir konum elde etmek olmuştur.

1.3.1. Türkiye'nin Müttefik Devletler ile İlişkilerini Düzeltme Çabaları ve Uluslararası Konferanslar

4 Şubat 1944 tarihinde Britanya, ABD ve Sovyetler Birliği, savaş sonrası dünya düzenini belirlemek üzere Yalta'da biraraya gelmişlerdir. Gerçekleştirilen görüşmelerde Türkiye'yi ilgilendiren meseleler de görüşülmüştür. Yalta Konferansının 10 Şubat 1944 tarihli oturumunda Stalin Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesini istemiştir. Sovyetler Birliği'nin bu talebi konferansta bir karara bağlanmamış ancak ileri bir tarihte, üç ülkenin dışişleri bakanlarının gerçekleştireceği bir görüşmede konunun görüşülmesine karar verilmiştir. Yalta Konferansı'nda

⁹⁰ Barış Ertem, a.g.m., s. 172.

Türkiye'yi ilgilendiren bir diğer karar San Fransisco Konferansı ile ilgilidir. Müttefik Devletler, 1 Mart 1945 tarihine kadar Almanya ve Japonya'ya savaş ilan eden devletlerin, Birleşmiş Milletlerin San Fransisco'da toplanacak konferansına kurucu üye sıfatıyla katılacaklarını açıklamışlardır. Bu kararın üzerine Türkiye, 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir⁹¹

1.3.1.1. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Politikalarının Değişmesi

Türkiye'nin savaşa katılma kararı almış olması mevcut durumunu değiştirecek bir etki yaratmamıştır. Hatta Sovyetler Birliği'nin bu kararı çok önemsemediği görülmektedir. 19 Mart 1945 tarihinde Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov, Türk Büyükelçisi Selim Sarper'i makamına davet etmiş ve 1925 Türk Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasının süresinin uzatılmayacağını bildirmiştir.⁹² Moskova'nın bu kararı savaş sonrası dönemde Türkiye'yi bekleyen en büyük tehlikenin Sovyet yayılmacılığı olacağını göstermiştir. Sovyetler Birliği, savaş dönemi boyunca Türkiye ile ilgili niyetlerini muhafaza etmiş fakat savaşın seyrine göre değişen politikaları sebebiyle, bunları gerçekleştirecek imkânı bulamamıştır. Artık savaşın galipleri arasında yer alan Sovyetler Birliği, Türkiye'nin savaş döneminde takip ettiği politikalarından doğan memnuniyetsizliği de kullanarak, taleplerini yüksek sesle dile getirmeye başlayacaktır.

Türk Hükümeti, 4 Nisan 1945'te Moskova'ya, ilişkilerin devam etmesi için taleplerinin ne olduğunu sormuştur. Moskova buna hemen bir cevap vermemiş, 7 Haziran'da Molotov, hükümetinin taleplerini iletebilmek için Türk Büyükelçisi Sarper'i bir kez daha makamına çağırmıştır. Molotov bu görüşmede ilişkilerin sürmesi için Sovyetler Birliği'nin taleplerinin ne olduğunu açıklamıştır. Buna göre Sovyetler Birliği, ilk olarak Türkiye'den Kars ve Ardahan'ın Gürcistan ve Ermenistan'a bırakılmasını istemiştir. Bununla birlikte Boğazların ortaklaşa savunulması ve Boğazlar'da üs kurma talebinde bulunmuştur. Boğazlar ile ilgili taleplerinin gerçekleşebilmesi için de Montreux Anlaşması'nın değişmesini önermiştir. Toprak talepleri ile ilgili olarak Molotov, 16 Mart 1921 tarihli anlaşmanın şartlarının artık değiştiğini, söz konusu tarihte SSCB'nin zayıf olduğunu ve toprak konusunda tavizler verdiğini belirtmiştir. Selim Sarper ise, bu taleplerin Türkiye tarafından hoş karşılanmayacağını ve SSCB'nin bu topraklara ihtiyacı olmadığını vurgulamıştır. Boğazlar hususunda ise Molotov, Türkiye'nin boğazların müdafaası hususunda ne kadar etkili olabileceğini sormuştur. Selim Sarper ise Türkiye'nin

91 Nurullah Kırkpınar, a.g.m., s. 265-266.

92 Mehmet Gönübol, a.g.e., s.185.

elinden geldiği kadar boğazları koruyacağını ve bu noktada SSCB'nin güvenliği tehdit altına girerse SSCB'den silah ve mühimmat alarak bölgenin güvenliğini artırabileceklerini söylemiştir. Molotov'un boğazlar konusunda yapılacak düzenleme konusunda önce Türkiye ve SSCB'nin kendi aralarında anlaşmaları gerektiğini belirtmesi üzerine ise Selim Sarper, başka devletleri şüpheye düşürecek şekilde bir anlaşma yapmanın doğru olmayacağını ifade etmiştir. Ayrıca Sarper, görüşmede kendisinin reddettiği bütün meselelerin hükümeti tarafından da reddedileceğini belirtmiştir.⁹³

İsmet İnönü, Sovyetler Birliği'nin bu taleplerini kesin bir dille reddetmiş, Türk topraklarını devretme hakkına sahip olmadığını ve Türk Milletinin gerekirse onuru için ölmeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Bundan sonra Sovyetler Birliği, Türkiye üzerindeki baskısını artırmış ve Molotov, Selim Sarper'e bir kez daha Sovyet taleplerini iletmiştir. Moskova'nın taleplerinden taviz vermeyeceğinin anlaşılması üzerine, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile 1925 Dostluk Anlaşmasını yenileme ümidi kalmamıştır.⁹⁴

Sovyetler Birliği, Türkiye ile ilgili takip ettiği siyaseti, Potsdam Konferansında da sürdürecektir. Stalin, müttefiklerini Boğazlar hususunun Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki bir mesele olduğuna ikna etmeye çalışmış ve Sovyetler Birliği'ne Boğazlarda veya bu mümkün olmazsa Dedeağaç Bölgesi'nde bir üs verilmesini istemiştir.⁹⁵ Sovyetler Birliği ile müttefikleri arasında bu yönde bir ittifak sağlanamamış olsa da, taraflar Montreux Anlaşmasının değiştirilmesi ve bunun Türkiye'ye bildirilmesi hususunda anlaşmaya varmışlardır. Ancak Moskova, müttefikleri ile uzlaşmadan, 8 Ağustos 1946 tarihinde Türkiye'ye yeni bir nota çekmiş ve taleplerini Ankara'ya bildirmiştir.⁹⁶

1.3.1.2. Britanya ve ABD'nin Türkiye'ye Karşı Sovyet Taleplerine Tepkileri

Potsdam Konferansı'nda ortaya çıkan manzara, şartların Türkiye lehine gelişmesini sağlamıştır. Moskova'nın takip ettiği politikadan rahatsızlık duyan Britanya ve ABD, Türkiye ile yakınlaşmaları gerektiği düşüncesine varmışlardır. Nitekim Britanya, 1939 yılında imzalanan Üçlü İttifak Antlaşması'nın halen yürürlükte olduğunu hatırlatarak, herhangi bir saldırıya uğraması halinde Türkiye'ye yardım etme yükümlülüklerinin bulunduğunu söylemişlerdir.

93 Mehmet Gönülöbol, a.g.e., s. 388-390.

94 İsmail Köse, "Yalta ve Potsdam Konferansları: Sovyetler Birliği'nin Türk Boğazlarında Egemenlik Paylaşım Talepleri", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı:19 Yıl:2015, s. s. 241-276, s. 253-254.

95 Fahir Armaoğlu a.g.m., s. 177-178.

96 Barış Ertem, a.g.m., s. 271.

Ayrıca ABD, Türkiye ile ilgili tavrında değişikliğe gitmiş, Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün vefatı üzerine, naaşını Missouri Zırhlısı ile Türkiye'ye getirerek Ankara'ya büyük bir diplomatik jest yapmıştır. Britanya ve ABD'nin bu yaklaşımları, Türkiye'nin savaşın son döneminde içine düştüğü yalnızlıktan kurtulduğunu göstermektedir. Bu durum, Ankara'nın bundan sonraki Sovyet taleplerini Britanya ve ABD'nin desteğine güvenerek reddetmesini sağlamıştır.⁹⁷

97Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik tehditleri üzerine ABD'nin tutumu ve Münir Ertegün'ün naaşının Missouri Zırhlısı ile Türkiye'ye gelişi üzerine iki ülke ilişkilerinde ortaya çıkan gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: İbrahim Bozkurt, "I. Dünya Savaşı Sonrası Amerikan Missouri Zırhlısı'nın İstanbul Limanı'nı Ziyareti Üzerine Değerlendirmeler", *ÇTTAD*, C:6, S:15, Yıl:2007/Güz, s.s. 251-274 .

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

2.1. İkinci Dünya Savaşından Sonra Türkiye-ABD İlişkilerinin Başlaması:

Türkiye, Sovyet Rusya'nın taleplerinden doğan endişeleri sebebiyle Batı'ya yakınlaşmayı tercih etmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin Amerika ile ilişkilerini güçlendirmek için özel bir çaba içine girdiği gözlemlenmektedir. Buna karşılık ABD, Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yönelik taleplerinin kendi menfaatleriyle çatıştığını düşünerek Türkiye'nin ABD ile yakınlaşmayı amaçlayan çabalarına olumlu karşılık vermiştir.⁹⁸ Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Harry Truman'ın 6 Nisan 1946'da yaptığı konuşması, Türkiye Cumhuriyeti için çok önemli bir mahiyettedir. ABD Başkanı konuşmasında Orta Doğu'nun ne denli önemli olduğunu belirttikten sonra bu bölgedeki ülkelerin bir düşman saldırısı durumunda son derece savunmasız olduklarını ifade etmiştir. Truman, bu bölgedeki menfaat çatışmalarının bir süre sonra bir savaşa evrilebileceğine değindikten sonra kurulması planlanan 'Birleşmiş Milletler'in bu coğrafyadaki problemlerle ilgili sorumluluk alacağını belirtmiştir. ABD Başkanı'nın bu beyanı Moskova tarafından art niyetli olarak yorumlanmış fakat Ankara bu açıklamaları olumlu karşılamıştır.⁹⁹

2.1.1. Missouri Zırhlısının Türkiye Ziyareti

ABD'nin Türkiye'ye karşı takip ettiği politikaların olumlu bir mecrada ilerlediğinin en açık emaresi, II. Dünya Savaşı döneminde ABD'de vefat eden ancak savaş şartları nedeniyle naaşı ABD'de muhafaza edilen Türk Büyükelçi Münir Ertegün'ün cenazesinin ABD donanmasının en gözde zırhlısı Missouri ile Türkiye'ye ulaştırılmış olmasıdır.¹⁰⁰

98 Rıfat Uçarol, a.g.e., s. 856-858.

99 <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=12625>, (Erişim) 8 Mayıs 2018.

100 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 201-202.

Missouri Zırhlısı'nın 1946 Kasım'ında Büyükelçi'nin cenazesini Türkiye'ye teslim etmek için Türkiye'yi ziyaret etmesi Türkiye'de heyecanla karşılanmıştır. Bu olay, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinin geliştiği şeklinde yorumlanmıştır.

Rus basınında da 'Missouri Zırhlısı'nın Türkiye'yi ziyaret etmiş olması ile ilgili köşe yazıları yazılmıştır. Türk basını yazıları dikkatle takip etmiş ve Türk kamuoyuna aktarmıştır. Izvestia gazetesine göre, Amerikan zırhlısının Türkiye'ye gelmiş olması önemli bir olay değildir. Bu hadiseyi ABD'nin Rusya'ya verdiği gözdağı olarak yorumlayan Türk basını eleştiren İzvestia, Türk gazetelerini halkı Rusya'ya karşı galeyana getirmekte olduğunu belirtmiştir. Gazeteye göre, Missouri Zırhlısının söz konusu ziyareti ABD'nin Sovyet Rusya'ya karşı Türkiye'nin yanında olduğu şeklinde yorumlanmaması gerekmektedir.¹⁰¹

Şükrü Esmer, Tanin gazetesinde yazdığı köşe yazısında, Missouri Zırhlısı'nın Türkiye'yi ziyaret edişini değerlendirmiş, ABD'nin Büyükelçi Minür Ertegün'ün cenazesini normal bir gemiyle değil de böylesine önemli bir savaş zırhlısı ile göndermesini hem rahmetli Büyükelçi'nin şahsına hem de Türkiye Devleti'ne karşı bir dostluk mesajı olduğu yorumunu yapmıştır. Ayrıca ABD'nin bu jestinin Türk Milleti'nin gönlünde içten bir karşılık bulacağını ifade etmiştir.¹⁰²

2.1.2. ABD Donanmasının 2 Mayıs 1947 Tarihli Türkiye Ziyareti

Amerikan donanması 1947 yılında İstanbul'a bir ziyaret daha gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret de önceki kadar ilgi görmüştür. Dört gemiden müteşekkil ABD filosu, 1 Mayıs 1947'de Çanakkale Boğazı'ndan geçerek 2 Mayıs'ta İstanbul'a gelmiştir. Missouri'nin dahil olduğu filo gibi bu gemiler de Selimiye açıklarında 21 pare top atışı yaparak İstanbul'u selamlamıştır.¹⁰³

Falih Rıfkı Atay, ABD filosunun İstanbul'a gelişi ile ilgili bir köşeyazısı yazmıştır. Atay, yazısında söz konusu ziyaretin, herhangi bir ulusa karşı bir gövde gösterisi mahiyetinde

¹⁰¹ Akşam, 28 Nisan 1946.

¹⁰² A. Şükrü Esmer, "Bir Dostluk Tezahürü", *Tanin*, 5 Nisan 1946

¹⁰³ *Ulus* 2 Mayıs 1947

olmadığını bunun bir dostluk işareti olduğunu belirtmiştir. Buna ilaveten, yazısında güvenlik konularına değinen Atay, “Amerikan güvenliği, bütün hür milletlerin de dayanağı olmuştur. Amerikasız zafer kazanılamazdı. Amerikasız barış da kazanılamaz. Şimdi Amerika bütün azmini ve iradesini hür milletler için harcamaktadır. İstanbul'a gelen donanma birliklerinde biz bu azmi ve iradeyi selamlıyoruz.” diyerek konuya ilişkin şahsi yorumunu ifade etmiştir.¹⁰⁴

2 Mayıs 1947'de yayımlanan baskısında Akşam gazetesi, ABD donanmasının İstanbul'u ikinci kez ziyaret etmesiyle ilgili bir değerlendirme yazısı yayınlamıştır. Bu yazıda, ABD donanmasının Türkiye'yi ziyaret edişinden duyulan memnuniyet ifade edilmiş ve Türkiye'ye yapılacak yardımların, ABD ve Türkiye'nin barışın tesis edilmesi hususunda düşüncelerinin ortak olduğunun göstergesi olduğu yorumu yapılmıştır. Buna ek olarak, ABD Kongresi'nin Türkiye'ye yardım edilmesini içeren teklifi onaylamasını takiben gerçekleşen bu ziyaretin, Orta Doğu'da ve Doğu Akdeniz'de huzur ve istikrarı sağlayacak önemli bir adım olarak değerlendirildiği belirtilmiştir.¹⁰⁵

Cumhurbaşkanı İnönü, 5 Mayıs 1947'de ABD donanmasının komuta kademesi ile İstanbul'da görüşmüş ve bu buluşmada bir konuşma yapmıştır. Cumhurbaşkanı, söz konusu hitabında; “Amerikan donanmasını memleketimiz bahtiyarlık duygularıyla karşılamıştır. Korumiral Bieri ve muhterem arkadaşlarını tanımaktan hakiki bir sevinç duydum. Amerika Milleti için kıymetli donanmasının ne kadar sevgili olduğunu takdir ederiz. Bu sebeple donanma ile gösterdiğiniz dostluk ifadesinin derin manasını kavramış bulunuyoruz. Amerika Milleti'ne Türk Milleti'nin itimatlı dostluk duygusu ile derin teşekkürlerine vasıta olmanızı rica ederim.” demiştir.¹⁰⁶

Amerikan filosunun Türkiye'yi 2 Mayıs 1947'de ikinci kez ziyaret edişini Yavuz Abadan şu şekilde yorumlamıştır: “Solcu totalitarizmin tehlikesi karşısında Türkiye'nin

104 Falih Rıfkı Atay, “Amerikan Denizcileri İstanbul'da”, *Ulus*, 2 Mayıs 1947

105 “Amerikan Filosunun İkinci Ziyareti”, *Akşam*, 2 Mayıs 1947

106 *Ulus*, 6 Mayıs 1947.

kararlı durumu ve boğazların stratejik önemi hiç şüphesiz Amerikan filosunun bu seferki ziyaretinin geniş ölçüde ve çeşitli şekilde yorumlanmasına sebep olacaktır...”¹⁰⁷

ABD donanmasının iki kez Türkiye’yi ziyaret etmiş olması Ankara’nın Batı ekseninde kendine yer bulduğunu göstermektedir. Nitekim Türkiye, dış politikada 1948 yılından itibaren, ABD ve Britanya’nın Balkanlar dahil olmak üzere Dünya genelinde benimsediği politikaları açık bir biçimde desteklemeye başlamıştır. Türkiye’nin söz konusu tutumu, ABD tarafından memnuniyetle karşılanmış ve ABD’de Türkiye algısı olumlu bir hal almıştır.¹⁰⁸

Türk- Amerikan münasebetlerinin iyileşmesinde ABD iş çevrelerinin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu hususta mühim kuruluşlardan birisi Yirminci Yüzyıl Vakfı’dır. Vakıf tarafından yayınlanan bir raporda, Türkiye’nin stratejik konumunun komünist yayılmacılığına karşı kilit bir role sahip olduğu belirtilmiş ve Türkiye hususunda hazırlanacak bir raporun ABD hükümeti ve ABD özel teşebbüsünün dış politikada daha etkin adımlar atabilmesi noktasında yol gösterici olarak kullanılabileceği söylenmiştir.¹⁰⁹ Söz konusu rapordan yola çıkarak ABD iş çevrelerinin ekonomik hedefler çerçevesinde, Amerikan yönetiminin Ankara ile münasebetlerini iyileştirmesini talep ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Türkiye’nin Batı ekseninde kendine yer bulması, ABD’nin Sovyetler Birliği karşısında Türkiye’yi destekleyecek adımlar atmasını da beraberinde getirmiştir. Bu adımların ilki Truman Doktrini olmuştur. İkinci adım ise; Sovyetlerin Batı Avrupa’daki ideolojik etkilerini kırmak ve harbin sebep olduğu ekonomik tahribatı ortadan kaldırarak ekonomik ilişkileri canlandırmak maksadıyla yürürlüğe giren Marshall Planı’ndan Türkiye’nin de istifade etmesinin sağlanması olmuştur.

107 *Memleket gazetesi*- 3 Mayıs 1947

108 Sabit Dokuyan, *1945-1950 Yılları Arasında Türkiye*, IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 213.

109 Nilgün Gürkan, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 127-128.

2.2. Truman Doktrini

II. Dünya savaşını takiben Amerika Birleşik Devletlerinin Batı Avrupa üzerinde günden güne artan etkisinin, Avrupa'daki Soğuk Savaş'ın çıkış noktası olan gerginlik ve ayrışmaların hem sebebi hem de sonucu olduğu bir gerçektir. Döneme bir göz atıldığında ABD'nin Avrupa'da kapitalizmi yerleştirmek ve Sovyetler Birliği'ne yeni kazanımlar vermemek amacıyla basit bir mantıkla hareket ettiği açıkça görülebilir. Bu doğrultuda Amerika'nın Sovyet Rusya'ya karşı tepkisi giderek sertleşti ve nihayetinde Amerikan askerleri Batı Avrupa'nın savunulması için süresiz olarak görevlendirildi. Bütün bu gelişmelere rağmen 1945-46 yıllarında ABD'nin Avrupa politikası kaçınılmaz bir durum değildi. Nitekim ABD içerisinde müdahaleciliğe karşı tecrit politikasını destekleyen güçlü bir kamuoyu ve siyaset bulunmaktaydı. Öyle ki söz konusu politikayı benimseyen Senatör Robert Taft öncülüğündeki Cumhuriyetçi kesim 1946'daki Kongre seçimlerinde ciddi bir zafer kazanmıştı. İç politikadaki bu denklem Başkan Truman'ı iç çekilmeye zorlasa da Truman Sovyetler Birliği'ne karşı güçlü bir şekilde mücadele edilmesine inanıyordu ve bu tutumu Onu iç politikada ciddi bir mücadele içine girmek zorunda bıraktı. Truman Sovyetler Birliği ile ciddi bir mücadeleye girişilmesi gerektiğini düşünse de dış politikadaki tecrübesiz ekibi söz konusu tehdidin ciddiyeti ve onunla nasıl mücadele edilmesi gerektiği konusunda yetersiz görünüyordu. Bu noktada Başkan Truman'ın Soğuk Savaş siyasetinin ana eksenini, Dışişleri Bakanlığı'nın en yetkin Sovyetler Birliği uzmanlarından birisi olan George Kennan'ın Şubat 1946'da 'Uzun Telgraf' ismiyle de anılan meşhur sunumunda yaptığı Sovyetler Birliği analizi oluşturmuştu. Kennan'ın ilgili tezine göre; Sovyetler Birliği, kendi güvenliğini sağlamanın komşularının güvenliğini en aza indirmekten geçtiğini ve bunu sağlamak için de bölgedeki Amerikan etkisini bertaraf etmek gerektiğini düşünüyordu. Kennan'a göre Sovyetler Birliği Doğu Avrupa ile yetinmeyecek eninde sonunda Batı Avrupa'yı da etkisi altına alabilmek için hamle yapacaktı. Kennan, bunu önlemek için ABD'nin yapacağı siyasi, askeri ve iktisadi hamleleri ise 'çevreleme' politikası olarak ifade ediyordu.¹¹⁰ ABD Hükümeti tarafından benimsenen ve uygulamaya koyulan çevreleme politikası ile Sovyetler'e karşı sertleşen dış politikanın ilk örnekleri Sovyet Rusya'nın

110 Anders Stephanson, *Kennan and The Art of Foreign Policy*, Harvard University Press, Londra, 1989. s. 79.

İran'daki (Güney Azerbaycan) topraklarında bulunan Rus askerleri hususunda yaşanan krizde görülmektedir.¹¹¹ Dönemin ABD Başkanı Truman hatıratında bu konuyla ilgili olarak şunları yazmıştır:

Amerikan İstihbaratı Sovyet Rusya'nın askerlerini İran'dan çekmediğini, aksine birliklerden bir tanesinin Türkiye'ye doğru ilerlediğini bildiriyordu. İşaretler Rusya'nın BM ve ABD'ye rağmen yoluna devam ettiğini gösteriyordu. Gördüğüm kadarıyla üç husus vardı: Birincisi, Türkiye'nin güvenliği idi. Rusya, 'Boğazlar konusunda imtiyaz' ve toprak talebi ile Türkiye'ye baskı uyguluyordu, Türkler, bu baskılara direniyordu fakat Rusya ya da kukla devletlerinden birisi Türkiye'ye saldırırsa, durum çok sıkıntılı bir hal alabilirdi. İkincisi, İran'ın petrol rezervleri idi, eğer Rusya doğrudan veya dolaylı olarak İran'ın petrol rezervlerini kontrol edecek olursa, dünyadaki hammadde dengesi ciddi bir değişime giderdi ve bu Batı dünyası için ciddi bir ekonomik kayba yol açardı. Üçüncü ve beni en çok rahatsız eden ise; Rusya'nın küçük bir ulusun haklarını ve kendi sözlerini çiğniyor olmasıydı. Eğer BM keyfi bir şekilde by-pass edilebiliyorsa uluslararası bir işbirliğinden bahsedilemezdi.¹¹²

İran'daki bu kriz, Britanya ve ABD'nin Sovyet Rusya'yı sert bir dille uyarması ile çözülmüştür. Türkiye'ye yönelik Sovyet taleplerine karşı ise Amerika Doğu Akdeniz'e bir donanma göndermiştir. ABD'nin bu gibi sert hareketleri içeren çevreleme politikasının Sovyet Rusya karşısında sonuç vermeye başladığı söylenebilir. Nitekim ABD'nin konuya ağırlığını koymasının ardından Sovyet Rusya, Türkiye sınırında konuşlu 25 tabur askerini geri çekmiştir.¹¹³ Her ne kadar Sovyet Rusya geri adım atmış gibi görünse de ABD, Sovyet Rusya'nın Yunanistan ve Türkiye üzerindeki emellerini tehlikeli olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda ABD Başkanı Harry Truman hatıratında, 1946 yılı sonlarında ABD'nin Türkiye Büyükelçisi'nden aldığı raporda, Türkiye'nin Rus ordusuna karşı durabilecek savaş gücüne ve ekipmana sahip olmadığını bildirildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Truman hatıratında, takip eden günlerde ABD'nin Moskova Büyükelçisi'nden aldığı raporda ise Rusya'nın Türkiye üzerindeki taleplerinden vazgeçmeyeceğinin ve ABD ile Britanya'nın yardımı olmaksızın

111 Antony Best, v.d., çev. Taciser Ulaş Belge, **20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012, s. 251-252.

112 Harry S. Truman, a.g.e., s. 117.

113 Anthony Best, v.d., a.g.e., s. 251-252.

Türkiye'nin bağımsızlığını muhafaza etme şansının olmadığına kendisine aktarıldığını yazmıştır.¹¹⁴

Sovyetler Birliği'ne karşı sert ve etkin bir politika benimseyerek ilişkilere ağırlığını koyan ve Ortadoğu'da etkinliğini arttırmasının ardından gücünün farkına varan Truman yönetimi, dünya sahnesinde Britanya'nın pozisyonunu ele geçirmek için fırsat beklemektedir. Bu fırsat, Yunanistan üzerinden ortaya çıkmıştır. Yunanistan'da Mart 1946'daki seçimlerin ardından çıkan iç savaş sürecinde Britanya, kraliyet yanlısı Hükümete destek vermektedir fakat Şubat 1947'ye gelindiğinde kendi ekonomik sıkıntıları nedeniyle bu yardımlara devam edemeyeceğini ABD'ye bildirdi.¹¹⁵ Yunanistan'daki mevcut hükümetin de yardım talebinde bulunması üzerine ABD'nin Sovyetler karşısında Yunanistan ve Türkiye'yi tarafına çekmek ve Britanya'nın yokluğundan doğan fırsatla Dünya liderliği pozisyonunu üstlenmek maksadıyla geliştirdiği politikayı Başkan Truman 12 Mart 1947'de Temsilciler Meclisi'nde yaptığı konuşmada açıklamıştır. Daha sonradan 'Truman Doktrini' olarak isimlendirilen bu konuşmada Truman, Sovyet tehdidini işaret ederek Türkiye, Yunanistan ve İran'ın Doğu Avrupa'nın yaşadıklarını tecrübe etmelerini önlemek gerektiğini ifade etmiştir. Başkan Truman, Yunan Yönetiminden gelen yardım talebini açıkladıktan sonra Türkiye ve Yunanistan'a yardım etmek için Temsilciler Meclisi'nden 400 milyon dolar istemiştir. ABD senatosu 22 Nisan 1947 tarihinde Türkiye ve Yunanistan'a yardım yasasını kabul edildikten sonra Başkan Truman tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.¹¹⁶

ABD Senatosu tarafından kabul edilen Truman Doktrini'nin içeriğine bakıldığında, Türkiye'ye 100 milyon dolar; Yunanistan'a ise 300 milyon dolar yardım edilmesinin kararlaştırıldığı görülmektedir. Bu yardıma ek olarak bilgi, hizmet ve malzeme gibi farklı çerçevelerde de yardım edilmesi bu yasanın içinde bulunmaktadır.¹¹⁷

Amerikan Senatosu bu yasaya göre yardımın mahiyet ve yöntemini de belirlemiştir. Buna göre; Türkiye ve Yunanistan'ın istifade edecekleri yardımları Amerikan

114 Harry S. Truman, a.g.e., s. 120.

115 Anthony Best, v.d., a.g.e., s. 251-252.

116 Oral Sander, a.g.e., s. 44.

117 Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 442-443.

yönetiminin onayı ve bilgisi olmaksızın, başka bir amaçla kullanması ya da üçüncü bir ülkeye aktarması yasaktır. Söz konusu yardımların tasarrufu ile ilgili gözlem ve teftiş yapmak üzere Yunanistan ve Türkiye'ye ABD'li yetkililer gönderilecektir. Bu personelin görevini kolaylaştırmak yardımı alan ülkelerin hükümetlerinin sorumluluğundadır. Yardımların etkin bir biçimde kullanılması ve değerlendirilebilmesi için Türk ve Yunan personeller ABD'de eğitim alacaktır. Kabul edilen yasa kapsamında söz konusu yardımların hangi hal ve şartta sonlandırılacağı da belirtilmiştir. Buna göre; alıcı ülkeler yardımları istemediklerini belirtirse, BM Genel Kurul'u ya da Güvenlik Konseyi Türkiye ve Yunanistan'a yapılan yardımların kesilmesini talep ederse veya Amerikan Hükümeti bu yardımların amacı dışında kullanıldığını veya hedeflenen politikaya hizmet etmediğine karar verirse yardımlar sonlandırılacaktır. 'Truman Doktrini'nin yasalaşmasını takiben ABD'li bir heyet Türkiye'yi ziyaret ederek bir takım incelemelerde bulunmuş ve ABD'li bu heyet ile Türk Hükümeti "Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Antlaşma'yı imzalamıştır.¹¹⁸

ABD Hükümeti'nin bu denli detaylarla yardımların çerçevesini belirlemiş olması Türk basınında 'ABD'nin Türkiye'nin içişlerine müdahale ettiği algısını doğurmuştur. Amerika'nın Türkiye'nin iç işlerine müdahale etmesine şeklindeki endişeyi Türk hükümeti, söz konusu anlaşmanın 2 nolu maddesinde yaptığı bazı düzenlemeler ile kısmen gidermiştir. Bu madde ile ABD tarafından yapılacak yardımının yöntem, mahiyet ve şartları açıklanmıştır. Bununla birlikte ise söz konusu şartların tertibinde, tayin edilecek Amerikalı bir Misyon Şefi'nin yetkilendirilmesi ve bu kişinin yardım ile ilgili görüşmelerde Amerikan Hükümeti'ni temsilen karar verme kabiliyetine sahip olacağı belirtilmiştir.¹¹⁹

Türk Gazete ve Mecmualarında ise bu anlaşmayla ilgili olarak ortaya çıkan muhalif fikirler çoğunlukla ABD yardımlarının Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına zarar verdiği ve Türk Hükümeti'nin bir miktar Amerikan Dolarına karşılık egemenliğini ABD'ye teslim ettiği şeklindeydi.¹²⁰ Bu gibi eleştiriler Hükümet ile iyi ilişkileri ile

118 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 215-216.

119 Yavuz Güler, a.g.m., s. 217.

120 *Akşam*, 3 Eylül 1947

tanınan basın kuruluşları ve yazarlar tarafından yanıtlanmıştır. Bu bağlamda, ABD yardımlarına muhalif yayınları ‘saçmalık’ olarak nitelendiren Nadir Nadi, Türkiye’nin Rusya’nın Türk toprakları üzerindeki emelleri karşısında dik durarak açık bir biçimde sonuna kadar Türk bağımsızlığını muhafaza etmeye ant içtiğini fakat buna karşılık hiç bir ülkenin Türkiye’ye yardım etmeye yanaşmadığını belirterek Amerika’nın Türkiye’ye karşılık beklemeksizin yardımda bulunduğunu ileri sürmüştür. Nadi, Amerika’nın Türkiye’ye yardım etmekteki amacını ise şu şekilde açıklamıştır; “Bu yardım, hürriyeti seven milletlerin hürriyet düşmanlarına karşı teşkilatlanması yolunda bir ileri adımdan başka birşey değildir.”¹²¹

2.3. Marshall Planı

Savaşın ardından Avrupa’nın ekonomik durumu çok kötü bir hal almıştır. Kaynakları bitmiş olan Avrupa, yaşadığı bu iktisadi sıkıntıdan kurtulabilmek için yardım almak mecburiyetinde kalmıştır. Söz konusu yardımı verecek olan Amerika, Avrupa ülkeleri arasında işbirliğini arttıracak ve ekonomiyi ayağa kaldıracak ölçüde bir yardımda bulunmaya karar vermiştir. Bu esnada Amerika’nın gayri safi milli hasılasının %2’lik bir bölümünü bu programa ayırarak Avrupa’yı içinde bulunduğu ekonomik buhrandan çıkarabilecek ekonomik güce sahip olduğu gözlemlenmektedir.¹²² 1948’de uygulamaya koyulan ABD yardımları, Amerika’nın savaş esnasında takip ettiği ‘Kiralama-Kullandır’ politikasının devamı mahiyetindedir.¹²³

2.3.1. Marshall Planı’nı Ortaya Çıkaran Şartlar

‘Marshall Planı’ şeklinde ortaya çıkan çalışma, ilk olarak ABD’li yetkililer tarafından Mart 1947’de dillendirilmeye başlanmıştır. Dönemin ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson¹²⁴, Bakanlığına bağlı Savaş-Donanma Koordinasyon Komitesi’nden

121 *Akşam*, 3 Eylül 1947.

122 Marshall Plan Costs Each American \$31, *The New York Times*, 24 Şubat 1949.

123 Refik Şükrü SUVLA, Türkiye ve Marshall Planı, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 10, Sayı: 4 (1949), (s.s. 145-165), s. 145,146.

124Dean Acheson, 1940 yılında Franklin D. Roosevelt tarafından Dışişleri Bakan Yardımcılığı görevine getirilmiştir. Her ne kadar 1945 yılında Truman’ın Başkan seçilmesinin ardından istifa etmek istese de Dışişleri Bakan Yardımcılığı pozisyonunda devam ettirilen Acheson, Temmuz 1947’ye kadar bu görevi yürütmüş, Ocak 1949’da ABD dışişleri Bakanlığı görevini üstlenmiş ve 1953’e kadar bu görevi yürütmüştür. Dean Acheson hakkında detaylı bilgi edinmek için bkz.: Adam McConnel, *Dean Acheson*

Avrupa'ya yardım edilmesi konusunda bir çalışma yapılmasını talep etmiştir. Buna ilaveten aynı dönemde ABD Dışışleri Bakanlığı Siyaset Planlama Dairesi'nde de stratejist George Kennan öncülüğünde bir çalışma grubu kurulmuştur. Savaş-Donanma Koordinasyon Komitesi'nin raporunda acil yardıma muhtaç Avrupa Ülkelerini listelenmiş ve raporun devamında Sovyet yayılmacılığını Batı Avrupa'yı tehdit etmeye devam ettiğinin de altı çizilmiştir. Bu tehdide karşılık Fransa, Britanya ve Almanya arasında oluşturulacak bir iş birliğinin söz konusu tehdide karşılık acilen sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Siyaset Planlama Dairesi'nin oluşturduğu komisyon ise hazırladığı raporu 23 Mayıs 1947'de Dışışleri Bakanı'na sunmuştur. Bu rapora göre, Marshall Planı çerçevesinde yapılacak yardımların verilmesine acilen başlanmalıdır. Ayrıca yardımlar verilirken Batı Avrupa ülkelerine ağırlık verilmeli ve bunun sağlanabilmesi için de Almanya'nın bir an evvel ayağa kaldırılması gerekmektedir. Yardımların iki aşamalı bir şekilde yapılması gerektiğinin tavsiye edildiği rapora göre, birinci adım olarak Avrupa'da 'güven'in tesis edilmesi yoluyla ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik buhrandan kurtulması sağlanmalı; ikinci adımda ise Avrupa'nın iç işlerine asgari düzeyde müdahale edilerek kurumların tekrar ayağa kalkması sağlanmalıdır.¹²⁵

Dönemin ABD Başkanı Harry S.Truman hatıratında, Marshall Planı'nın ortaya çıkışı ile ilgili şu ifadeler yer vermiştir: "Avrupa'nın içinde bulunduğu duruma bir yaklaşım olarak 'Avrupa'ya Yardım' fikri ilk olarak 8 Mayıs 1947'de Cleveland, Missisipi'de Dışışleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson tarafından halka duyurulmuştu. Aslında bu toplantıda benim konuşmam planlanmıştı fakat benim başka görüşmelerim olduğundan Dean Acheson'dan benim yerime bu konuşmayı yapmasını rica ettim. Dean Acheson'un o gün yaptığı konuşma Marshall Planı'nın temellerini ortaya koymuştu."¹²⁶

Dean Acheson, Truman'ın bahsettiği konuşmasında daha sonradan 'Marshall Planı' şeklinde anılacak olan 'Avrupa'ya Yardım' planı ile ilgili şu ifadeler yer vermiştir;

And The Turkish-American Alliance (1945-1953), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,

125 Anders Stephanson, a.g.e., s. 46-50.

126 Harry S. Truman, a.g.e., s. 137.

“ABD'nin üretimi ile dünyanın diğer bölgelerindeki üretim arasında çok büyük bir bağ vardır. Amerika'nın kendi çıkarları açısından diğer "zor durumdaki" ülkelere yardım etmesi gerekmektedir. Dünyada istikrar sağlanmadan ve bazı dış ülkeler ekonomik olarak kendi kendilerine ekonomik olarak yeterli hale gelmeden ABD için uzun süreli bir barış ve refah söz konusu olamaz. Acilen çözülmesi gereken sorun, 16 milyarlık ihracat ile 8 milyarlık ithalat arasındaki farkı kapatmaktır. Amerika acilen, ithalatını ve Avrupa ülkelerindeki üretimi arttırmalı ve Avrupalıların gelir düzeyinin artmasına yardımcı olmalıdır.”¹²⁷

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı George Catlett Marshall ise, 4 Haziran 1947'de Harward Üniversitesi'nde Avrupa'nın kalkınması için hazırladığı planı resmen ilan ettiği konuşmada. ABD'nin Avrupa'ya yardım etmesi konusunda bir kaç maddede özetlersek, şunları söylemiştir;

“ - ...Avrupa'nın yeniden yapılandırılması göz önünde bulundurulduğunda, görünürde, fabrikaların, madenlerin, demiryollarının yıkılmış olması ve can kayıpları dikkat çekse de Avrupa ekonomisinin tamamen çöküşü ile kıyaslandığında bunlar önemsiz birer başlık olarak değerlendirilebilir. Avrupa'da özel teşebbüs, sermayenin yok oluşu ve ulusalcılığın yükselişiyle çökmüş durumda...

- ...Avrupa'nın ihtiyaçları karşılayabileceklerinden çok daha fazla, bu durumda ya yardım edeceğiz ya da yok oluşlarını izleyeceğiz...

- ...Moral bozucu tarafı bir kenara koysak bile Avrupa ekonomisi çökerse dünyada siyasi istikrardan ve barıştan bahsedemeyiz...

- ... Bizim politikamız bir ülkeye ya da doktrine yönelik değil, bizim politikamız; açlığa, yoksulluğa, umutsuzluğa ve kaosa karşı...

- ...Bu şartlar altında yardım talebinin Avrupa'dan gelmesi gerektiği aşikardır. Durumun gerektirdikleri üzerinde Avrupa devletleri arasında bir görüş birliği oluşmalı, Bence talep Avrupa'dan gelmek zorunda...

127 Çağrı Erhan, “Ortaya çıkışı ve uygulanişıyla Marshall Planı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt:51, Sayı 1, 1996, (s. 275-287) s. 276,277.

- ...Bu duruma yönelik başarılı bir müdahale için Amerikan kamuoyunun probleme ve çözümüne anlayış göstermesi şarttır...”¹²⁸

Dışişleri Bakanı Marshall'ın bu açıklamasını takiben Fransa, Britanya ve Sovyet Rusya Dışişleri Bakanları, Paris'te bir araya gelmiş ancak Sovyet Rusya temsilcisinin toplantıda sergilediği isteksiz tavırlar neticesinde bu görüşmeden bir sonuç alınamamıştır. Bu gelişme üzerine Britanya ve Fransa, Paris'te 12 Temmuz 1947'de bütün Avrupa ülkelerinin davet edileceği yeni bir toplantı organize edilmesi hususunda mutabık kalmışlardır. 12 Temmuz 1947'de 16 ülkenin iştirak ettiği toplantı, '16'lar Konferansı' diye de anılmaktadır.¹²⁹ Toplantıda “Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı” oluşturulmuş ve dört yıllık bir zaman dilimi için hazırlanan program 22 Eylül 1947 tarihinde Amerikan Hükümeti'ne sunulmuştur. Toplantıda ayrıca yapılacak yardımın miktarı ile ilgili de bir rapor düzenlenmiştir. Kendisine sunulan bu rapor ışığında ABD, 3 Nisan 1948'de 'Dış Yardım Kanunu'nu yasalaştırmış ve söz konusu kanun çerçevesinde iki yıllığına Avrupa'ya 6 milyar dolar yardımda bulunmuştur.¹³⁰

Bu bilgiler ışığında ABD'nin Avrupa'ya yönelik takip ettiği yardım politikasının iki ana hedefi olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi; ABD'nin kendi menfaati doğrultusunda dış ticaretini canlı tutabilmek için Avrupa pazarını ayağa kaldırmak ve ekonomik yardım üzerinden bu ülkelerin siyasetinde ve uluslararası politikalarında egemen olmaktır. İkincisi ise Avrupa'da gerçekleşebilecek Sovyet yayılmacılığı tehdidini bertaraf etmek ve Avrupa devletleri üzerinde alternatifsiz tahakküm kurmaktır. Nitekim Sovyet yayılmacılığı tehlikesi, ABD açısından birinci durumda zikrettiğimiz tehlikeyi de içinde barındırmaktadır. Sovyet Rusya'nın savaş sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan boşluğu dolduracak şekilde yayılması ihtimali ABD'yi hem büyük bir pazardan hem de dünya liderliği pozisyonundan uzaklaştırabilecek bir tehlikedir. ABD bu yardımlar vasıtasıyla Avrupa'yı hem ekonomik olarak ayağa kaldırmayı hem de

128Gregory A. Fossedal, *Our Finest Hour: Will Clayton, The Marshall Plan and The Triumph of Democracy*, *Hoover Institution Press*, Stanford/California, 1993, s. 228-229.

129 On altılar Konferansı olarak anılan bu toplantıya şu aralarında Türkiye'nin de bulunduğu şu ülkeler katılmıştır: “Fransa, Britanya, İtalya, Avusturya, İsviçre, İsveç, Belçika, İrlanda, Portekiz, Danimarka, Hollanda, Yunanistan, Lüksemburg, İzlanda, Norveç.

130 Rıfat Uçarol, a.g.e., s. 867.

ABD'nin kendi devlet yapısında gözlemlediğimiz gibi bir 'Avrupa Birleşik Devleti' yaratarak Sovyet tehdidini bloke etmeyi hedeflemektedir.¹³¹ ABD'nin bu politikası neticesinde ortaya çıkan kuruluşun daha sonra Avrupa Birliği'ni oluşturduğu gerçeği dikkate alınırsa ABD'nin uzun vadede istediğini aldığı ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya liderliğini üstlendiği yorumu yapılabilir. Sovyet Rusya'nın ekonomik sıkıntılarla boğuşan Avrupalı ülkelerle olan münasebetlerinin kendi çıkarlarıyla çatıştığını düşünen ABD, Marshall Planı'nı hazırlarken bu husustan yola çıkmıştır. Bu durum, daha sonra 'Soğuk Savaş' olarak anılacak olan ABD ile Sovyet Rusya arasındaki güç mücadelesinin ortaya çıkmak üzere olduğunu göstermektedir.¹³² Harry Truman hatıratında Marshall Planı'nın uygulanmasının ardından bu politikadan duyduğu memnuniyeti şu sözlerle ifade etmiştir: "Marshall Planı Amerika'nın dünya barışına sağladığı en büyük katkılardan biri olarak tarih sayfalarındaki yerini alacak. Bugün Marshall Planı olmasaydı, Avrupa'nın komünizmin krallığından bağımsız yaşamasının imkânsız olduğunu bütün dünyanın gördüğünü düşünüyorum."¹³³ Truman ayrıca söz konusu yardım planının isimlendirirken neden 'Marshall Planı' dediğini de şu sözlerle açıklamıştır: "Avrupa'ya yardım planından 'Marshall Planı' diye bahsettim çünkü George Marshall'ın olağanüstü çabalarının karşılığı olarak bu işin bütün kazanımlarını almasını istiyordum."¹³⁴ Bu bahiste, Avrupa'ya Yardım Programı'nın fikir babasının George Kennan mı? George Marshall mı? Will Clayton mı yoksa Dean Acheson mu olduğu yönünde muhtelif fikirler mevcuttur. Fakat planın başarısızlıkla sonuçlanması durumunda bütün sorumluluk George Marshall'a kalacağı gerçeğinden hareketle Bu programa 'Marshall Planı' denmesi çok da yanlış değildir.¹³⁵

2.3.1.1. Marshall Planı'na Yönelik Sovyet Tepkisi

Sovyet Rusya, ABD'nin Marshall Planı ile Avrupa'yı hâkimiyetine alacağından endişelenerek bu yardım planına karşı çıkmıştır. Sovyet Rusya'nın Pravda gazetesi, Marshall Planı'na muhalif yazılar yayınlamaya başlamıştır.¹³⁶

131 Çağrı Erhan, a.g.m., s. 278.

132 Mehmet Gönlübol, a.g.e., s. 220-221.

133 Harry S. Truman, a.g.e., s. 144.

134 Harry S. Truman, a.g.e., s. 137.

135 Gregory A. Fossedal, a.g.e., s.11.

136 Çağrı Erhan, a.g.m., s. 280.

Rusya, Marshall Planı ile Batı'nın Savaş öncesi dönemdeki gibi Doğu Avrupa'lı ülkeleri sömürgeleştirmeyi amaçladığını iddia etmiştir. Marshall Planı'na karşı Sovyet Rusya, Batı ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik ideolojik çalışmalarını arttırmıştır. Bu çalışmalar neticesinde Fransa ve İtalya'da büyük çaplı işçi grevleri başlamıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği, ABD'nin Marshall Planı ile ortaya koyduğu Avrupa politikasına tepki olarak Marshall Planı'nın ilanını takip eden iki ay içerisinde Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Yugoslavya, Polonya ve Romanya ile karşılıklı ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Bu hareketle Doğu Avrupa'da bir ekonomik işbirliğine gidildiği görülmektedir.¹³⁷

2.3.2. Marshall Planı'nın Uygulama Sahası ve Şartları

Paris'teki toplantıya katılan 16 Avrupa Devleti 16 Nisan 1948'de 'Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nı kurmuşlardır. Teşkilat ilk görev olarak yardım alacak devletlere ABD tarafından yapılacak yardımların detaylarını ortaya koymuş ve değişik programlar arası koordinasyonu sağlamıştır fakat yardımların miktarı daha sonra ABD'li yetkililerce belirlenmiştir. Amerikan Kongresi, ABD yardımlarını alacak ülkelerin Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na üye olması ve daha sonra ABD Hükümeti ile ekonomik iş birliği anlaşması imzalaması şartıyla yardım alabileceklerini açıklamıştır.¹³⁸

Marshall Planı ile yapılan ABD yardımları; ödünç verme, hibeler, teknik yardım ve dolaylı yardım olmak üzere dört başlık altında toplanabilir. Buna göre; hibelerden faydalanan devletler ABD'ye borçlu olmayacaktır. Fakat bu yardım sadece Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECA)'nın belirleyeceği alanlarda kullanılacaktır. 'Ödünç Verme'de ise yardım edilen devlet bunu bir borç olarak almış olacak ve Temmuz 1952 itibariyle geri ödemelere başlayacaktır. Ödemelerin başlamasından itibaren ilk dört yıl borcun sadece faiz kısmı ödenecek ve bu dört yılsonunda anapara, 35 yılda %2,5 faizle ödenecektir. Dolaylı yardım hususuna gelince bu; ekonomik iş birliğine dahil olan ülkelerin birbirleriyle ticaretinde ödemenin Amerika tarafından gerçekleştirilmesi ve alıcı devletin aldığı malın bedelini kendi para birimiyle 'Karşılık Fonu' adı altında bir

¹³⁷ Çağrı Erhan, a.g.m., s. 282.

¹³⁸ Yavuz Güler, a.g.m., s. 220, 221.

devlet bankasına yatırması anlamına gelmektedir. Buna ilaveten, alıcı devlet ‘Karşılık Fonu’na yatırdığı paranın %95’ini ülkesindeki ekonomik kalkınma projelerinin finansmanında kullanabilecek veya ‘Ödünç Verme’ yöntemindeki prensiplerle Amerikan Hükümeti’ne geri ödeyebilecektir. “Karşılık Fonu”na aktarılan paradan geriye kalan %5’lik miktar ise Özel Ekonomik İşbirliği Misyolları’na ülke içerisindeki giderlerin karşılanması için ayrılmıştır. ‘Teknik Yardım’ kapsamında, yardım alan ülkelere ABD tarafından teknik personel sağlanacaktır. Aynı zamanda bu kapsamda yardım alan devletler tarafından yurt dışına staj, tetkik gezisi gibi amaçlarla gönderilecek teknik eleman ve mühendisler için harcanacak giderler karşılanacaktır.¹³⁹

Marshall Planı çerçevesinde 1952 yılının ortalarına kadar toplam 13 milyar dolar dağıtılmıştır ve bu paranın on dört Avrupa ülkesine dağılımı şöyledir:

Ülke	Yardım Miktarı (Milyon Dolar)
Birleşik Krallık	3,189,8
Fransa	2,713.6
İtalya	1508,8
Batı Almanya	1,390.6
Hollanda	1.083,5
Yunanistan	706.7
Avusturya	677.8
Belçika/Lüksemburg	559.3
Danimarka	273.0
Norveç:	255.3
TÜRKİYE	225.1
İrlanda	147.5
İsveç	107.3
İzlanda	29.3

Marshall Planı ilanı sürecindeki insani söylemlerle bilinse de, ABD’nin bu yardımlarla asıl gayesinin Avrupa’da artan komünizm eğilimini ortadan kaldırmak ve bitap düşmüş Avrupa ekonomisini ayağa kaldırarak kendisi için kullanışlı pazarlar oluşturmaktır.¹⁴⁰

139 İlhan Aksoy, *Yavuz Güler, Türk-Amerikan İlişkilerinin Politik ve Ekonomik Boyutu*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2010, s. 82-84.

140 Antony Best, v.d., a.g.e., s. 254.

2.3.3. Marshall Planı ve Türkiye

Türkiye, ABD'nin Avrupa ekonomisini ayağa kaldırmayı hedefleyen bu programa dahil olmak istemiştir. Ankara'nın bu isteğinin altında ekonomik kaygılardan çok Sovyet tehdidi karşısında yalnız kalma korkusu yatmaktadır. Bu durum, Amerikan Hükümeti'nin Türkiye'nin söz konusu talebine verdiği karşılık ve Türk basınında Türkiye'nin ekonomik durumu ile ilgili çıkan yazılardan anlaşılabilmektedir. Nitekim, Türkiye'nin 615 milyon dolarlık yardım talebini açıkladığı 12 Temmuz 1947'de yapılan konferansın ardından ABD'nin görevlendirdiği yetkililer, Türk tarafının bu talebini Türkiye'nin ekonomik yardıma ihtiyacı bulunmadığı gerekçesi ile reddetmiştir. Uzmanlara göre; Türkiye savaşmamış olduğu için Avrupa devletleri gibi bir yıkıma uğramamıştır ve Türk ekonomisi rezervleri bakımından kendine yetebilir durumdadır. Türk sanayisi konusunda ise aynı uzmanlar, Türkiye'de sanayinin orta düzeyde gelişmiş olarak nitelendirilebileceğini ve dolayısıyla yardıma muhtaç bir durumda olmadığını altını çizmişlerdir.¹⁴¹

2.3.3.1. Türkiye'nin Marshall Planı'na Dahil Edilmesi

Yardım talebi reddedilen Türkiye, Sovyet tehdidine karşı savunmasız ve yalnız kaldığı hissine kapılmıştır. Türk Hükümeti, bu düşüncelerle ABD'den yardımla ilgili Türkiye'nin talebini tekrar gözden geçirmesini istemiştir. Bu talebi kabul eden ABD, Türkiye'ye yardım edilmesi konusunda bu kez olumlu bir yanıt vermiştir. ABD Hükümeti ile bu hususta 4 Temmuz 1948'de bir anlaşma imzalanmış ve 8 Temmuz 1948'de bu anlaşma TBMM'de oylanarak kabul etmiş ve uygulamaya konmuştur. Onaylanan anlaşma ile Türkiye bazı sorumluluklar üstlenmiştir. Buna göre Türkiye, Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi'ne uygun politikalar geliştirecektir ve bu kurumla koordinasyon sağlayacaktır. Buna ek olarak, ABD tarafından görevlendirilecek Ekonomik İşbirliği Teşkilatı yetkililerinin Türkiye sınırları içerisinde serbestçe çalışmalarını ve diplomatik dokunulmazlıklarını sağlayacak düzenlemeler Türk Hükümeti tarafından yapılacaktır.¹⁴²

141 Oral Sander, a.g.e., s. 76,77.

142 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 221-222.

Türkiye, Marshall Planı çerçevesinde 1948'den 1951'e kadar 62.376.000 dolar hibe yardımı; 72.840.000 dolar ödünç yardımı; 126.522.000 dolar dolaylı yardım almıştır. Teknik yardım başlığı altında ise 3 Milyon dolar yardım almıştır.¹⁴³

ABD'nin Truman Doktrini ve Marshall Planı vasıtasıyla Türkiye ile geliştirdiği ilişkiler, Ankara'da diplomatik bir zafer olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda en mühim husus Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı ABD desteğini ve güvencesini arkasında hissetmiş olmasıdır. Bu gelişmeleri takiben, kendisini Batı dünyasından sayan Türkiye'nin hem iç hem de dış politikasında ciddi bir değişim yaşanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, iç politikada siyasi, içtimai ve ekonomik manada köklü değişimler yaşamıştır. II. Dünya Savaşı'nı takiben Batı etkisi altına giren Türkiye, bunun doğal bir sonucu olarak Batı demokrasi anlayışını uygulamak durumunda kalmış ve neticede 1950 yılında hükümet el değiştirerek bir başka partiye geçmiştir. İktisadi anlamda da Türkiye devletçi politikalarını bir kenara koyup daha liberal bir anlayışı tercih etmiştir.

Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde ABD'den yardım alan Türkiye, dış politikada savaş esnasında tercih ettiği orta yol politikasını terk ederek Batı bloğuna dahil olduğunu ilan etmiştir. Bunun başlıca nedenleri; Sovyet Rusya'nın savaş sonrası dönemde Türkiye'ye yönelik takip ettiği talepkar politikalar, Dünya'da güç dengelerinin şekillenmesi sonucu Türkiye'nin yalnız kalma korkusu, her ne kadar savaşa dahil olmamış olsa da her an savaşa girecek vaziyette ordusunu hazır konumda tutmak durumunda kalan Türkiye'nin ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar içinde olması ve en önemlisi de Sovyet tehdidine karşı bir ittifaka dahil olma arzusu olarak sıralanabilir.¹⁴⁴

Sonuç olarak; Türkiye, Sovyet tehdidi karşısında Batı dünyasına dahil olabilmek için köklü bir değişim içerisine girmeyi kabul etmiştir. Maalesef, Türkiye'de 1946'dan itibaren başlayan Amerikan etkisi, bugün bile varlığını sürdürmektedir. Bu durum Türkiye'nin yalnız siyasi ve ekonomik alanda değil kültürel manada da köklü bir değişim yaşadığını göstermektedir.

143 Barış Ertem, a.g.m., s. 392,393

144 Oral Sander, a.g.e., s. 75-84.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NEW YORK TIMES GAZETESİ IŞIĞINDA AMERİKAN KAMUOYUNUN TÜRKİYE'YE YÖNELİK YAPILAN YARDIMLARA BAKIŞI

3.1. KAMUOYU VE ABD'DE KAMUOYU'NUN ÖNEMİ

3.1.1. Kamuoyu Nedir?

Kamuoyu, kendisini ilgilendiren konular ile ilgili olarak halkın genel fikir ve yaklaşımlarını ifade etmektedir.¹⁴⁵ Kamuoyu, kelime tanımı itibari ile, Latince “publicus” ve “opinion” kelimelerinden türemiştir. İngilizce'ye “public opinion” olarak giren terim Türkçede ilk olarak “efkar-ı umumiye”, “halk efkârı”, “amme efkârı” gibi kavramlarla ifade edilmiştir. Kamuoyu tanımı, İletişim Sözlüğü'nde “ Halkın kamusal ilgi konularına ilişkin kanılarının toplamı; genel kamunun üyelerinin siyasi konular ya da güncel olaylar hakkındaki tutumlarının anlatımları” olarak tanımlanırken TDK Sözlüğü'nde ise “Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halk oyu” şeklinde açıklanmıştır.¹⁴⁶ İlk olarak 18. yüzyılda tanımlanmış ve 19. yüzyılda sistemli olarak incelenmeye başlanmış olan Kamuoyu kavramının, literatür açısından üzerinde uzlaşılmış bir tanımının bulunmadığı görülmektedir. Nitekim pek çok filozof, siyaset bilimci, tarihçi, iletişim bilimcisi ve sosyolog söz konusu kavramı kendi görüşlerine uygun şekilde tanımlamıştır. Bu noktada, kamuoyu kavramının tanımı konusunda ortaya çıkan farklı çabaları iki ana grupta toplamak mümkün olacaktır:

1- Siyaset Bilimi açısından kamuoyunun tanımı

2- Diğer sosyal bilim dalları açısından kamuoyunun tanımı

145 V. Eren, A. Aydın ; “Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I): 197-205, 2014.

146 Erkan YÜKSEL; ““Kamuoyu Oluşturma” ve “Gündem Belirleme” Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2007/1, ss. 571-586, s. 572.

Siyaset Bilimi açısından kamuoyu kavramı, genel olarak devletin üç ana erki olan Yasama, Yürütme ve Yargı organlarının politikalarını belirleyen veya toplumun kanaat önderlerinin benimsediği ve belirlediği normlar olarak izah edilmektedir. Sosyal bilim dallarının kamuoyuna yaklaşımı ise kişinin kendinden hareketle kanaatlerini ve davranışlarını; ailesini, sosyal çevresini ve toplumun tamamını kapsayan sosyal grupların davranış ve kanaatleri ile ilişkilendirme çabasıdır.¹⁴⁷

ABD'deki siyasi kurumların incelemesine katkıları ile tanınan James Bryce'in yaptığı kamuoyu tanımına göre ise "Kamuoyu toplumun gündemdeki konular hakkındaki fikridir ve kamuoyunu oluşturan kitle üç gruptan oluşmaktadır: Birinci grup; sürekli devlet işleriyle meşgul, aktif politikacılardan, ikinci grup birinciye kıyasla daha büyük olmakla beraber devlette ve siyasette rolü olmasa da gündemden haberdar bilinçli seçmenlerden, üçüncü grup ise okumayan, araştırmayan, nadiren düşünen ve genellikle başkaları tarafından yönlendirilen kişilerden oluşmaktadır. Demokrasinin güçlenmesi, bahsedilen üçüncü gruptan ikinci gruba geçişlerle doğru orantılıdır ve bu da eğitim kurumları ve basın aracılığıyla sağlanabilmektedir."¹⁴⁸ James Bryce'in bu tanım ve değerlendirmesine, bir başka eserinde basının art niyetli kullanıma müsait olduğunu vurguladığını da eklemek faydalı olacaktır. Nitekim Bryce: "Basın, kamuoyunu bilgilendirmek ve kamuoyunun fikirlerin yansıtmak açısından faydalı olabilse de kamuoyunu politika belirleyicilere aktarırken kendi çıkarları doğrultusunda, azınlığın düşüncesini baskın görüşmüş gibi aktarabilme yeteneğine de sahiptir."¹⁴⁹ diyerek olası manipülasyonlara karşı bir uyarıda bulunmuştur.

3.1.2. ABD'de Kamuoyu'nun Önemi

Kamuoyu kavramı, ABD'nin iç ve dış politika dinamiklerinin belirlenmesinde kuruluşundan itibaren önemli bir rol oynamıştır. 1800'lü yılların başlarından itibaren devletin politikalarıyla ilgili kamuoyunun düşünceleri dikkate alındığı bilinmektedir. Bu yüzden ABD'de kamuoyu, kamuoyunu etkileyen faktörler ve herhangi bir konuyla ilgili

147 Orhan Gökçe, " Kamuoyu Kavramının Anlam Ve Kapsamı ", *Kurgu Dergisi* S: 14,211-227, 1996, s. 211.

148 Bryce, James, *Modern Democracies*, The McMillan Company, New York, 1921 cilt.1 s. 154-158.

149 *The Press And Society* (A Book of Readings) ed. George L. Bird, Frederic E. Marvin, Prentice Hall Inc. New York, 1951. s. 7-8.

kamuoyunun ölçülmesi her zaman ciddi ve gerekli bir mesele olarak ele alınmıştır. Nitekim, ABD Başkanı Harry S. Truman, hatıratında, ülkesinde kamuoyunun önemine dair “1948 yazında, kamuoyu araştırmacılığı, George Gallup ve Elmo Roper öncülüğünde; politikacıların, gazetecilerin, işadamları ve sendika liderlerinin kamuyu ilgilendiren meselelere yaklaşımını anket sonuçlarına göre belirlemelerini sağlayacak kadar gelişmişti” demiştir.¹⁵⁰

Kamuoyunu etkileyen en büyük aktörlerden biri olan ‘basın’ olduğunu bilen Truman’ın kendisine prestij sağlayacak ulusal ve uluslararası konularda halkın bilgilendirilmesine özen gösterdiği aşıkardır. Nitekim, 12 Temmuz 1947 tarihinde imzalanan ve Türkiye’ye yardım programının temelini oluşturan anlaşmanın 3. maddesinde Amerikan hükümetinin uyguladığı politikalarla ilgili kamuoyunu bilgilendirmek konusundaki hassasiyeti göze çarpmaktadır bu maddeye göre “Türk ve Amerikan halklarına eksiksiz bilgiler aktarılabilmesi için, ABD basınının yardım konusunda gözlemlerde bulunmasına ve bilgi aktarmasına izin verilecek, Türk hükümeti de yardım programının her yönünü eksiksiz açıklayacaktır.”¹⁵¹

ABD’de devlet kademesi ve medya kuruluşları kamuoyunun önemini idrak etmiş olsa da kamuoyunu oluşturan sıradan halk devlet meseleleriyle aynı oranda ilgili değildir. Bu husus, katılımcılarını Dışişleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Müdürü Francis H. Russell, Pazarlama Araştırmaları Danışmanı Elmo Roper, Colombia Üniversitesi’nden Felsefe Profesörü Lyman Bryson ve New York Times Gazetesi Pazar günü editörü Lester Markel’in oluşturduğu New York Times’in 116’ncı "Ne Düşünüyorsunuz" forumunda ele alınmıştır. Demokrasilerde iyi bilgilendirilmiş kamuoyunun önemi vurgulandığı forumda, ABD kamuoyunun basın yayın organlarınca en iyi bilgilendirilen kamuoyu olduğu fakat bunun daha da iyi olması gerektiği ifade edilmiş, gazetelerin görevinin halkı 'etkilemek' değil 'bilgilendirmek' olduğunun altı çizilmiştir. En son yapılan anketlere göre halkın %90’ının en son modadan haberdar olduğunun fakat sadece

150 Harry S. Truman, a.g.e., s. 224.

151 George McGhee, *ABD-Türkiye-NATO-Orta Doğu*, çev. Belkıs Çorakçı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992 s. 86-87.

%50'sinin Marshall Planı'ndan haberdar olduğunun ifade edildiği forumda, toplumun hayati konularda daha çok bilinçlendirilmesi gerektiğine değinilmiştir.¹⁵²

Dönemin en önde gelen basın-yayın organı olan New York Times Gazetesi de, nüshalarında sık sık kamuoyunun önemini vurgulayan haberlere ve dönemin en önde gelen kamuoyu araştırmacılarının makalelerine yer vermiştir. Gazetede, Sydney Hook tarafından kaleme alınan ve ABD'nin bir 'Cumhuriyet' mi yoksa 'demokrasi' mi olduğunu tartıştığı makalesinde Hook, dünyada kamuoyuna ABD den daha fazla önem atfedilen başka bir ülke olmadığını belirterek. ABD'de kamuoyunu değerlendiren siyasetçilerin, kamuoyu araştırması yapan özel şirketlerin ve kamuoyunu etkilemeye ve yansıtmaya çalışan bir medyanın bulunduğuna değinmiş ve "bir hükümet ne kadar iyi olursa olsun kamuoyunun bir yansıması ise çok daha iyidir" felsefesiyle hareket edildiğini ifade etmiştir.¹⁵³

New York Times Gazetesinde yayımlanan bir başka haberde ise Sansür İşleri Müdürü Byron Price üç ayda bir yayımlanan Kamuoyu Dergisi'nin editörler kurulunda, kamuoyunun demokrasilerde, halkı ilgilendiren konularda çok ciddi bir gücü olduğunu belirtmiş ve toplumdaki kamuoyu bilincini arttırmak için; gazetelerin; tarafsız ve doğru bilgi aktarması, devlet kurumları tarafından halkın muhakeme yeteneğini arttıracak sosyal projeler yapılması ve siyasetçilerin halkla bütünleşik hareket etmeleri gerektiğinin altını çizmiştir.¹⁵⁴

ABD'de dönemin en ünlü kamuoyu araştırmacısı George Gallup, New York Times Gazetesi için kaleme aldığı makalede, kamuoyu araştırmalarının demokratik ülkelerde politikalar belirlenirken en belirleyici unsur olduğunu ve bu yönüyle hayati bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Gallup, Kamuoyu araştırmalarına eleştiri yöneltenlerin, halihazırda yapılmış çalışmaların ne denli etkili olduğunu görmezden geldiğini iddia ederken eski usullerle (senatörlere ilgili politikaya yönelik fikirlerin mektupla ulaştırılması) kamuoyu yoklaması yapılmaya devam edildiği takdirde Kirala-Kullandır

152 U. S. Public Called 'Best Informed', *The New York Times*, 11 Şubat 1948.

153 Sydney Hook Is the U.S. a Republic or Democracy?, *The New York Times*, 19 Ekim 1947.

154 Freedom of Press Vital, Price Says, *The New York Times*, 14 Haziran 1945.

ve Marshall Planı gibi bugün uygulamada olan çok önemli bir çok politikanın varolamayacağını ifade etmiş ve bunun sebebinin de sadece muhalif tutumdaki kişilerin senatörlerine mektup yazma eğiliminde olması olduğunu eklemiştir. Gallup, kamuoyu yoklamasını nasıl yaptığıyla ilgili detayları anlatırken, çoğunluğun görüşlerini tespit edip aynen uygulamaya koyma amacına hizmet etmediklerini belirterek Eski ABD başkanı Abraham Lincoln'ün "Halkın isteklerini yerine getirmek istiyorum fakat halkın isteklerini nasıl öğreneceğimi bilmiyorum" sözüne atıfta bulunmuş ve asıl amaçlarının siyasetçileri halkın istekleri konusunda doğru yönlendirmek olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁵

New York Times Gazetesinde yayımlanan bir başka makalede New York Columbia Üniversitesi Amerikan Tarihi Profesörü Allan Nevins, II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ve barış döneminin gelmesiyle kamuoyunun arkasında birleşeceği tek bir hedefin olmadığını ve Avrupa'yı yeniden yapılandırma ile ilgili politikaların halk arasında çokça tartışılacağını dile getirmiştir. Bütün bunlara gerekçe olarak da savaş zamanında kamuoyunu bir araya getirmenin çok kolay olduğunu fakat barış zamanında kamuoyunun çok karmaşıklaştığını bu karmaşanın çıkar çatışmalarına sebep olduğunu ve dolayısıyla bir oybirliği ortamını sağlamanın imkansızlığını göstermiştir. ABD'de; kara borsacılık, evsizlik sorunu ve dünyada bir numaralı gündem maddesi olan atom bombası ile ilgili bir kamuoyu gelişmemişken ABD'yi Birleşmiş Milletlerin bir üyesi ve lideri yapma politikasıyla ilgili tarihte eşine az rastlanır derecede mutabık bir kamuoyu bulunduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda kamuoyu ile ilgili "her zaman öngörülemeyen fakat karşı konulmaz bir güç" tanımlaması yapmıştır. Çoğunluğun fikrinin ciddi meselelerde yavaş olgunlaştığını ancak BM'ye katılmak ya da Avrupa'ya yardım etmek gibi hususlarda kamuoyunu dikkate almamanın mümkün olmadığını belirten Nevins, asıl problemin uzun ve yorucu bir savaştan çıktıktan sonra toplumun iç meselelerini çözerken kamuoyunu pozitif ve diri tutmak olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu büyük ve kutsal amaçlara ulaşmak olduğunda kamuoyu büyük bir güç olabilirken, küçük meselelerde küçük grupların bencilliği sebebiyle bir handicap olarak ortaya çıkabildiğini belirtmiştir.¹⁵⁶

155 George Gallup, The Case for the Public Opinion Polls, *The New York Times*, 27 Şubat 1949.

156 Alan Nevins, Arousing The Giant That Is Public Opinion, *The New York Times*, 28 Temmuz 1946.

Sonuç olarak, ABD’li devlet adamları ve siyasetçilerin, devletin iç ve dış politika dinamiklerini belirlerken, gerek siyasi gerekse kişisel kaygılarla kamuoyunun nabzını tuttukları ve kimi zamanda ABD’nin menfaatleri veya şahsi çıkarları doğrultusunda kamuoyunu yönlendirdikleri görülmektedir.

3.2. AMERİKAN KAMUOYUNUN TÜRKİYE’YE BAKIŞI

3.2.1. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Durumu Üzerine Mülahazalar

II. Dünya Savaşı boyunca Türkiye, Müttefik ve Mihver devletler tarafından savaşa dahil edilmeye çalışılmıştır. Bütün çabalara rağmen Ankara, tarafsızlığını muhafaza etmeyi başarmış ve savaşın son safhasında politik çıkarları doğrultusunda savaşa dahil olmuştur. Amerikan kamuoyu, Türkiye’nin savaş esnasındaki tutumunu merakla takip etmiştir. Ankara’nın benimsediği tarafsızlık politikası sebebiyle savaşın analizinin yapıldığı makalelerde, Türkiye başlığı açıldığında her zaman birden çok senaryo yazılmak zorunda kalmıştır. Bu sebeple New York Times Gazetesi Amerikan halkını Türkiye’nin savaş esnasındaki durumunu yakından takip etmeye ve kamuoyunu bilgilendirmeye özen göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, stratejik konumu ve askeri gücünden dolayı II. Dünya Savaşı’nın başından itibaren savaşan devletlerin müttefik olarak yanlarında görmek istediği bir devlet pozisyonunda bulunmuştur. Ancak New York Times Gazetesinde 18 Nisan 1939 tarihinde yayınlanan habere göre, savaşan devletlerin Türkiye ile ilgilenmesinin başka sebepleri de vardır. Gazetede, Britanya’nın, Türkiye’yi müttefik olarak savaşa dahil etme çabalarının değerlendirildiği söz konusu haberde, Türkiye’nin boğazları elinde bulundurması ve coğrafyasının stratejik bir öneme sahip olmasından daha çok Balkanlar’daki prestijine değinilmiştir. Bu yönüyle Türkiye’nin Balkan ülkelerini etkileyebileceği ve savaşın seyrinde ciddi kırılmalar oluşturabileceği belirtilmiştir.¹⁵⁷

157 Robert P. Post, Turkey May Enter British Bloc Today, *The New York Times*, 18 Nisan 1939.

ABD kamuoyu, Türkiye'nin savaşa dahil olması durumunda oluşacak senaryolarla yakından ilgilenmesinin yanı sıra Türkiye'nin savaşa dahil olup olmayacağı konusunda bir öngöründe bulunabilmek adına, Ankara'daki gelişmeleri sürekli takip etmektedir. 19 Haziran 1940 tarihli baskısında, Türkiye'de savaş durumunda hükümete 'diktatoryal' haklar tanıyan olağanüstü hal yasasının parlamento tarafından kabul edildiğini bildiren New York Times Gazetesi, yasanın hükümete bütün ekonomik faaliyetlere müdahale etme hakkı tanındığı yorumunu yapmıştır. Gazete ayrıca Türk Parlamentosunun ulusal güvenlik için yakın geçmişte kabul edilen 37.250.000 dolarlık krediye ilaveten 17.500.000 dolarlık yeni bir krediyi daha onayladığı bilgisini de söz konusu haberinde bildirmiştir.¹⁵⁸ ABD kamuoyunda bu gelişme, Türkiye'nin savaşa gireceği şeklinde yorumlansa da Türkiye tarafsızlık konusunda kararlı duruşunu sürdürmüştür.

New York Times Gazetesi yazarı Patrick Maitland, Mihver devletlerin Yunanistan'ı işgalinin ardından Türkiye'nin kuşatılmış durumda olduğunu belirttiği 7 Eylül 1941 tarihli haberinde, Türkiye'nin ısrarla tarafsızlık politikasına bağlı kalmaya çalıştığını, bunu yaparken de herhangi bir saldırıya karşı bir müttefik bulabilme ihtimaline güvendiği ifade etmiştir. Maitland, Türkiye'nin Sovyet Rusya'nın Kafkaslardan saldırması durumunda Ankara kulislerinde gizlice konuşulduğunu iddia ettiği çözüm önerisinin ise İran'da bulunan ve Şah yönetiminin baskıları yüzünden harekete geçmeye hazır 600.000 Türk'ün savaşa dahil edilebilmesi planı olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁹

Ülkelerinin savaşa girmesinin ardından ABD kamuoyu savaşla ilgili gelişmeleri daha yakından takip etmeye başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin savaş esnasındaki pozisyonu daha önemli bir husus olarak ABD gündemindeki yerini almıştır. New York Times Gazetesinde yayınlanan, Romanya ve Hırvatistan'ın ABD'ye savaş ilan ettiğinin bildirildiği haberde; Türkiye'nin tarafsızlığını koruduğu, Türkiye'nin ABD Büyükelçi'si M. Münir Ertegün'ün ABD Dışişleri Bakanlığı'na ilettiği notanın tamamına yer verilerek aktarılmıştır. Haberde Büyük Britanya'nın Türkiye'ye yaptığı yardımların detaylarına ve ABD'nin Kirala-Kullandır yardımlarına yer verilmiş ve Türkiye'nin bunlara karşılık

158 Law For Emergency Adopted In Turkey, *The New York Times*, 19 Haziran 1940.

159 Patrick Maitland, Turkey's Position Grows In Peril, *The New York Times*, 7 Eylül 1941.

tarafsızlığını koruduğu ifade edilerek bunun diplomatik bir başarı olduğu yorumu yapılmıştır.¹⁶⁰

ABD kamuoyunda her ne kadar Ankara'nın tarafsızlığını koruduğu memnuniyetle karşılanırsa da Türkiye'nin müttefik devletler safında yer alması çoğu zaman ABD ve Britanya'nın tercihi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, savaşan devletler Türkiye'yi kendi saflarında savaşmak konusunda ikna etmek için birçok girişimde bulunmuşlardır. Bu girişimlerden birisi de Britanya Başbakanı Winston Churchill'in Adana ziyaretidir.¹⁶¹ New York Times Gazetesi yazarı Anne O'hare McCormick, Winston Churchill'in söz konusu ziyaretinden bilgiler aktardığı ve bu bilgileri yorumladığı köşe yazısında Türkiye'nin stratejik önemini vurgulamış, Türkiye'nin tarafsızlık politikasının değişmediğini fakat Nazi Almanyası'nın içinde bulunduğu durum nedeniyle Türkiye'nin Almanyadan çekinmediğini hatta içinde bulunulan şartlarda artık Almanların Türkiye'den çekindiğini iddia etmiş, buna gerekçe olarak da Türkiye'nin azımsanmaması gereken askeri gücünün İngiliz ve Amerikan silahlarıyla modernize edilmiş olmasını göstermiştir. McCormick, Türk tarafının, Churchill'in bu ziyaretinden savaşta bir taraf olma durumunun çıkarılmaması gerektiğini, eğer bir gün Türkiye savaşa girmeye karar verirse bunun bir başka ülkenin gücü altında olmayacağını ve bunun zamanına da yine Türkiye Cumhuriyeti'nin karar vereceğini ifade ettiğini belirtmiştir.¹⁶²

New York Times Gazetesi Türkiye'nin savaş gücünü değerlendirdiği haberinde ise, Kirala-Kullandır programı çerçevesinde Türk ordusuna teslim edilen savaş araç gereçlerinin 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı resmi geçit töreninde sergilendiği belirtilmiş Türk ordusunun artık daha güçlü olduğu ifade edilmiştir.¹⁶³

Gazetenin 3 Şubat 1943 tarihli haberinde de Türkiye'nin Ortadoğu'nun en büyük gücü olduğu ifade edilmiştir. Britanya ile olan anlaşması ve ABD'den aldığı Kirala-Kullandır

160 Turkey Continues Neutrality Policy, *The New York Times*, 15 Aralık 1941.

161 O. Yalçın, Editörden, . "İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 12 (2014): 701-731.

162 Anne O'Hare McCormick, The Meeting at Adana Is the Sequel to Casablanca, *The New York Times*, 3 Şubat 1943.

163 Lend-Lease in Evidence, *The New York Times*, 2 Kasım 1942.

desteğinden dolayı Türkiye'nin, Nazi Almanya'sının Orta Doğu'ya doğru bir ilerleme girişimi durumunda müttefiklerin yanında savaşa gireceğine kesin gözüyle bakıldığı belirtilerek, artık “Almanya'nın çevresine demir halkanın yerleştirildiği” yorumu yapılmıştır¹⁶⁴

New York Times Gazetesinde yayınlanan ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile yapılan röportaja yer verilen habere göre, Saraçoğlu, Türkiye'nin de Amerika Birleşik Devletleri gibi savaştan sonra barış ve düzen içinde yaşayan bir Avrupa tahayyül ettiğini ve bunu başarmak için ortaya konulacak Amerikan politikasına da taraf olacağını beyan etmiştir. Savaştan sonra başlayacak yeniden yapılandırma ve kalkındırma süreci için ABD'yi umutla beklediğini ifade eden Saraçoğlu, savaşa taraf olmakla ilgili sorulan soruya ise, Türkiye'nin savaşa müdahil olduğu senaryoların kötü sonuçlar doğurabileceği cevabını vermiştir.¹⁶⁵

Türk liderlerin savaşla ilgili düşüncelerine yer veren New York Times Gazetesi, aynı zamanda Türk halkının da savaş ve savaşan devletlerle ilgili düşüncelerini değerli bulmuş ve bununla ilgili haberlere sütunlarında yer vermiştir. Gazete, 17 Kasım 1943 tarihli baskısında yer alan ve Türk kamuoyunun müttefiklerden yana olduğunun belirtildiği haberde İngilizlerin yine de Türkiye'nin savaşta ne tarafta olacağı konusunda kesin kaniye sahip olmadığı ifade edilmiş, o gün itibarıyla Türkiye'nin Britanya ile aktif olmayan bir savunma işbirliğinin bulunduğu ve ‘Almanya ile de bir saldırmazlık anlaşması’¹⁶⁶ yapmış olduğu bildirilmiştir.¹⁶⁷

New York Times Gazetesi yazarı Joseph M. Levy ise Türk kamuoyunun savaşa girmek konusunda isteksiz olduğunu, dolayısıyla Türkiye'nin kolay kolay tarafsızlık politikasını değiştirmeyeceğini belirtmiştir. Levy makalesinde, Bütün evlerin ahşap olması sebebiyle Türk halkının bir bombardıman durumunda bütün ülkenin küle döneceğinden

164 Turkey And The Allies, *The New York Times*, 3 Şubat 1943.

165 John Gunther, Turkey Projects Her Peace Role, *The New York Times*, 23 Ağustos 1943.

166 Mücahit Özçelik, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2010): 253-269.

167 Decisions On Turkey Are Expected Soon: British Sources Doubt That She Will Enter War, *The New York Times*, 17 Kasım 1943.

endişe ettiğini ayrıca Polonya ve Yunanistan'ın içinde bulunduğu duruma düşmekten çekindiğini ifade etmiştir. Türkiye'de yönetimin 'Koruyucu Diktatörlük' olduğunu iddia eden Levy, medyanın bağımsız olmadığını ve dolayısıyla kamuoyunu yönlendirenin hükümet politikaları olduğunu öne sürmüş ve hükümetin dilerse milletin tamamını bir gecede savaşa gönüllü hale getirebileceğini belirtmiştir.¹⁶⁸

Amerikan kamuoyu Türkiye'nin savaşa dahil olmasıyla sonuçlanabilecek gelişmeleri de yakından takip etmektedir. Nitekim, Gazete'nin 7 Aralık 1943 tarihli baskısında yer alan haberde, Britanya Başbakanı Churchill, ABD Başkanı Roosevelt ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Kahire'de yaptığı görüşmeler sonucunda Türkiye'nin savaşa katılmasına kesin gözüyle bakıldığı dile getirilmiştir. Gerekçe olarak ise 19 Ekim 1939'da yapılan İngiliz-Fransız-Türk Anlaşması'nın 2. Maddesine atıfta bulunulmuştur. Söz konusu maddeye göre Akdeniz'de Britanya veya Fransa'ya karşı herhangi bir Avrupa Devleti'nden bir saldırı olması durumunda Türkiye bütün imkanlarıyla bu iki devlete yardım edecektir.¹⁶⁹ Bu maddenin devreye sokulması için birkaç durumun gerçekleştiği fakat Türkiye üzerinden bir cephe açmanın faydadan çok zarar getireceği gerekçesiyle Türkiye'nin desteğine başvurulmadığı yorumunun yapıldığı haberde, Kahire görüşmesinin gerçekleştiği konjonktürde önceki gibi risklerin bulunmadığı dolayısıyla Türkiye'nin söz konusu madde gereği müttefiklerine yardım için savaşa gireceği iddia edilmiştir.¹⁷⁰

New York Times Gazetesi yazarı Hanson W. Baldwin ise makalesinde sözkonusu görüşmeyi Türk-Alman ilişkileri bağlamında yorumlamıştır. Baldwin, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Kahire'de ABD başkanı ve Britanya Başbakanı ile yaptığı görüşmenin ardından Türk-Alman ilişkilerinde bir kriz ortaya çıkabileceğini iddia etmiştir. Alman ordularının Türkiye-Bulgaristan sınırına kadar geldiğine değinen yazar, Türkiye'nin müttefiklerin yanında yer aldığını ilan etmesi durumunda Almanların saldırıya hazır

168 Joseph M. Levy, Public In Turkey Opposed To War, *The New York Times*, 28 Kasım 1943.

169 Mustafa Yahya Metintaş, Mehmet Kayıran, a.g.m., s. 295

170 James B. Reston, New Cairo Talks Reported To Get Turkey to Join War, *The New York Times*, 7 Aralık 1943.

beklediğini bildirmiş fakat Kahire Konferansı'nda Türkiye'nin tarafsızlığının değiştiğiyle ilgili bir sonuç çıkmadığının da altını çizmiştir.¹⁷¹

7 Mart 1944 tarihinde New York Times Gazetesinde yayımlanan haberde Türkiye'nin savaşa girmeyi veya müttefiklere üs tahsis etmeyi reddettiği bilgisi aktarılmıştır. Söz konusu haberde; Türkiye'nin, taşıması aylar sürecektir olan devasa miktardaki savaş malzemesinin teslimatının akabinde savaşa katılabileceğini belirttiğine değinilmiş; ayrıca İngilizlerin, Almanların Türkiye'ye yöneltebileceği bir kuvveti olmadığı yönündeki ikna çabalarının sonuçsuz kaldığı ifade edilmiştir.¹⁷²

Savaşa müdahil olmak konusunda tavrı net olan Türkiye, her ne kadar savaşın ilk yıllarında tarafsızlık ilkesine bağlı kalsa da 1944 yılına gelindiğinde müttefik devletlere daha yakın bir pozisyonda yer almaya başlamıştır. Bu durum Amerikan kamuoyunda olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Türkiye'nin söz konusu tutumunu somutlaştıran hamlesi ise dikkate değer bulunmuş ve New York Times Gazetesinde yayımlanan 3 Ağustos 1944 tarihli nüshasında yerini almıştır. Söz konusu haberde, Büyük Millet Meclisi'nin Almanya ile politik ve ekonomik ilişkilerini kesme kararı¹⁷³ aktarılmış; ABD hükümetinin, Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerle tam işbirliğini tercih ederek söz konusu kararı almış olmasının ise memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir.¹⁷⁴

Savaşın sonuna gelindiğinde Türkiye'nin San Francisco Konferansı'nda masada olabilmek adına savaşa katılma kararı aldığı bilinmektedir¹⁷⁵. New York Times Gazetesinin 22 Şubat 1945 tarihli haberinde Ankara'nın söz konusu hamleyi yapmak üzere olduğu aktarılmıştır. Haberde, Türkiye'nin savaşa girmeye hazırlandığı, bunun gerekçesinin ise; Rusya, ABD ve Britanya'nın savaşta aktif rol almayan devletlerin barış görüşmelerine katılamayacağı yönündeki kararı olduğu belirtilmiştir.¹⁷⁶ Türkiye'nin bu

171 Hanson W. Bladwin, New Crisis for Turkey: But the Germans Are Not Expected to Attack if No Threats Are Made, *The New York Times*, 10 Aralık 1943.

172 Turkey's Refusal Is Laid To Politics, *The New York Times*, 7 Mart 1944.

173 Ulus, "Almanya İle Olan Münasebetlerimiz Dün Gece Yarısından İtibaren Kesildi", 3 Ağustos 1944, s. 1.

174 Decision Of Turks Welcomed By U.S. , *The New York Times*, 3 Ağustos 1944.

175 Mücahit Özçelik, a.g.m., s. 266.

176 T.B.M.M.Z.C, Dönem VII, Toplantı II/XV, 23.2.1945, s. 125.

kararının Başkan Roosevelt ve Britanya Başbakanı Winston Churchill'in; Mısır, Suudi Arabistan, Etiyopya, Irak ve İran'ın yöneticileriyle yaptığı görüşmeyi müteakip ortaya çıktığının altı çizilmiştir. Haberde ayrıca Roosevelt'in uluslararası politikalarını belirleyen en büyük önceliklerinin petrol yatakları ve hava üsleri olduğu bilgisi de paylaşılmıştır.¹⁷⁷

Gazete, 24 Şubat tarihli baskısında ise Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'na katılmasını içeren yasanın Türk Parlamentosunda görüşüldüğünü ve kabul edildiğini bildirmiştir. Görüşmeler esnasında Dışişleri Bakanı Saka'nın Yalta Konferansı'nı müteakip yazılı bir bilgi notu aldığını ve bu notta 1 Mart'a kadar mihver devletlere resmen savaş ilan etmiş olan devletlerin San Francisco Konferansı'na katılabileceğinin yazılı olduğunu açıklamıştır. Britanya Büyükelçisi Sör Maurice Peterson tarafından iletilen notun Mısır, İzlanda, Şili, Ekvator, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezüella'ya da iletiliği bildirilmiştir. Haberde ayrıca aynı gün ABD ile kirala-kullandır anlaşması imzalandığına, yedi aydır üzerine görüşmeler yapılan anlaşmanın savaşa katılma kararının alındığı güne denk gelmesinin tesadüf olduğuna değinilmiştir.¹⁷⁸

Hanson W. Baldwin New York Times Gazetesi için kaleme aldığı ve Ankara'nın savaşa dahil olma kararını yorumladığı makalesinde, Türkiye'nin savaş süresince her iki taraftan da ciddi baskılara maruz kalmasına rağmen başarılı ve kazançlı bir orta yol politikası izlediğini belirtmiş, son dakikada savaşa girme kararının askeri olmaktan öte Yalta Konferansı'nın bir yansıması olarak politik amaçlardan kaynaklandığını ifade etmiştir. Baldwin, Boğazların halihazırda Rusya'ya açık olduğunu, Alman kuvvetlerinin Yugoslavya'nın kuzeyine ve Macaristan'ın içlerine kadar çekilmiş olduğunu sadece Ege adalarında 12.000 kadar Alman askeri kaldığını belirterek, askeri anlamda Türkiye'nin savaşa müdahil olmasının hiç bir şey ifade etmediğini öne sürmüştür. Türkiye'nin barış masasından karlı kalkmak için Ege Adaları'nda kalan Alman askerleri üzerine gitmesinin en olası müdahale olacağını fakat buna Britanya ve Yunanistan'ın çıkarlarının izin vermeyeceğini ifade etmiştir. Türkiye'nin müttefiklerin yanında savaşa

177 C.L. Sulzberger, Turkey Believed Preparing For War, *The New York Times*, 22 Şubat 1945.

178 Joseph M. Levy, Turkey Declares War on the Axis To Get San Francisco Parley Seat, *The New York Times*, 24 Şubat 1945.

dahil olmasını önemli kılan özelliklerinden birinin de, Doğu Avrupa'da Sovyet tesiri altında olmayan tek ülke olduğunu ayrıca vurgulamıştır.¹⁷⁹

Sonuç olarak, Amerikan kamuoyunun, stratejik öneminin bilincinde olduğu için II. Dünya Savaşı boyunca pozisyonunu yakından takip ettikleri Türkiye'nin, bu savaşta ABD'nin yanında olmasını, eğer bu mümkün değilse en azından tarafsız kalmasını istediğini New York Times Gazetesinde yer alan haber ve makalelerden çıkarabiliriz.

3.2.2. Türkiye ve Savaş Ekonomisi Üzerine Değerlendirmeler

New York Times Gazetesinin, Türkiye'nin savaş esnasındaki politikalarını yakından takip ettiği bilinmektedir. Ankara'nın savaşa dahil olup olmayacağı konusunda Amerikan kamuoyunun merakını gidermeyi amaçlayan haberler aktarmaya özen gösteren gazete, Türkiye'nin ekonomik durumunu da savaşa dahil olup olmayacağı konusunda ipucu verebilecek olması açısından yakından takip etmiş ve önemli gördüğü hususları okurlarına aktarmıştır.

New York Times Gazetesinin 20 Şubat 1940 tarihli nüshasında yer alan ve Milli Koruma Kanunu'nun¹⁸⁰ Millet Meclisi tarafından kabul edildiğinin aktarıldığı haberde, söz konusu kanunun içeriğinin Türk ordusunu güçlendirmek için ithalat ve ihracat üzerinde alınacak önlemlerden ve Türk ordusunun ihtiyaçlarını gidermek için çeşitli sanayilerin yeniden organize edilmesinden oluştuğu ifade edilmiştir.¹⁸¹

Gazete bir başka haberinde ise, Türk Bakanlar Kurulu Koordinasyon Komitesi'nin yurtdışındaki gemileri ülkeye çağırma kararı aldığını, Türk bandıralı gemilerin yabancı sulara gitmemesine karar verdiğini bildirmiş ve kararın kamuoyu tarafından kaygı verici olarak görüldüğünü fakat kabineden detaylı bir açıklama yapılmadığı aktarılmıştır. Koordinasyon komitesinin ayrıca Ereğli ve Zonguldak yöresindeki çalışmayan madencilerin ve madencilikten anlayan erkeklerin sonrasında bir ay tatil yapacakları ve

179 Hanson W. Baldwin, Turkey in the War: Eleventh Hour Entry Believed to Have More Political Than Military Importance, *The New York Times*, 27 Şubat 1945.

180 B. Zade Şükrü, "Milli Korunma Kanunu." *İktisat Fakültesi Mecmuası* 1 (1939). s. 318-329.

181 Turkey To Apply War 'Precautions', *The New York Times*, 20 Şubat 1940.

askerlikten muaf tutulacakları, iki ay zorunlu maden işçiliği yapacağı kararını verdiğini ifade etmiştir. Hükümetin kendisine 'diktatöryal' yetkiler veren Milli Koruma Kanunu'nu uygulama kararı aldığını, Türkiye'de yayımlanan gazetelerin halkı Britanya ve Fransa'nın savaşımayan müttefikleri olarak aynı yılın baharında ciddi bir girişime hazır olunması gerektiği yönünde uyardığını ve bu uygulamanın Türkiye'nin kendisi, Britanya ve Fransa'nın Balkanlar'da ve Yakın Doğu'da tehdit edildiği hissine kapıldığı şeklinde yorumlanabileceğini belirtmiştir.¹⁸²

Her ne kadar savaşın tarafı olmasa da, Türkiye en az savaşan ülkeler kadar askeri harcama yapmıştır. New York Times Gazetesi haberinde, Türkiye Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı'nın Millet Meclisi'nin ülkenin bütçe açığı olan 35.000.000 lirayı toplamak için onayladığı vergileri¹⁸³ içeren bir tebliğ yayınladığını ve buna göre alkol, tütün, kibrit, telefon konuşmaları üzerine ekstra vergiler eklendiğini ayrıca hayvan ihracatına da vergi getirildiği aktarılmıştır.¹⁸⁴

New York Times Gazetesinde C. L. Sulzberger imzasıyla yayımlanan makalede, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun 3 Kasım 1942'de meclis açılışında yaptığı konuşmasında savaşın başlangıcından itibaren sıra dışı şartlarla zenginleşenlerden ağır vergiler tahsil edileceğini ve bu yolla elde edilecek paranın Ziraat Bankası'nda bloke bir hesapta tutularak piyasada dönen banknot miktarının ve dolayısıyla enflasyonun düşürüleceğini açıkladığı ifade edilmiştir. Söz konusu konuşmadan bir hafta sonra 'Varlık Vergisi'¹⁸⁵ kanununun uygulamaya konduğu ve vergiyi vermeyenlerin bir ay süreyle zorunlu hizmet cezasına çarptırılacağını belirtildiği makalesinde Sulzberger, Başbakan Saraçoğlu'nun Varlık Vergisi ile ilgili açıklama mahiyetindeki konuşmasına yer vermiştir. Buna göre Saraçoğlu, çiftçinin Osmanlı Devleti zamanından beri acınacak halde olduğunu, gerektiğinde fedakârlıkları hep çiftçilerin yaptığını hatırlatmış ve bu sebeple o gün uygulanan verginin savaşın başlangıcından o güne kadar servetine servet katmış zengin zümreye yöneltileceğini belirtmiştir. Söz konusu makalede ayrıca Saraçoğlu'nun, Varlık

182 Turkey Calls Back All Merchant Vessels; Cabinet Orders Ships to Remain at Home, *The New York Times*, 28 Şubat 1940.

183 T.B.M.M.Z.C, Dönem VI, Toplantı 2/18, 29.5.1941, s. 275.

184 Turks Face New Deficit Taxes, *The New York Times*, 2 Haziran 1941.

185 Ayhan Aktar, "Varlık Vergisi ve İstanbul." *Toplum ve Bilim* 71 (1996): 94-147.

Vergisi kapsamında toplanacak paranın bir ya da bir buçuk yıllığına ülkenin iktisadi durumunu ayakta tutacağını eğer bu süre içerisinde savaş bitmezse yeni ekonomik tedbirler alınması gerekeceğini açıkladığı aktarılmıştır.¹⁸⁶

Sulzberger, New York Times Gazetesinde yayımlanan bir başka makalesinde ise Varlık Vergisi'nin yabancıların işlerini bitirdiğini iddia etmiştir. Sulzberger, detaylı bir şekilde verginin uyruklarına ve dinlerine göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına dağılımını aktardığı makalesinde, gelirlerine oranla Türk tüccarların %4,94; Yunan kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı tüccarların %156; Yahudi tüccarların %179 ve Ermeni Hristiyan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ise %232 vergiye tabi tutulduğunu¹⁸⁷ belirtmiş ve bu uygulama ile Türkiye'de ticaretin gayrimüslimlerin elinden alınıp Müslüman Türklere verilmesinin amaçlandığını öne sürmüştür. Sulzberger¹⁸⁸ ayrıca, yabancı yatırımlara yönelik vergilendirmede de adil davranılmadığını; Yunan, Yugoslav ve İtalyanların sahip olduğu işletmelerin çok ağır; Fransız, Alman ve Bulgarların sahip olduğu işletmelerin daha hafif; Amerikan ve İngilizlerin işletmelerinin en hafif olacak şekilde vergilere tabi tutulduğunu ifade etmiş, buna örnek olarak da İstanbul'daki Amerikan Hastanesi'nin 2500 lira vergiye tabi tutulduğunu öte yandan ondan çok daha küçük ve mütevazı Ermeni Hastanesi'nin 39.000 lira vergiye tabi tutulduğunu göstermiştir.¹⁸⁹

Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı'nda güncel durumuna dikkat çeken Sulzberger, ABD ve Britanya'nın savaş sürecinde tarafı kesinleşmemiş olan Türkiye'ye azınlıkların haklarını çiğneyen bu vergilendirme konusunda baskı yapmaktan çekindiğini; bu konuda Türkiye'ye en çok tepki gösteren ülkenin Türkiye topraklarında çok sayıda Hristiyan Yunan bulunması sebebiyle Yunanistan olduğunu belirtmiştir. Bazı yabancı firmaların söz konusu verginin Lozan Antlaşması'nın yedinci maddesini¹⁹⁰ ihlal ettiğini iddia ettiğini fakat bu anlaşmaya taraf devletlerin uzmanlarınca yapılan incelemeler sonucunda böyle bir durumun var olmadığını tespit ettiklerini ifade etmiştir. Hükümetin

186 C.L. Sulzberger, Premier Defends New Turkish Tax, *The New York Times*, 10 Eylül 1943.

187 Ayhan Aktar, a.g.m., s. 108.

188 C.L. Sulzberger *The New York Times* gazetesinde çıkan yazılarının Varlık Vergisi'nin tasfiye edilmesi sürecinde etkisi olduğu iddia edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aktar, Ayhan. a.g.m., s. 108.

189 Turkish Tax Kills Foreign Business, *The New York Times*, 11 Eylül 1943.

190 Salahi Ramadan Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve dış politika*. Vol. 2. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986.

kimsenin ödeyebileceğinden fazla vergiye tabi tutulmadığını açıkladığını belirten Sulzberger, söz konusu vergiyi ödemeyen bir grup mükellefin Aşkale'de yol inşaatında çalıştırıldığını ve o güne kadar neredeyse tamamı Hristiyan ve Musevi azınlıklardan oluşan binden fazla insanın bu şekilde cezalandırıldığını ifade etmiştir. Kurulda belirlenen Devletçilik ilkesinin devreye konduğu yorumunu yapan Sulzberger, Devletin Hristiyan ve Musevi azınlıktan onların işlerini iflas ettirmeden alabileceği en yüksek miktardaki vergi olarak belirttiği bu uygulamanın adil olmadığını iddia etmiştir.¹⁹¹

New York Times Gazetesi Amerikan kamuoyunun gündemdeki meselelerle ilgili mektup aracılığıyla gazeteye ulaştırdıkları fikirlerine nüshalarında yer vermektedir. Bir okuyucu mektubunda, Türkiye'nin uygulamaya koyduğu Varlık Vergisi'nin azınlıklara daha fazla yükümlülükler getirdiğini ve vergilerin ödenmemesi durumunda söz konusu gayrimüslimlerin toplama kamplarına gönderildiğini¹⁹² ve Avrupa ile ABD'deki yakınlarından telgrafla para istemeye zorlandıklarını iddia etmiştir. Bu bağlamda Lozan Antlaşması'nın tarafı olan Türkiye'ye yaptırımlar uygulanması gerekirken ABD'nin Türkiye'ye Kirala-Kullandır programı çerçevesinde Türkiye'ye yardım ettiğini belirterek bu yardımların derhal kesilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹³

Gazetenin Türk ekonomisini yakından takip etmesinin temel sebebinin Türkiye'nin devam eden savaşla ilgili tavrını tespit etmek olduğunu belirtmiştik. Bu bağlamda New York Times Gazetesinin dikkate değer bulduğu haberinde, Ege'de krom yüklü sanılarak bir Türk gemisinin kimliği belirsiz bir denizaltı tarafından batırılması¹⁹⁴ dışında bir savaş işareti olmasa da İstanbul'da altın fiyatlarının 4 ayda %33 artmış olmasını tacirlerin, Türkiye'nin yakında savaşa gireceği şeklinde yorumladığını aktarmıştır.¹⁹⁵

191 C.L. Sulzberger, Ankara Tax Raises Diplomatic Issues, *The New York Times*, 12 Eylül 1943.

192 Aktar, a.g.m., s. 136.

193 Turkish Action Condemned, *The New York Times*, 28 Eylül 1943.

194 Abidin Temizer, M. Selçuk Özkan, a.g.e., s.13.

195 Gold Price Up In Turkey: Some Istanbul Merchants Believe Country Will Enter War, *The New York Times*, 4 Nisan 1944.

ABD'nin Britanya üzerinden Türkiye'ye gönderdiği Kirala-Kullandır programının durdurulduğunun¹⁹⁶ aktarıldığı haberde, bunun sebebinin ABD ve Britanya'nın Türkiye'nin tarafsız kalarak Almanya ile ticarete devam etmesi ve Almanya için hayati öneme sahip maddelerin tedarikine yardımcı olması olduğunu ifade edilmiştir. ABD ve Britanya'nın Türkiye'nin artık tarafsızlığa son verip Birleşmiş Milletler safında yer alması gerektiğini düşündüğü aktarılmıştır.¹⁹⁷

New York Times Gazetesinin 3 Ağustos 1944 tarihli baskısında yer alan haberde ise Büyük Millet Meclisinin Almanya ile politik ve ekonomik ilişkilerini kesme kararı aktarılmış, Türkiye'nin Almanya ile ilişkilerine devam etmesi gerekçe gösterilerek kesilmiş olan Kirala-Kullandır yardımlarının tekrar verilmeye devam edilebileceği ifade edilmiştir.¹⁹⁸

New York Times Gazetesinde yayımlanan ve Türkiye'ye yapılan Kirala- Kullandır yardımlarını değerlendirdiği makalesinde Joseph M. Levy, ABD'nin Türkiye üzerinden Almanya'ya karşı ekonomik bir savaş yürüttüğünü belirtmiş ve söz konusu savaşta silah olarak Türkiye'ye verdiği ekonomik ve askeri yardımları kullandığını ifade etmiştir. Almanya'nın, Türkiye'de çıkarılan krom cevherine olan ihtiyacı, Türkiye'nin ekonomik sıkıntılardan dolayı bu cevheri Almanlara satma arzusu ile birleştiğinde Amerikan politikalarıyla çatışan bir durumun ortaya çıktığı analizini yaptığı makalesinde Levy, ABD'nin bu durumu Türkiye'ye para ve askeri malzeme yardımında bulunarak ve Türkiye'nin çıkardığı krom cevherini satın alarak lehine çevirdiğini söylemiş ve bu yolla Türkiye'nin Almanya ile olan ticari ve siyasi ilişkilerini kesmesini sağlayan ABD'nin, diplomatik bir başarı elde ettiğini vurgulamıştır.¹⁹⁹

Sonuç olarak, II. Dünya Savaşı boyunca Amerikan kamuoyunun Türkiye'nin ekonomik durumunu yakından takip ettiği ve bu bilgiler ışığında Ankara'nın savaşla ilgili tavrını öngörmeyi amaçladığı söylenebilir. Normal şartlar altında azınlıkları ve azınlık haklarını

196 Nuri Karakaş, "Amerikan "Ödünç Verme ve Kiralama" Yardımlarında Türkiye" *Tarih İncelemeleri Dergisi* 24.1 (2015): 21-52.

197 Turk's Lend-Lease On Arms Shut Off, *The New York Times*, 25 Mayıs 1944.

198 Decision Of Turks Welcomed By U.S. , *The New York Times*, 3 Ağustos 1944.

199 Joseph M. Levy, Economic Victory In Turkey Told, *The New York Times*, 29 Nisan 1945.

yakından ilgilendiren ‘Varlık Vergisi’ ile ilgili ABD’nin Türkiye’ye karşı daha sert bir tutum sergileyecek bir ülke olduğunu iddia etmek yersiz olmaz fakat söz konusu II. Dünya Savaşı’nda henüz tarafını belirlememiş bir Türkiye olduğunda, bu ve benzeri durumlar tolere edilmiş hatta görmezden gelinmiştir. Ayrıca ele alınan haber ve makaleler ışığında, Türkiye’ye yapılan Kirala-Kullandır yardımlarının ABD’nin savaş esnasındaki çıkarlarına ters düşecek bir hamle yapılmasına karşı bir koz olarak kullanıldığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

3.2.3. Türk- Sovyet Münasebetleri Hakkında Analizler

II. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında New York Times Gazetesi Türk-Rus münasebetlerini de yakından takip etmiş ve önemli bulduğu gelişmeleri Amerikan kamuoyuna aktarmaya çalışmıştır. Savaşın son safhasına kadar tarafsız kalma politikası yürüten Türkiye ile ilgili ABD ve dünya kamuoyunun en çok merak ettiği husus, Türkiye’nin savaşa dahil olup olmayacağı idi. Bu sebeple Türk-Rus münasebetleri çerçevesinde Türkiye’nin savaşa dahil olmasına sebep olabilecek gelişmeler dikkat çekici olarak görülmüş ve gazetenin nüshalarında yerini almıştır.

New York Times Gazetesi, 24 Şubat 1940 tarihli baskısında yer alan “Türkiye Savaşa Hazırlanıyor” başlıklı haberinde, Türkiye’nin fabrikalarında çalışan Alman teknik elemanlarını sanayi ve savunma çalışmalarını sabote etmeleri ihtimalinden dolayı sınır dışı ettiğini²⁰⁰, bu olaydan önce Rus teknik elemanların Moskova tarafından ülkeye çağırıldığını belirtmiştir. Gazeteye göre Sovyet Rusya’nın bu kararında Türkiye’nin Britanya ve Fransa ile imzaladığı anlaşmanın etkisi olmuştur. Söz konusu anlaşma ile üç ülke arasında Akdeniz ve Balkanlar üzerinde ekonomik ve askeri alanlarda işbirliği yapılmasına karar verilmişti. Gazete, Sovyet Rusya’nın bu anlaşmayı bir tehdit olarak algıladığını ve halkını savaşa hazır olmaları konusunda uyardığını aktarmıştır. Ayrıca, Sovyet Rusya’nın Karadeniz’de Türkiye’nin savunmasını test etmek amaçlı manevralar yaptığının bildirildiği haberde Türk gazetelerinin savaş şartları karşısındaki tutumlarına da yer verilmiştir. Buna göre Türk Gazeteleri’nin halkı, Rusya veya Almanya’nın ya da her ikisinin birden Türkiye’ye saldırımları ihtimaline karşı hazır olunması konusunda

200 Yavuz Özgüldür, *Türk-Alman ilişkileri: (1923-1945)*. Genelkurmay Basın Evi, 1993.

uyardığı anlatılmıştır.²⁰¹ Türkiye'nin bu konudaki kaygısı ise yersiz değildi. Zira, Sovyet Rusya ile Almanya arasında 23 Ağustos 1939 tarihinde bir saldırmazlık anlaşması imzalanmış ve ardından aynı yılın Ağustos ayında Almanya Eylül ayında ise Sovyet Rusya Polonya'ya saldırarak bu ülkeyi kendi aralarında paylaşmışlardı.²⁰² Türkiye işte bu iki askeri güç arasında Polonya'nın akıbetine uğrama endişesine sahipti. Nitekim gazetenin savaşın bütün yönlerini analiz ettiği bir haberinde Sovyet Rusya ile Alman münasebetleri kapsamında Türkiye'nin durumuna da değinilmiştir. Haberde Almanların, Britanya'ya karşı bir cepheyi kaybetmeden önce, Rusya'nın -I. Dünya Savaşı'ndan bu yana var olan iyi ilişkiler bağlamında Ankara üzerindeki etkisinin Türkiye'yi savaşın dışında bırakıp bırakmayacağından emin olmak istediği bildirilmiştir. Zira Almanlar bu durumdan emin olmaları halinde, Mihver harekâtının Balkanlar'da ilerlemesinin kolaylaşacağını hatta bu ilerlemenin Suriye ve Filistin'e kadar varabileceğini düşünüyorlardı. Haberin devamında ise, bu durumda karşısında Boğazların gündeme geleceği belirtilmiş ve bunun Sovyet Rusya'nın çıkarlarına ters düşeceği yorumu yapılmıştır.²⁰³

II. Dünya Savaşı süreci incelendiğinde Almanya ile Sovyet Rusya arasındaki saldırmazlık anlaşmasının geçici bir mahiyet taşıdığı ve iki ülkenin özellikle doğu Avrupa ve Balkan coğrafyası üzerindeki yayılma arzularının bir çatışmayı kaçınılmaz kıldığı anlaşılabacaktır. Nitekim 1941 yılının sonlarına doğru iki ülke arasındaki ilişkiler gerilmeye başlamıştır. Bu durum, iki ülkenin ittifakı karşısında olduğu gibi Türkiye'yi endişeye sevk eden bir başka gelişme olmuştur. Türkiye'nin bu endişesi savaşan devletlerarasında bir pazarlık meselesi haline de gelmiştir. New York Times Gazetesinde yer alan bir haber ile bu durum ABD kamuoyuna da aktarılmıştır. Söz konusu habere göre, Almanların Bulgaristan'ı işgal etmesinin ardından Türkiye, Nazi tehdidinden çekindiği için Britanya ile tam bir işbirliği ilan etmiştir. Bununla birlikte Sovyet Rusya Britanya'ya, Almanların Balkanlardaki ilerleyişine karşı Türkiye'nin askeri direniş göstermesi durumunda desteklenmesi için birlikte çalışmayı içeren bir teklifte

201 Turks Prepared For War: Dictatorial Powers Placed in Effect Last Monday, *The New York Times*, 24 Şubat 1940.

202 Ali Servet Öncü, Oğuzhan Ekinci, "İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 182.182 (2014): 241-264.

203 War Winter II: In The Shadow Of War, *The New York Times*, 17 Kasım 1940.

bulunmuştur. Ancak Sovyet Rusya bu destek karşılığında muhatabından Romanya'nın işgal ettiği bölgeleri Sovyet toprağı olarak tanıması konusunda taahhüt istemiştir.²⁰⁴

Sovyet Rusya Britanya ile bir pazarlığa girerken Ankara'nın endişelerini ortadan kaldırmayı da ihmal etmemiş, Türkiye ile bir saldırmazlık anlaşması imzalamıştır.²⁰⁵ Bu durum 25 Mart 1941 tarihinde New York Times Gazetesinde G.E.R. Gedye imzalı köşe yazısında da ele alınmıştır. Yazıda, Türkiye'nin kendisine bir saldırı olduğu takdirde savaşa girmesi halinde Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye saldırmayacağı aynı şekilde Türkiye'nin de Rusya'ya karşı saldırıya geçmeyeceğini taahhüt eden Türk-Sovyet dostluk anlaşmasının bir sonraki gün Ankara ve Moskova'da eşzamanlı olarak yayımlanacağını bildirmiştir. Yabancı basında, Türkiye'nin savaşa girmesi durumunda içine düşeceği zor durumdan Sovyet Rusya'nın faydalanmak isteyeceği ve Türkiye'ye saldıracağı yönündeki öngörüler sonucunda böyle bir anlaşmanın yapılmasını iki ülke tarafından gerekli bulunduğunu ileri süren Gedye, bu anlaşmanın uzun süredir aralarında anlaşmazlıklar olan Britanya ve Rusya'yı da yakınlaştırdığını ifade etmiştir.²⁰⁶

Savaş boyunca New York Times Gazetesi, Türk yönetici ve devlet adamlarının görüşlerini yakından takip etmiştir. Türk-Sovyet ilişkileri bağlamında NYT'de çıkan haberler bu konuda önemli örneklerdir. Gazetenin Türkiye'de bulunan temsilcisi Joseph M. Levy zaman zaman Ankara'dan derlediği haberleri gazete merkezine ulaştırmıştır. Türk-Rus münasebetleri hakkında NYT'de yayınlanan bir makalesinde Joseph M. Levy, İsmet İnönü'nün Milli Mücadele döneminde Rusya'nın Türkiye'ye olan desteğini hatırlattığı ve Rus-Türk ilişkilerinin hep sıcak kalmasını istediğini ifade ettiği konuşmasının ardından Rus-Türk işbirliğini savunan insanların sayısının artmakta olduğunu belirtmiştir. Bu görüşü benimseyenler arasında başı çeken kişi olduğunu iddia ettiği Dr. Tevfik Rüşdü Aras'ın²⁰⁷ ifadelerinden bölümlere yer veren Levy, Aras'ın

204 Soviet Aid to Turks Seen, *The New York Times*, 3 Mart 1941.; Umiastowski, Roman, and Joanna Mary Aldridge. *Poland, Russia and Great Britain, 1941-1945: A Study of Evidence*. Hollis & Carter, 1946.

205 Barış Ertem, "*Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri*" s. 256-257

206 G.E.R. Gedye, Russia Gives Turks Neutrality Pledge, *The New York Times*, 25 Mart 1941.

207 Tevfik Rüştü Aras, 1925-1938 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmüştür. 13 yıl boyunca bu pozisyonda çalışması hasebiyle kendisi için "Atatürk'ün Dışişleri Bakanı" denilmektedir. Bakanlığı süresince Türk dış politikası çok önemli olaylara sahne olmuştur. Detaylı bilgi

Balkanlardaki durum göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin geleceğini dert edinmiş her Türk vatandaşının Türk-Sovyet işbirliğini desteklemesi gerektiğini, Ülkesinin Britanya ile müttefik olmasından memnuniyet duyduğunu ancak Cumhuriyetin ilanından beri bölgede barışın sağlanabilmesi için Türk-Sovyet işbirliğinin gerekli olduğunu savunduğunu aktarmıştır.²⁰⁸

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin durumu, uluslararası politika şartlarına göre sürekli değişiklik göstermiştir. Savaşın başından itibaren Trakya sınırlarında Nazi Almanyası, Kuzeydoğu sınırlarında ise Sovyet Rusya tehlikesi ile karşı karşıya kalan Türkiye, Mihver Devletleri ile Müttefik Devletlerarasında bir denge politikası takip etmiştir. Türkiye'nin takip ettiği bu politika en çok Sovyet Rusya ile olan münasebetlerini etkilemiştir. Sovyet Rusya, Stalingrad'da Alman ordularını mağlup edene kadar Türkiye'ye karşı tepkilerinde ölçülü davranmış, çoğu zaman ilişkilerini dostluk çerçevesinde tutmuştur. Ancak Almanya karşısında elde edilen başarı ve savaşın sonucunun öngörülebilir hale gelmiş olması ile birlikte Sovyet Rusya, Çarlık döneminin "Sıcak denizlere inme" idealine tekrar dönmüştür. Bu durum artık Türk-Sovyet münasebetlerinin bozulacağı anlamına gelmektedir²⁰⁹.

New York Times Gazetesi, bu süreçte de gerek Sovyet Rusya, gerekse Türkiye'nin takip ettiği politikaları yakından izlemiş ve ABD kamuoyuyla paylaşmıştır. Sam Pope Brewer Gazete'ye gönderdiği makalede, Potsdam Konferansı'nın Türkiye'ye yönelik Rus talepleri hususunda bir çözüm getirmemiş olmasının Türklerin Rusya ile bir savaşın başlayacağına olan inançlarını artırdığını belirtmiştir. Brewer, Rusların Ermeni söylemlerini destekleyerek Türkleri daha çok kızdırdığını ifade etmiştir. Rusların bu taleplerine karşı Türkiye'de gazete yayınları yolu ile verilen cevaplara makalesinde yer veren Brewer, Ahmed Emin Yalman'ın²¹⁰ Kars ve Ardahan'ı 1921'de Rusların gönüllü

için bkz; Aslı Nur Sencer, *Tevfik Rüştü Aras Dönemi Olaylarla Türk Dış Politikası*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 3-14.

208 Joseph M. Levy, Turko-Soviet Pact Desired In Ankara, *The New York Times*, 27 Haziran 1944

209 Barış Ertem. a.g.m., s. 257-260.

210 Ahmet Emin Yalman Dönemin en önemli ve etkin gazetecilerinden birisidir. Kendisi ile ilgili detaylı bilgi için bkz; Asuman Tezcan, *Ahmet Emin Yalman; Dönemi ve Gazeteciliği (1918-1938)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007. s. 12-24.

olarak bıraktığını hatırlattığını, Boğazlar konusunda ise Montrö Sözleşmesi'nin bütün taraflarının söz hakkı olduğunu ifade ettiğini aktarmıştır.²¹¹

New York Times Gazetesinde yer alan bir başka makalede ise, Anne O'hare McCormick, savaş sonrasında Türkiye'nin yol ayrımında olduğunu, I. Dünya Savaşı'ndan bu yana uluslararası konferanslarda 'siyam ikizi' olarak anılacak kadar çıkarları örtüşen Türkiye ve Rusya'nın, aralarının bozulduğunu belirtmiştir. McCormick bu durumun, Britanya ve ABD'nin boğazlar konusunda Türkiye'yi kendi çıkarları yönünde hareket ettirmeleri neticesinde ortaya çıktığını iddia etmiş, Türkiye ile imzalanmış olan dostluk anlaşmasını Rusya'nın feshettiğini ve Türkiye'den, daha önce Ermenistan'ı tanımaya karşılık kendisine verdiği Kars ve Ardahan'ı talep ettiğini aktarmıştır.²¹²

New York Times Gazetesinde konu ile ilgili yer alan bir başka haberde, Sovyet Rusya'nın 8 Ağustos'ta Boğazlar, Kars ve Ardahan ile ilgili verdiği notaya Türkiye tarafından tamamen negatif bir cevap verildiği belirtilmiştir.²¹³ Gazete, Türkiye'nin Amerikan ve İngiliz desteği sayesinde Rusya'ya cesur bir cevap verdiğini ve boğazlar konusunu ABD, Britanya ikilisi ile Sovyet Rusya arasında çözülecek bir konu haline getirerek omuzlarından ciddi bir yükü attığı ifade etmiştir. Bir Türk Hükümet sözcüsünün, Boğazlar konusunda ABD'nin dahilinin Türkiye üzerindeki Sovyet tehdidini kaldırdığını, Türk hükümetinin ABD'ye ve onun politikalarına sonuna kadar güvendiğini ve Amerika'nın teklif edeceği her şeyi gözü kapalı kabul edebileceğini belirttiği aktarılmıştır.²¹⁴

New York Times Gazetesinin 29 Eylül 1946 tarihli nüshasında Drew Middleton imzası ile yayımlanan bir başka makalede ise Sovyet Rusya'nın, Boğazların savunması konusundaki teklifinin reddedilmesi ve Türkiye'nin Karadeniz ülkesi olmayan bir

211 Sam Pope Brewer, Turks Talk War if Russia Presses; Prefer Vain Battle to Surrender, *The New York Times*, 7 Ağustos 1945.

212 Anne O'Hare McCormick, In Peace as in War Turkey Is at the Crossroads, *The New York Times*, 9 Mart 1946.; Mücahit Özçelik, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası" *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (2010): 265-267.

213 Barış Ertem, a.g.m., s. 268-269.

214 Turkey Answers Russia On Straits, *The New York Times*, 23 Ağustos 1946.

devletle Boğazlarda askeri bir ortaklık kurması durumunda, bunun başta kendisi olmak üzere Karadeniz ülkeleri tarafından bir tehdit olarak algılanacağını Türkiye'ye 24 Eylül'de bir nota ile bildirdiğini belirtmiştir.²¹⁵ Middleton makalesinde ayrıca bir Türk yetkilinin, Türkiye'nin olası bir saldırı karşısında beş dakika içinde savaşa girmeye hazır olduğunu ifade ettiğini aktarmıştır.²¹⁶

New York Times Gazetesi ABD hükümetinin Türk-Rus münasebetlerine bakışına da haberlerinde yer vermiştir. Rusya'nın boğazlarla ilgili talepleri ve bunlara ABD'nin nasıl baktığının sorulması üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, ABD'nin, Rusya'nın Türkiye'ye verdiği notaya karşılık 19 Ağustos 1946'da Rusya'ya bir nota gönderildiğini açıklamıştır.²¹⁷ Habere göre, bu nota ile Rusya'nın talepleri ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından da reddedilmiş ve Moskova'nın boğazlarla ilgili bir girişimde bulunması halinde bu durumun BMGK'ya taşınacağı bildirilmiştir.²¹⁸

New York Times Gazetesinde Türkiye'nin savaş süreci ve sonrasında Sovyet Rusya ile olan münasebetleri hakkında yayımlanan haber ve makalelerin sayısı ile mahiyetine bakıldığında ABD Kamuoyu'nun, II. Dünya Savaşı esnasında Almanya ile mücadeleye odaklandığı ve Sovyet tehdidini henüz yakından hissetmemiş olduğu için Türk-Sovyet münasebetleri konusunda yeterince ilgili davranmamış olduğu çıkarımına da varılabilir. Ancak, savaşın bitmesiyle başlayan süreçte Rusya'nın Boğazlar konusunda Türkiye'ye yönelik talepleri ABD kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Savaşın bitmesiyle oluşacak yeni dünya düzeninde stratejik öneme sahip 'Boğazlar' konusunda ABD, kendi çıkarlarıyla örtüştüğü için Türkiye'nin egemenlik haklarını savunmuş ve Türkiye'yi Sovyet Rusya'nın tehditlerine karşı savunmuştur.

215 Barış Ertem, a.g.m., s. 269-270.

216 Drew Middleton, Russia Warns Turks to Shun Outsiders' Aid in Key Straits, *The New York Times*, 29 Eylül 1946.

217 Barış Ertem, a.g.m., s. 269-270.

218 U.S. to Support Turks Again In Straits Row With Russia, *The New York Times*, 1 Ekim 1946.

3.3. ABD KAMUOYU'NUN TÜRKİYE ÖZELİNDE ULUSLARARASI YARDIM MESELELERİNE BAKIŞI

3.3.1. Amerikan Kamuoyunun Truman Doktrinine Bakışı

3.3.1.1. Amerikan Kamuoyunda Truman Doktrini'ni destekleyen Görüşler

21 Şubat 1947'de Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığına, artık Türkiye ve Yunanistan'a yardım edemeyeceğini fakat Avrupa ve ABD'nin Sovyet Rusya'nın komünist yayılmacılığından etkilenmemesi için Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bu gelişmenin ardından dönemin ABD Başkanı Truman 12 Mart 1947'de Senato ve Temsilciler Meclisinin ortak toplantısında komünizm tehdidine karşı Türkiye ve Yunanistan'a yardım etmeyi içeren politikasını ilan etmiştir. Başkan Truman, söz konusu politikasını ilan etmeden, Cumhuriyetçi Senatör Arthur H. Vandenberg'den²¹⁹ bu konuda kendisini desteklemesini rica etmiştir. Komünist tehdidine karşı, Başkan Truman ile aynı fikirde olan Vandenberg, bu teklifi kabul etmiş ve Cumhuriyetçi Parti senatörlerinin büyük bir kısmını Başkan'ın Türkiye ve Yunanistan'a yardım programını içeren yasayı desteklemeye ikna etmiştir. Bu uzlaşının neticesinde 'Truman Doktrini' üzerinde ABD'nin en önemli iki partisinin görüş birliğine vardığı bir dış politika olarak Temsilciler Meclisi'nde, Harry Truman tarafından ilan edilmiştir. ABD kamuoyu, Cumhuriyetçi ve Demokrat Partilerin üzerinde uzlaştığı ve kamuoyunu Truman Doktrini'nin kazanımlarına odakladığı bir atmosferde, bu keskin dış politika manevrasını desteklemek konusunda zorlanmamıştır. New York Times Gazetesi, Truman Doktrini'nin ilanının ardından, nüshalarında, kamuoyunu Truman Doktrini'ni desteklemeye yönlendiren siyasetçilerin açıklamalarına ve bu

219 Siyasi kariyerinin başından itibaren bir Cumhuriyetçi olan Arthur H. Vandenberg, aynı zamanda - Pearl Harbour saldırısına kadar- ABD'de 'Soyutlanma Politikası' taraftarlarının öncüsü bir senatör konumunda bulunmuştur. Truman'ın başkanlığı döneminde Cumhuriyetçi kanadı temsilen muhattap alınmış ve söz konusu yasanın 'iki partili' destekle kabul edilebilmesi için senatörlerin ve kamuoyunun ikna edilmesi aşamasında çok etkin bir rol üstlenmiştir. Vandenberg ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Vandenberg Jr., Arthur H., *Private Papers of Arthur H. Vandenberg*, Riverside Press, Massachusetts, Cambridge /USA, 1952, s. 2-5.

yönlendirmeler karşısında kamuoyunun sözkonusu politikayı destekleyen beyanlarına yer vermiştir.²²⁰

Gazete'nin 9 Nisan 1947 tarihli baskısında yer alan habere göre, Senatör Vandenberg, Senatoda Türkiye ve Yunanistan'a yardım programı ile ilgili daha çok muhalif siyasetçilerin iddialarına yanıt verdiği 8 Nisan 1947 tarihli konuşmasında, Yunanistan ve Türkiye'nin Sovyet tehdidine boyun eğmesi durumunda bunun dünya çapında bir domino etkisine sebep olacağını belirtmiştir. Vandenberg, Amerikalıların dünya çapında insan hakları ve temel özgürlüklerin savunucusu olduğunu ifade etmiş ve yardımların öncelikle insani açıdan gerekli olduğunun altını çizmiştir. Muhalif görüşteki senatörlerin Monroe Doktrini'nin²²¹ devre dışı bırakıldığı yeni bir doktrin benimsendiği yönündeki eleştirilerine gönderme yapan Vandenberg, "sıkıntı içindeki uluslara yardım etmenin yeni bir 'doktrin' anlamına gelmemesi" gerektiğini vurgulamıştır. Monroe Doktrini'ni ortaya çıkaran sebeplerden birinin Rusya'nın Kuzey Amerika kıyılarında yarattığı tehlike olduğunu hatırlatan Vandenberg, bugün de durumun çok değişmediğini vurgulayarak; komünizmin "sıkıntılı sularda balık avladığını" söylemiş ve bu tehdide karşı durmanın emperyalizm olmadığını ifade etmiştir. Vandenberg, ABD'nin Komünizm'in resmen kabul edilmediği ülkelerde komünizmle mücadele ettiğini belirterek bu politikanın ne ölçüde yeni olduğunun tartışılmasını eleştirmiş ve bunun gerekli bir politika olduğunun altını çizmiştir. Truman'ın bu yardım politikasının, Türkiye ve Yunanistan'daki insani durumu iyileştirmenin ötesinde, komünizmin bu ülkeleri hakimiyeti altına alarak durdurulamayacak bir güç haline gelmesini engellemeyi amaçladığını açıklamıştır. Bu açıdan bakıldığında Truman Doktrini'nin Sovyet yayılmacılığını erkenden durdurmayı ve dünyayı yeni ve yıkıcı bir savaştan korumayı amaçlayan bir plan olduğunu ifade etmiştir. Vandenberg, Truman Doktrini desteklenmediği takdirde, bütün dünyayı etkisi altına alabilecek olan bir savaş iklimine

220 Barış Ertem, "*Türkiye-Abd İlişkilerinde Truman Doktrini Ve Marshall Planı*" s. 387-390.

221 Monroe Doktrini, 1823 yılında, dönemin ABD Başkanı James Monroe tarafından ilan edilen ve temel anlamıyla ABD'nin Avrupa'daki huzursuz ortamdan soyutlanmasını ve diğer taraftan da Avrupalı devletlerin Amerika kıtasından uzak tutulmasını amaçlayan politikadır. Monroe Doktrini ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Sümer, Gültekin, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan DışPolitik Kültürü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19 (Güz 2008), s. 123-124.

yeşil ışık yakılmış olunacağını iddia etmiş ve bu yönde hatalı hareket ettiklerini düşündüğü muhalifleri hatalarından dönmeye çağırmıştır.

Vandenberg konuşmasının devamında, stratejik açıdan hayati öneme sahip Ortadoğu'nun, komünist yayılmacılığa boyun eğmesi durumunda bunun yankılarının Çanakkale'den Çin Denizi'ne ve batıda Atlantik kıyılarına kadar ulaşacağını ve nihayet ABD kıyılarını tehdit edeceğini bu yüzden bu tehditle hemen yüzleşilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öz-yeterliliklerini kazanmaları için Yunanlılara yardım edilmediği takdirde dünyanın stratejik açıdan çok önemli bu noktasında komünist bir diktatörlük kurulacağına ve bunu takiben Türkiye'nin ciddi bir sıkıntının ortasında kalacağına işaret eden Vandenberg, Türkiye'nin Yunanistan gibi radikallerle mücadele etmediğini fakat ulusal güvenliğini sağlayabilmek için yardıma ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Senatör, Birleşmiş Milletler'in by-pass edildiği yönündeki eleştirilere cevaben ise Başkan Truman'ın 12 Mart 1947 tarihli konuşmasında, BM'ye olan bağlılığını özellikle belirttiğini hatırlatarak BM'yi by-pass etmek bir yana onu ayakta tutan ülkenin ABD olduğunu iddia etmiş ve bu yardım planının 15 ay ile sınırlı olacağını akabinde bu işi BM'nin ve Dünya Bankası'nın devralacağını beyan etmiştir. Vandenberg, konuşmasında, içinde bulunulan durum gereğince ABD'nin iki temel hedefi olduğunu açıklamıştır. Bu hedefler şunlardır:

“1. Eğer mümkün olursa karşılıklı çıkarlar doğrultusunda dünyanın iki süper gücü arasındaki sürtüşmeleri gidermek.

2. Bütün planlarımızı, dünya barışı için en büyük umut olan, güçlenmiş ve olgunlaşmış bir Birleşmiş Milletler'in kollektif sorumluluklarıyla entegre etmek.”²²²

Vandenberg'in Birleşmiş Milletler konusundaki hassasiyeti daha sonra ABD ile Türkiye arasında imzalanacak olan yardım anlaşmasının 'Vandenberg Maddesi' diye de bilinen IV. Maddesi, Birleşmiş Milletlerin Truman Doktrini çerçevesinde yapılacak yardımlara bir alternatif oluşturması halinde yardımların kesileceğini ifade etmektedir.²²³

222 Excerpts From Vandenberg's Speech on Aid to Middle East, *The New York Times*, 9 Nisan 1947.

223 George McGhee, *ABD-Türkiye-Nato-Orta Doğu*, çev. Belkıs Çorakçı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992 s. 88.

Gazetenin 26 Mart 1947 tarihli nüshasında yer alan haberde, Truman'ın Türkiye ve Yunanistan ile ilgili politikasının desteklenmesi konusunda kongreyi uyaran önerenin bir önceki gece Ulusal Cumhuriyetçi Cemiyeti toplantısında kabul edildiği aktarılmıştır.²²⁴ Vandenberg'in Cumhuriyetçi senatörler ve Cumhuriyetçi Amerikan vatandaşlarının kanaatlerini etkileyecek derecede önemli bir isim olduğunu ortaya koyması bakımından bu haber son derece önemlidir.

New York Times Gazetesine yansıyan bir başka habere göre, Senatör Joseph H. Ball, Başkan Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yardım programını Rusya ile olası bir savaştan kaçınmak için "tek çare" olarak görmekte ve desteklemektedir. Söz konusu haberde Minnesota'nın Cumhuriyetçi senatörü Joseph H. Ball'un Senato'da yaptığı konuşmadan kesitlere yer verilmiştir. Senatör Ball, konuşmasında Sovyet Rusya'nın Avrupa ve Asya'da azınlık diktatörlükleri kurmaya karalı olduğunu, Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak 400.000.000 dolarlık yardımın bu ülkeleri Sovyetlerin birer uydu devleti olmaktan kurtarmak için gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu yardım programının Türkiye ve Yunanistan dışındaki ülkelere de uygulanması gerektiğini savunan Ball, Sovyet Rusya'nın gerek silahlı müdahale ile gerekse çeşitli ülkelerin içindeki komünist partileri kullanarak Avrupa ve Asya'da kontrolü ele almayı amaçladığını ve eğer yardım edilmezse Sovyetler'in Çin'de ve Avrupa'da gücü ele alabileceğini ifade etmiştir. Rusya'nın o günlerde iç işleriyle meşgul olduğunu ve bir çarpışmayı göze alamayacağını belirten Ball, yine de kaçınılmaz olarak nitelediği savaşın gerçekleşmemesi için tek çare olan Truman Doktrini'nin desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir.²²⁵

New York Times Gazetesinin 30 Mart 1947 tarihli nüshasında yer alan haberde ise Eski Vali ve 1936 yılı Cumhuriyetçi Başkan Adayı Alf M. Landon'un, Başkan Truman tarafından önerilen Türkiye ve Yunanistan'a yardım politikasına tam destek verdiği aktarılmıştır. Söz konusu haberde Landon, Sovyet Rusya'nın askeri diktatörlüğünün orjinal marksizme döndüğünü ve Rusya'nın bunu bütün dünyaya zorla kabul ettirmeye çalıştığını iddia etmiştir. Başkan Truman'ın Rusya'nın bu emperyalist ve agresif

224 Backs Truman Policy: National Republican Club Urges Congress to Aid Greeks, Turks, *The New York Times*, 26 Mart 1947.

225 Ball Gives Backing To The Greek Aid Plan, *The New York Times*, 30 Mart 1947.

politikalarına karşı harekete geçtiğini ifade eden Landon, ABD'nin barış için gücünü ve kararlılığını kullanma zamanının geldiğini sözlerine eklemiştir. Landon, Truman'ın yardım programına muhalif olanlara hitaben bu yardım politikasına karşı durmanın bu programın getirilerini azaltmaktan başka bir işe yaramayacağını da belirtmiştir.²²⁶

Gazetede yayımlanan bir başka habere göre, Güney Karolina Eyaleti Demokrat Senatörü Burnet R. Maybank de Truman Doktrini'ni destekleyeceğini beyan etmiştir. Ancak Maybank, Türkiye ve Yunanistan'a gönderilecek olan yardımların söz konusu ülkelerin yöneticileri tarafından siyasi malzeme olarak kullanılması ihtimaline işaret etmiş ve bu yardımların ABD kuruluşları tarafından dağıtılması gerektiğini dile getirmiştir.²²⁷

Gazetenin 23 Mart 1947 tarihli baskısında yer alan haberde ise, Albany Şehri Valisi Dewey'in Truman Doktrini ile ilgili açıklamalarına yer verilmiştir. Söz konusu haberde Dewey, Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yardım politikasını desteklediğini beyan etmiş, Yunanistan'ın kültürel mirası üzerine kurulmuş batının Yunanistan'a bir vefa borcu olduğunu birçok örnekle belirtmiş ve Yunanistan'a stratejik emellerin yanı sıra duygusal sebeplerle de yardım edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²²⁸

New England Valilerinin Truman Doktrini ile ilgili düşüncelerini açıklamak üzere düzenledikleri ortak basın toplantısında yapılan resmi açıklamalara yer verilen haberde New England eyaletinin altı şehrinin valisinin de Truman Doktrini'ni desteklediği, söz konusu valilerin ortak resmi açıklamaları alıntılanarak şöyle aktarılmıştır. "Biz, New England Eyaleti'nin altı şehrinin valileri olarak senato üyelerine ve Beyaz Saray'a, ülkemizin ve dünyanın barış ve huzuru için Başkan'ın geçen Çarşamba günü kongreye verdiği mesajda savunduğu politikayı desteklemek gerektiğini ortak bir kararla ifade etmek istiyoruz."²²⁹

Siyasetçilerin Truman Doktrini'ni destekleyen açıklamaları, ABD halkı üzerinde olumlu bir tesir yaratmıştır. Bu noktada ABD kamuoyu, Türkiye ile Yunanistan'a yapılacak

226 Big Stick Policy Praised By Landon: He Fully Backs Truman Plan, *The New York Times*, 20 Mart 1947.

227 Ball Gives Backing To The Greek Aid Plan, *The New York Times*, 30 Mart 1947.

228 Dewey Endorses Greek Aid Project, *The New York Times*, 23 Mart 1947.

229 New England Governors Endorse Truman Policy, *The New York Times*, 15 Mart 1947.

yardımların komünizm yayılmacılığını önlenmek maksadını taşıdığını görmüş ve genel olarak Truman Doktrini'ni desteklemiştir. New York Times Gazetesi, çeşitli şehirlerin Truman Doktrini ile ilgili kamuoyu algısını o bölgelerdeki uzmanların makalelerini nüshalarına taşıyarak yansıtmaya çalışmıştır. New York Times Gazetesinin bu yönde yayınladığı makalelerden biri John E. King'e aittir. King, Teksaslıların ABD'nin Avrupa ile olan ilişkilerinde her zaman müdahaleci olmayı savunduğunu ve Truman Doktrini konusunda da farklı davranmadıklarını belirtmiştir. King'e göre, "Teksas eyaletinde kamuoyu Truman Doktrini'ni "müdahaleci" olarak görmekle beraber bu politikanın gerekli olduğunu düşünmekte ve desteklemektedir. Sovyet Rusya ile bir savaşı kaçınılmaz olarak gören Teksas kamuoyu, Truman Doktrini'nin mahiyetini "komünizme karşı erken davranarak bir kaç cephe kazanmak" olarak değerlendirmektedir. King, Teksas'da toplumun düşüncesinin bu yönde olmasının sebebini ise bölgede yayımlanan yerel gazetelerin Truman Doktrinini desteklemelerine bağlamıştır. Söz konusu makalede yerel bir gazete olan Albine Reporter-News'in Truman Doktrini ile ilgili yorumu bu iddiaya örnek olarak gösterilmiştir. Albine Reporter News'den yapılan alıntıda gazetenin şu ifadelerine yer verilmiştir: "Gücümüzü bugün doğru yerde kullanarak Birleşmiş Milletler'in işlevsel hale gelebileceğini ve dünyayı silah yığılmış kamplardan başka bir şeye çevirebileceğini umut edebiliriz."²³⁰

Hugh A. Fogarty ise, New York Times Gazetesinin 23 Mart 1947 tarihli nüshasında yer alan makalesinde, yerleşik nüfusunun çoğunluğu çiftçilerden oluşan orta-batı eyaleti olan Nebraska'da kamuoyunun Truman Doktrinini ortaya çıkaran gelişmeleri, ABD'yi dünya liderliğine taşıyacak bir fırsat olarak gördüğünü belirtmiştir. Fogarty'e göre bölge halkı Büyük Britanya'nın güçten düşmesi ile ortaya çıkan dünya liderliği boşluğunu ABD'nin dolduracağı gerçeğini kabullenmiş durumdadır ve bu inançla Truman Doktrini'ni sevinçle karşılamakta ve tamamıyla desteklemektedir.²³¹

230 John E. King, Dallas: Intervention Now Is Called Leading Southwest View, *The New York Times*, 23 Mart 1947.

231 Hugh A. Fogarty, Omaha: Area Accepts Our Growing Role in World Affairs, *The New York Times*, 23 Mart 1947.

Gazetede yayımlanan bir başka makalede Frank B. Woodford, Truman Doktrini ile ilgili Michigan kamuoyunun yavaş olgunlaştığını belirtmiş yine de bölge halkının Truman Doktrini'ni destekler pozisyonunda olduğunun söylenebileceğini ifade etmiştir. Woodford makalesinde bölge kamuoyunun durumunu şu ifadelerle açıklamıştır: “Tecrübeli bir araştırmacının söylediğine göre bugün Michigan halkına Yunanistan ve Türkiye’ ye yardım programlarına nasıl baktıkları sorulsa cevapları muhtemelen Rusyanın genişlemesini durduracak her türlü hareketi kalpten destekledikleri yönünde olacaktır.”²³²

Truman Doktrininin işaret ettiği dış politika komünist karşıtı bir özellik taşıdığı için ABD genelinde olduğu gibi Atlanta kamuoyunda da ciddi bir destek görmüştür. Atlanta kamuoyunda Truman Doktrini'ni destekleyenlerin görüşü ABD'nin Sovyet Rusya'ya kızdırmak pahasına sorumluluk alarak dünya liderliğini üstlenmesi ve dünya barışı için Türkiye ile Yunanistan'a yardım etmesi gerektiği yönündeydi. Ancak bu desteğe rağmen Truman Doktrini ile ilgili kamuoyunda dile getirilen bir takım kuşklar da bulunmaktaydı. Bu kuşklar New York Times Gazetesinde şu başlıklar ile aktarılmıştır; “Bu politika, Birleşmiş Milletler’in sonu anlamına mı geliyor?”, “Amerikalılar üstlenmek üzere oldukları sorumluluğun bilincinde mi?”, “Yunanistan ve Türkiye’deki demokratik hükümetleri ve daha sonra bu yardımdan istifade etmek isteyecek diğer ülkeleri destekleyebilecek durumda mıyız?”

New York Times Gazetesinin Atlanta kamuoyunun meseleye bakışına dair yaklaşımı ise şu cümleler ile izah edilebilir; “Bu gibi tartışmaların bu politikayı değiştirememesinin en büyük sebebi belki de Truman'ın planına alternatif olabilecek uygun bir politikanın olmamasıdır. Kamuoyunun çoğunluğunun bilincinde olduğu en önemli nokta ise komünistlerle bir karşılaşmanın kaçınılmaz olduğudur. Bu yüzden ortak kanaat: “Ne kadar erken davranırsak o kadar hazırlıklı oluruz” yönündedir.”²³³

232 King B. Woodford, Detroit: Public Opinion Is Slow to Crystallize in Michigan, *The New York Times*, 23 Mart 1947.

233 George Hatcher, Atlanta: Anti-Communist Policy Wins General Public Approval, *The New York Times*, 23 Mart 1947.

Frank L. Kluckhohn, Truman Doktrini konusunda New England kamuoyu'nun nabzını tutmuş ve The Boston Herald gazetesinde yayımladığı makalesinde elde ettiği verileri açıklayarak bölge kamuoyunun Truman Doktrini'ne olan bakışını ortaya koymuştur. Kluckhohn'a göre, demokrat Boston ile koyu Cumhuriyetçi Vermont dahil beş New England şehrinde Truman Doktrini destek görmüştür. Bu durum farklı siyasi eğilimlere sahip şehirlerin ABD'nin uluslararası çıkarları noktasında aynı düşüncelere sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. NYT'de bu kamuoyu yoklamasına önem vermiş ve kendi sütunlarına taşımıştır. Söz konusu kamuoyu yoklamasına göre Truman Doktrinini destekleyen çevreler, Başkan Truman'ın politikalarının dünya barışını sağlayacağına inanıyor ve Komünist Rusya'nın kontrol altına alınması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca bu çevreler, Doktrinin amacına ulaşması için Amerikan ordusunun kullanılabileceği ve ilgili devletlerin desteklenmesi için Birleşik Devletler fonlarının kullanımında bir kısıtlama olmaması gerektiği kanaatindeydiler. NYT bu konu ile ilgili yorumlara dair yaptığı değerlendirmede ise şu cümleleri kullanmıştır: "Amerikan devriminin beşiğinde yaşayan New Englandlılar Ruslarla bir karşılaşmanın kaçınılmaz olduğuna ve bunun için en doğru zamanın 'şimdi' olduğuna ikna olmuş durumdalar. İnsanlar Rusya'nın Amerikan kararlılığını görüp barışçıl çözümler arayacağından umutlular ama New Englandlıların çoğu sonuçları ne olursa olsun Truman'ın politikasının sonuçlarıyla yüzleşmeye hazırlar."²³⁴

New York Times Gazetesinin kamuoyunu ilgilendiren meselelerle ilgili nüshalarında, okuyuculardan gelen mektuplara da yer verdiği bilinmektedir. Gazete'ye Brooklyn'den gönderdiği mektubunda Morton B. Lawrence isimli gazete okuyucusu şu ifadelerle yer vermiştir: "Dünya hakimiyetinden bahseden hayalperestler ve hayalciler bugünün realistleridir. Ya bir dünya federasyonu kuracağız ya da yıkıcı bir dünya savaşına hazırlanacağız. Bu durum, federasyonu oluşturabilmek için milli birikimimizin bir kısmından vazgeçmemiz gerektiği anlamına geliyor. Bu hareketi idare etme işi dünyanın en zengin ve güçlü devleti olarak ABD'nin sorumluluğundadır."²³⁵

234 Frank L. Kluckhohn, Boston: Poll Shows New England Strongly Behind Truman, *The New York Times*, 23 Mart 1947.

235 Morton B. Lawrence, World Government or War, *The New York Times*, 16 Mart 1947.

Sonuç olarak, New York Times Gazetesine yansıyan haberler ve makaleler ışığında ABD kamuoyunun söz konusu politikayı desteklemesinin sebepleri: Artan komünizm tehdidine karşı erkenden önlem alınıyor olması, ABD'nin dünya liderliği rolünü üstleniyor olması ve küçük ulusları komünizm güdümündeki totaliter rejimler altında ezilmekten kurtarmayı vaat ediyor olması olarak sıralanabilir.

3.3.1.2. Amerikan Kamuoyunda Truman Doktrini'ne Muhalif Görüşler

Truman Doktrini her ne kadar Cumhuriyetçi Senatör Arthur H. Vandenberg öncülüğünde Cumhuriyetçilerin desteğini alarak iki partinin üzerinde uzlaştığı bir politika olarak kongrede oylanacak olsa da Henry Agard Wallace²³⁶ öncülüğündeki muhalif siyasetçiler kamuoyunu Truman Doktrini'ne karşı durmaya çağırmıştır. Wallace'ın sunduğu gerekçelerden etkilenenler ve Truman Doktrini ile çıkarları çatışanlar ABD kamuoyunda Truman Doktrini'ne muhalif bir cephe oluşturmuşlardır.

Truman Doktrini'nin olumsuz yönlerini ve tehlikelerini kamuoyuna aktararak, kamuoyunda Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yardım politikasına muhalefeti arttırmak ve Başkan'ı bu politikasından geri döndürmek misyonunun öncülüğünü Henry Wallace üstlenmiştir. Temmuz 1946'da Truman'ın kabinesinde son olarak ticaret

236 Henry Agard Wallace 1888 yılında Iowa kırsalında çiftçilikle bilimi entegre edip başarılı olmuş bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailesinin yolunda giden Wallace Iowa Tarım Üniversitesi'nden mezun olmuştur. 1920'lerde, bir hibrid tohum şirketi kuran Wallace, bu işte başarılı olmuştur. Bu yıllarda ailesinin çokça okunan haftalık "Wallace'ların Çiftçiliği" dergisinde de editör olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı yıllarda, Wallace'ın babası Henry C. Wallace, ABD başkanları, Warren Harding ve Calvin Coolidge'in kabinelerinde Tarım Bakanı olarak görev yapmıştır. Kendisini siyasi olarak da geliştiren Henry Agard Wallace, her ne kadar bir Cumhuriyetçi olarak yetştirilse de 1932'den 1940'a kadar, bir Demokrat olan Franklin D. Roosevelt'in kabinesinde Tarım Bakanı olarak görev almıştır. 1940'tan 1945'e kadar ABD Dışişleri Bakanlığı ve 1946'ya kadar da ABD Ticaret Bakanlığı görevlerini icra etmiştir. Harry S. Truman'ı dış politikalarını çokça eleştirdiği için 1946'da Başkan Truman Wallace'ın kabineden istifasını istemiştir ve Wallace Truman'ın dış politikasını kamuoyu çerçevesinden eleştirmeye devam etmiştir. Wallace 1946'da Solcu Liberallerden oluşan "Amerika'nın Terakkiperver Vatandaşları" isimli bir grup kurmuş ve bu grup adına yaptığı açıklamalarda Truman'ın dış politikasını eleştirmeye ve 1948 seçimlerine 3. parti olarak hazırlanmaya devam etmiştir. 1948 seçimlerinde Wallace'ın partisi Progressive Citizens of America (Amerika'nın Terakkiperver Vatandaşları) büyük bir hezimet yaşamıştır. Fakat Wallace, hükümetin dış politikasını aynı hararetle eleştirmeye devam etmiştir çünkü Wallace'ın partisnin temel maksadı ABD'de üçüncü bir partinin varolmasını sağlamaktır. Wallace'ın Truman'ın dış politikasına karşıtlığı NATO'nun kuruluşu aşamasında da devam etmiştir fakat Kore Savaşı'nın patlak vermesiyle Birleşik Devletler askerlerinin oraya gönderilmesi hususunda Truman ile hemfikir olmak durumunda kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Adam McConnel, *Dean Acheson And The Turkish-American Alliance (1945-1953)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

bakanlığı görevini yürütürken Başkan'ın dış politikasıyla ilgili kaygılarını ve tavsiyelerini içeren bir mektubu kendisine iletse de Başkan'dan bir geri dönüş bulamamış hatta bu muhalif tutumu Wallece'ın istifaya çağırılmasına ve nihayet görevinden ayrılmasına da sebep olmuştur. İstifasının ardından İlerlemeci Amerikan Vatandaşları adlı grubun çatısı altında destekçilerini bir araya getirmiştir. İşte bu grubun reklam şeklinde New York Times Gazetesine gönderdiği metinde Henry A. Wallace ın bir radyo programında Truman Doktrini ile ilgili yaptığı eleştirilerin matbu hali yer almaktadır. Bu metinde Wallace Truman Doktrini'nin neden yanlış bir politika olduğu, bu politikanın doğurabileceği olumsuz sonuçları ve bunun yerine yapılabilecek şeyleri dile getirmiştir.

Başkan Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a demokrasi ve insaniyet adı altında yardım ederken asıl maksadının Komünist Rusyayı kuşatmak olduğunu ifade eden Wallace, Sovyet yayılmacılığına bir Pearl Harbour refleksiyle yaklaşan Truman'ın bu hamlesinin bir savaşı önlemekten ziyade yeni bir savaşa sebep olabilecek bir politika olduğunu iddia etmiştir.

Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin hep birlikte daha büyük çaplı yardımlarda bulunabileceği aşikâr olduğunu fakat Truman'ın bu yardım politikasıyla Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi'ni devre dışı bıraktığını belirten Wallace, Amerikan halkının muhtaç insanlara yardım etme konusunda fazlasıyla gönüllü olduğunu ifade ederek Amerikalıların: "Dünyada bu kadar yardıma muhtaç insan varken biz neden savaşta müttefikimiz bile olmayan bir ülke olan Türkiye'ye yardım ediyoruz?" sorusuna cevap bulmaya çalıştığını da vurgulamıştır. Amerikan halkı gibi kendisinin de bütün dünya vatandaşlarının özgürce yaşamayı hak ettiği hususunda Başkanla hemfikir olduğunu belirtmiştir. Fakat Türkiye ve Yunanistan'daki demokratik olmayan hükümetlere yardım ederek özgürlüğe hizmet etmiş olunmayacağını da iddia etmiştir.

Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'nda ABD'ye karşı savaştığını ve II. Dünya Savaşı'nda da Birleşmiş Milletlere yardım etmeyi reddettiğini belirten Wallace, yine Türkiye'nin savaş esnasında krom madenlerini en yüksek teklifi verene satarak cebini doldurduğunu ve 200 milyon dolarlık bir altın rezervine ulaştığını iddia etmiştir. Türkiye'nin söz konusu

tarafsız ve fırsatçı tutumunun savaşın aylarca uzamasına sebep olduğunu da iddialarına eklemiştir. Türkiye'nin temsiliyetçi ya da demokratik olduğunu ifade etmenin saçma olacağını belirten eski başkan yardımcısı, Türk kaynaklarından edindiğini iddia ettiği bilgilere göre Türkiye'nin bu yardımın 150 milyon dolarlık kısmını, Türk ordusunun modernizasyonunda kullanacağını belirterek bu tasarrufun Truman Doktrininin demokrasilerin güçlendirilmesi amacıyla çeliştiğini ifade etmiştir. Wallace, Türkiye'ye yardım edilmesine yönelik eleştirilerinde Türkiye'nin savaş esnasındaki belirsiz tutumunun birçok müttefik askeri birliğini oyaladığını söyleyen Wallace tüm bu hususlar yüzünden Türkiye'ye yardım edilmesine kesinlikle karşı olduğunu açıklamıştır.²³⁷

Wallace, Yunanistan'a yardım edilmesine, Türkiye'ye yardım edilmesinden daha olumlu yaklaşmıştır. Buna gerekçe olarak Yunanistan'ın II. Dünya Savaşı'nda ABD saflarında savaşmış olmasını sunmuştur. Ancak Truman Doktrini çerçevesinde Yunanistan'a yapılacak yardımın çok küçük bir kısmının ekonomik rehabilitasyona harcanacak olması, büyük bir kısmının ise askeri amaçlara hizmet edecek olması Wallace'ın bu yardımın da karşısında durmasına sebep olmuştur. Wallace, Yunanistan'daki hükümetin demokratik olmadığını iddia etmiş ve ABD Dışişleri Bakanı General Marshall ve Birleşik Krallık Başbakanı Winston Churchill'in Yunan Hükümeti'nin demokratik olmadığı ve kendisine çeki düzen vermesi gerektiği yönündeki sözlerini işaret ederek bu tezini dayanaklandırmaya çalışmıştır.

Dünya halklarının yoksulluk içinde, savunmasız bir şekilde yaşadığını; artık bir 'değişim' istediklerini ve askeri amaçlı Amerikan yardımlarının onları bu taleplerinden vazgeçiremeyeceğini iddia eden Wallace değişime engel olacak bu ve benzeri politikalar geliştirilirse ABD'nin dünyada en çok nefret edilen ülke konumuna geleceğini ifade etmiştir. Rusya'nın fakir bir ülke olduğunu ancak bu tarz ekonomik ve finansal baskıları ABD'ye karşı nasıl kullanacağını iyi bildiğini ekleyen Wallace, Truman'ın Yunanistan Kralı George'a yardım etmeyi gerektiren politikasıyla aslında bilmeden komünizmin yayılmasına hizmet edeceğini iddia etmiş ve bu bağlamda Truman'ın kadim Amerikan geleneğine ihanet ettiğini ifade etmiştir. Söz konusu gazete metninde Wallace şu sözlerle

237 Advertisement, *The New York Times*, 18 Mart 1947.

Truman Doktrini'nin başarısız olacağı yönündeki öngörüsünü desteklemiştir: "Değişim önlenemez, hiçbir toplum satın alınamaz, Amerika milyarlarca doları etkisiz amaçlar uğruna heba edemez."

Birleşmiş Milletler'in by-pass edildiğini öne süren Wallace, Birleşmiş Milletler Komisyonu'nun Yunanistan'da halihazırda incelemelerde bulunduğunu ve tespitler yapıp gerekli tedbirleri önerebileceğini, ABD'nin de buna göre hareket edebileceğini belirtmişti. Buna karşılık Başkan Truman'ın ise tamamen Birleşmiş Milletler'den bağımsız bir şekilde harekete geçtiğini ve barış için son umut olduğunu iddia ettiği Birleşmiş Milletler'i devre dışı bıraktığını ifade etmiştir. Ayrıca ABD ile Sovyet Rusya arasında var olan gerilimi iyice tırmandıracak olan bu adımları attıktan ve Birleşmiş Milletler'in otoritesini bu denli sarstıktan sonra Birleşmiş Milletler üzerinden Sovyet Rusya'ya atom enerjisi ile ilgili yapılan tekliflerin Rusya tarafından iyi niyetle okunmasının beklenemeyeceğini de eklemiştir. ABD'nin mevcut politikalarının Sovyet Rusya tarafından bir savaşa hazırlık olarak algılanacağını ve doğal olarak bir refleks doğuracağını belirten Wallace, Tuman Doktrini ile alınacağı düşünülen önlemlerin tam aksine dünyayı kaçınılmaz bir savaşa sürükleyeceğini iddia etmiştir.²³⁸

Henry A. Wallace, Truman Doktrini ile alakalı konuşmalarında Birleşmiş Milletler konusundaki hassasiyetini vurgulamaya özen göstermiştir. Nitekim New York Times Gazetesinin 13 Mart 1947 tarihli haberine göre Demokrat Çiftçiler Partisi ve The New Republic Gazetesinin sponsor olduğu bir toplantıda Henry A. Wallace, Truman Doktrinine alternatif olarak ihtiyaç sahibi ülkelere silah göndermek yerine Birleşmiş Milletler aracılığıyla tarım aletleri ve traktörler göndermeyi önermiştir.²³⁹

Bir başka haberde New York Times Gazetesi, Avrupa gezisinden yeni dönmüş olan Wallace'm, gözlemlerinden hareketle: "Askeri malzemeler onların ne işine yarayacak ki? Norveç ve Danimarka sanayilerini yeniden çalıştırabilmek için Amerikan kömürü ve çeliğine ihtiyaç duyuyor, Fransa ve Britanya fabrikalarını modernize etmek için Amerikan makinelerine ihtiyaç duyuyor. Bütün bunların yerine biz onlara silah ve

238 Advertisement, *The New York Times*, 18 Mart 1947.

239 Prefers Use of Plows, *The New York Times*, 13 Mart 1947.

mühimmat sunuyoruz" dediğini ve Wallace'ın, Avrupa'da Truman Doktrinini destekleyen grupların Winston Churchill taraftarı ya da aşırı sağcılar olduğunu iddia ettiğini aktarmıştır.²⁴⁰

New York Times Gazetesinde 18 Mart 1947 tarihinde yayınlanan ve Henry Agard Wallace'ın muhalif radyo konuşmasının aktarıldığı metinde PCA (İlerlemeci Amerikan Vatandaşları) Truman Doktrini ile ilgili düşüncelerini ve önerilerini şu şekilde maddelendirerek özetlemişlerdir:

- "Başkan Truman'ın önerisi, ülkeyi ikiye bölmekte ve ülkeyi savaşa sürüklemektedir.
 - Amerikan dolarları ve Amerikan vatandaşları kralları ve imparatorlukları desteklemek için feda edilmemelidir.
 - ABD bütün gücüyle Birleşmiş Milletlerin arkasında durmalıdır.
 - Kararlılığımız, dünyadaki bütün insanlar için barışı tesis etmek üzerine olmalıdır."²⁴¹
- İlerlemeci Amerikan Vatandaşları'nın kamuoyunu harekete geçmeye davet ettiği not kısmında ise madde madde, şu cümlelere yer verilmiştir:

"1. Birleşmiş Milletler'in doğasına ve misyonuna aykırı davrandığı ve kendi başına bir işe kalkıştığı için Başkan Truman'ı protesto edin.

2. Mektupla veya telgrafla, acilen kongre üyelerinize ulaşın.

- a. Başkan'ın Türkiye ve Yunanistan'a yardım teklifine karşı çıkmaları için onları uyarın.
- b. Onları savaş zamanı müttefiklerimize öncelik vermek üzere yurtdışındaki 'gerçek' yardım faaliyetlerini desteklemek konusunda uyarın."²⁴²

Sovyet Rusya'nın İzvestia gazetesinden derlenen ve New York Times Gazetesinde yayımlanan editoryalde Sovyet Rusya'nın, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a yardım etmesini öngören yasa tasarısını yakından takip ettiğine ve söz konusu yasa tasarısına muhalif siyasetçilerin görüşlerine Sovyet gazetesinde yer verildiğine değinilmiştir. Buna

240 Wallace Sees Fear Of Truman Program, *The New York Times*, 1 Mayıs 1947.

241 Advertisement, *The New York Times*, 18 Mart 1947.

242 Advertisement, *The New York Times*, 18 Mart 1947.

göre, İzvestia Gazetesinde, Henry Wallace ve bazı önde gelen Amerikalı devlet adamlarının Truman'ın mesajına karşıt görüş belirttiğine değinilmiş ve söz konusu siyasetçilerin görüşü şu şekilde aktarılmıştır: “Amerika Birleşik Devletleri, açık bir şekilde diğer ülkelerin işlerine müdahale etmektedir. Amerika'nın gitgide büyüyen uluslararası ilişkilerde lider olma iddiası, ilgili Amerikan kurumlarının iştahını da kabartmaktadır. Ancak, yakın tarih tecrübelerinde görüldüğü gibi Amerikan liderleri, eski usul kolonici metotları ve inatçı politikaların artık zamanının geçtiğini anlamakta pek de başarılı değillerdir. İşte burada Truman'ın başlıca zayıflığı yatmaktadır.”²⁴³

Her ne kadar Truman Doktrini'ne karşı muhalefetin öncülüğünü Henry Agard Wallace yapsa da, Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmesini içeren politikası için başka önemli siyasetçiler de karşıt fikir beyan etmiş ve kamuoyunu bu yönde etkileyerek Truman Doktrini'nin kongrede kabulünü engellemeye çalışmışlardır.

New York Times Gazetesinde Nebraska Cumhuriyetçi Senatörü Hugh Butler'ın senatoda yaptığı Truman Doktrini'ne muhalif konuşmasının aktarıldığı haberde Butler, ABD'nin elini attığı her ülkenin Amerikan vergi mükellefleri için bir gider kalemi haline geldiğini belirterek programın komünist yayılmasını engellemeyi amaçladığı için desteklenebileceğini ama bunun tek yolunun ABD paralarını ilgili ülkelere döküp saçmak olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Butler, bu sorumluluğun Birleşmiş Milletler'e ait olduğunu ve şayet Birleşmiş Milletler bu misyonu üstlenecek derecede güçlü değilse o zaman Birleşmiş Milletlerin güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁴⁴

Gazetede yayımlanan bir başka haberde ise, Temsilciler Meclisi Bütçe Komitesi Sekreteri Cumhuriyetçi Harold Knutson'ın, Truman Doktrini'ni eleştiren bir konuşmasına yer verilmiştir. Haberde Knutson'un: “Truman'ın söz konusu politikasını destekleyenler, Amerika'nın iflasını görmeden tatmin olmayacaklar.” dediği aktarılmıştır.²⁴⁵

243 Izvestia's Editorial on Truman Address, *The New York Times*, 15 Mart 1947.

244 C.P. Trussel, Senators Attack Mid-East Aid Bill, *The New York Times*, 10 Nisan 1947.

245 Izvestia's Editorial on Truman Address, *The New York Times*, 15 Mart 1947.

C.P. Trussel ise, New York Times Gazetesine özel kaleme aldığı “Senatörler Truman Doktrini’ne Saldırıyor” başlığını taşıyan makalesinde kendisini enternasyonalist ya da soyutlanma taraftarı olarak tanımlamadığını ifade eden Güney Dakota Cumhuriyetçi Senatörü Harlan J. Bushfield’in Truman Doktrini ile ilgili fikirlerine yer vermiştir. Söz konusu makaleye göre Bushfield, Truman Doktrini’ne olan muhalefeti, Monro Doktrini’ni referans göstererek izah etmektedir. Bushfield’a göre Monroe Doktrini, Avrupa devletleriyle 'karşılıklı' bir sözleşmedir ve Monroe Doktrini ile Avrupa ve Rusya’ya Güney Amerika’dan uzak durması gerektiği mesajı iletilmiştir. Buna karşılık olarak da ABD’nin Avrupa’dan uzak durması gerekmektedir. Bushfield, “İşini bilen bir kongre üyesinin yapacağı şey, Truman Doktrini’ne karşı durmaktır.” diyerek Truman Doktriniyle ilgili tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur.²⁴⁶

New York Times Gazetesinin haberine göre Sovyet İzvestia gazetesi Truman Doktrini’ni eleştirmek için hazırladığı editoryalde, ABD’li senatör ve yetkililerin Truman Doktrini’ne muhalif düşüncelerini aktararak kendi yorumlarına ABD içinden dayanak oluşturmayı amaçlamıştır. Buna göre Colorado Eyaleti Demokrat Senatörü Edwin C. Johnson, siyasi bir amacı olmaksızın gıda yardımını desteklediğini fakat Başkan’ın “gıda ile mühimmat arasında ayrım yapamadığını” belirtmiştir. Bu sebeple, Türkiye ve Yunanistan’a askeri personel gönderilmesini onaylamadığını, Türkiye ve Yunanistan’a asker gönderme işinin dünyanın farklı bölgelerine de askeri müdahaleye varabileceğini ifade etmiştir. Habere göre Johnson: “Aç insanlara milyonlarca dolar vermeye hazırım, ancak kokmuş monarşilere bir sent bile verilmesine karşıyım.” demiştir. Haberin devamında görüşlerine yer verilen bir başka isim olan Florida eyaleti Demokrat Senatörü Claude Pepper ise Truman’ın Birleşmiş Milletlere danışılmadan ortaya koyduğu tavsiyelerinin Birleşmiş Milletler için bir tehdit olduğunu ve Birleşik Devletleri bilinmeyen yaptırımlara sürükleyebileceğini ifade etmiştir.²⁴⁷

Gazete yer alan bir başka haberde ise Amerikan İşçi Partisi’nin görüşlerine yer verilmiştir. Haberde ideolojik eğilimlerinden dolayı Amerikan İşçi Partisi’nin Truman Doktrini’ne muhalif olduğu belirtilmiştir. Amerikan İşçi Partisi Meclis Üyesi Eugene P.

246 C.P. Trussel, Senators Attack Mid-East Aid Bill, *The New York Times*, 10 Nisan 1947.

247 Izvestia’s Editorial on Truman Address, *The New York Times*, 15 Mart 1947.

Connolly'nin Başkan Truman'ı Türkiye ve Yunanistan'ı destekleme politikasından dolayı suçladığının aktarıldığı haberde Connolly, Başkan'ın ülkeyi savaşa sürüklediğini iddia etmiş; halkı ve parti üyelerini Truman karşıtı kartpostallar hazırlamaya ve Türkiye ve Yunanistan'a yardım konusunu Birleşmiş Milletler gündemine getirmek için harekete geçmeye davet etmiştir.²⁴⁸

ABD Başkanı Harry S. Truman'ın 12 Mart 1947'de kongrede yaptığı konuşmada Türkiye ve Yunanistan'a yardım ederek Sovyet yayılmacılığını önlemeyi hedefleyen politikayı ilan etmesinin ardından ABD'de kamuoyu, büyük oranda medyadan ve siyasetçilerden öğrendikleriyle şekillenmiştir. Bu bağlamda Henry Wallace öncülüğündeki muhalefetin kamuoyunu kısmen etkilediği New York Times Gazetesinin Truman Doktrininin ilanını müteakip nüshalarına yansıyan haber ve makalelerde görülebilmektedir.

New York Times Gazetesi farklı gazetelerin bu konudaki haberlerini de derleyerek kendi okuyucuları ile paylaşmıştır. New York Times ilgili haberinde işçi ve işçi haklarını savunması ile sosyalist bir eğilimi olduğu bilinen Daily Worker gazetesinin Truman Doktrini ile ilgili haberine atıfta bulunarak, söz konusu gazetenin Truman Doktrini'ne karşıt olanlar safında yer aldığını belirtmiştir. Daily Worker gazetesinde "Ulusal Utanç" başlığı altında yayımlanan söz konusu haberde Demokratik Yunanistan Amerikan Konseyi sekreteri Michael Mandelenakis'in şu sözlerine yer verilmiştir: "Şimdi biz, dibi olmayan Yunan faşizmi kuyusuna milyonlar mı gömeceğiz, Quislings'e Yunan demokrasisini yıkması için yardım mı edeceğiz?" Bu sözleriyle Truman Doktrini'nin yardım öngördüğü ülkelerin demokratik durumunu gerekçe göstererek doktrinin gerektirdiği yardıma karşıt olduğunu belirten Mandelenakis, sözlerinin devamında ise doktrin çerçevesinde yapılacak yardımların, bu ve benzeri durumlarda devreye girmesi için kurulmuş ülkeler üstü bir yapı olan Birleşmiş Milletler'in prestijine ağır bir darbe vuracağını ifade etmiştir.²⁴⁹

248 Greek Aid Assailed: Marcantonio and Powell Join in Attack on Truman Plan, *The New York Times*, 17 Mart 1947.

249 Daily Worker Sees 'National Shame', *The New York Times*, 14 Mart 1947.

Gazetenin bir başka haberine göre Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yapacağı yardımı Birleşmiş Milletler'i by-pass ederek gerçekleştirecek olması Birleşmiş Milletler çalışanlarının moralini bir hayli bozmuştur. Aralarında Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmesini destekleyenlerin de olduğu bazı Birleşmiş Milletler çalışanları, Truman'ın söz konusu yardım programını Birleşmiş Milletler aracılığıyla değil de kendi başına hayata geçirmek istemesini "büyük bir trajik hata" olarak nitelendirmiştir.²⁵⁰

8 Nisan 1947 tarihli nüshasında yer alan haberde, New York Times Gazetesi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki Sovyet temsilci Andrei A. Gyrnko'nun Birleşik Devletler'in Türkiye ve Yunanistan'a yapmayı planladığı yardımı Birleşmiş Milletler açısından değerlendirdiğini aktarmıştır. Söz konusu haberde Gyrnko'nun şu açıklamalarına yer verilmiştir: "ABD'nin, bu yardımının üyesi olduğu Birleşmiş Milletler'in ilkeleri ve amaçlarıyla örtüştüğü ve bunun Birleşmiş Milletler'i güçlendireceği yönündeki açıklaması pek de tatmin edici değildir. Birleşik Devletler Hükümeti bu hareketiyle Birleşmiş Milletler'i ve bu kuruluşun otoritesini sarsmışken bu yardımın Birleşmiş Milletler'i güçlendirecek olması nasıl mümkün olabilir? Birleşik Devletler Hükümeti, Türkiye ve Yunanistan'a yapacağı yardımla ilgili olarak Birleşmiş Milletler'e hiç yanaşmamış ve bu konuda Birleşmiş Milletler'i sadece olan bitenle bilgilendirmekle yetinmiştir."²⁵¹

New York Times Gazetesi, Amerikan-Sovyet Dostluğu Ulusal Konseyi, Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak olan yardımın reddini isteyen otuz farklı eyaletten 200 din adamının listesini de yayımlamıştır. Rahipler açıklamalarında Kongre'nin, Türkiye'ye yapılacak olan askeri yardımı derhal reddetmesi gerektiğini; Yunanistan'a yapılacak olan gıda, yapı ürünleri gibi yardımlara ise Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu veya Birleşmiş Milletler'nin diğer resmi alt kuruluşlarınca yapılması kaydıyla karşı olmadıklarını vurgulamışlardır.²⁵²

250 U.N. Staff Morale Upset On Greece, *The New York Times*, 16 Mart 1947.

251 Text of Gromyko's Statement on U.S. Plan to Aid Greece and Turkey, *The New York Times*, 8 Nisan 1947.

252 Aid To Turkey Opposed: American-Soviet Group Backed by Additional Churchmen, *The New York Times*, 5 Nisan 1947.

Gazetenin 22 Mart 1947 tarihli nüshasında demiryolu çalışanlarının Truman Doktrini’ni kısmen desteklediğinin belirtildiği haberde demiryolu çalışanlarının Yunanistan’a yapılacak gıda ve giyecek yardımını, dağıtımı ABD personeli tarafından yapılmak şartıyla destekleyeceği aktarılmıştır. Haberde söz konusu grubun Rusya gibi güçlü bir devlet, etrafındaki ülkelerin bağımsızlığını tehdit ederken, bu ülkelere yardım etmenin ABD’nin tek başına değil Birleşmiş Milletler aracılığıyla gerçekleştirmesi gereken bir görev olduğunu savunduğu ifade edilmiştir. Demiryolu çalışanlarının diğer muhalif seslerden farklı olarak, Truman’a maddi sebeplerden dolayı değil siyasi sebepler ve güç dengeleri bakımından karşı çıktıklarının da altı çizilmiştir.²⁵³

Frank Woodford’un New York Times Gazetesine özel kaleme aldığı ve Michigan eyaletinde Truman Doktrini ile ilgili oluşan kamuoyunu aktardığı makalesinde Michigan bölgesinin Truman Doktrini ile ilgili olarak Başkan’la aynı görüşte olmadığını belirtmiştir. Söz konusu makalede uzman bir gözlemcinin “Halka bugün, Türkiye ve Yunanistan’a yardım programı ile ilgili görüşlerini sorsalar cevabın, muhtemelen Rusya’nın genişlemesini durduracak her hareketi gönülden destekleyecekleri, fakat yine de bunun nasıl ve ne şartlar altında olduğunu da detaylı olarak bilmeleri gerektiği olacaktır.” şeklindeki yorumuna da yer verilmiştir.²⁵⁴

Truman Doktrini ile ilgili muhalefet cephesinde dikkat çeken bir diğer grup ise Amerika’da yaşayan Ermenilerdir. Ermeni cemaati hedef ve yönteminden dolayı değil yardımın yapılacağı ülkelere birisinin Türkiye olması sebebiyle Truman Doktrini’ne karşı çıkmıştır. New York Times Gazetesinde yer alan bir haberde Ermenilerin Türkiye’den toprak taleplerini tartışmak üzere bir araya gelmiş olan Birinci Dünya Ermeni Kongresi’nde söz alan John Roy Carlson isimli konuşmacının Türkiye’nin bir demokrasi olmadığını ve bu yönüyle o günün Almanyasına benzediğini, ekonomik açıdan ise Birleşik Devletler ve Büyük Britanya’dan daha iyi durumda olduğunu iddia

253 Rail Men Oppose Truman: Say U.N. Should Handle Greek and Turkish Situation, *The New York Times*, 22 Mart 1947.

254 Frank B. Woodford, Detroit: Public Opinion Is Slow to Crystallize in Michigan, *The New York Times*, 23 Mart 1947.

ederek Türkiye'ye yardım gönderilmesine kesinlikle karşı olduklarını belirttiği aktarılmıştır.²⁵⁵

New York Times Gazetesinin 31 Mart 1947 tarihli nüshasında yer alan bir başka haberde ise Amerikan Ermeni Ulusal Konseyi'nin Truman Doktrini'ne bakışına aynı çerçevede yer verilmiştir. Söz konusu haberde Amerikan Ermeni Ulusal Konseyi'nin, Başkan Truman'ın Yunanistan'a yapacağı 250 milyon dolarlık yardıma sıcak baktığı ancak Türkiye'ye yapılacak olan yardıma ise kesin bir dille karşı çıktığı anlatılmıştır. Haberin devamında ise Amerikan Ermeni Ulusal Konseyi'nin Beyaz Saray Dış İlişkiler Sekreterine gönderdiği mesajda, Ermenilerin Türkiye'ye yapılacak olan askeri yardıma karşı oldukları ve böyle bir yardımın Yakın Doğu'ya barış değil savaş getireceğini iddia ettikleri aktarılmıştır.²⁵⁶

New York Times Gazetesi gündemdeki konularla ilgili kamuoyunun nabzını tutmak ve toplumu gündemdeki konulardan haberdar olmaya teşvik etmek için gündemle ilgili sade vatandaşların mektuplarını yayımlamıştır. Cornwall şehrinden New York Times Gazetesine gönderdiği mektupta Ermeni asıllı bir ABD vatandaşı olan H.M. Gasparian, Yunanistan'a yardım edilmesiyle ilgili bir eleştirisi olmadığını fakat II. Dünya savaşı süresince tarafsızlığını koruyarak yıkıma uğramamış hatta ekonomisini güçlendirmiş bir ülke olan Türkiye'ye yardım edilmesine karşı olduğunu ifade etmiştir. Azınlık haklarına saygı duymayan totaliter bir rejimle yönetildiğini ve güçsüz de olsa bir diktatörlük olduğunu iddia ettiği Türkiye'ye demokrasi ve özgürlük adına güçlü bir diktatörlük olan Sovyet Rusya'ya karşı savunmanın mantıksız olduğunu belirtmiştir.

Cambridge'den New York Times Gazetesine gönderdiği mektupta Truman Doktrini'ni değerlendiren Ralph Barton Perry isimli bir başka okuyucu ise ABD'nin Truman Doktrini ile şekillenen dış politikasının amacının insani yardımdan çok komünizmle mücadele olduğunu ve bunun da yanlış bir strateji izlenerek yapıldığını belirtmiş, komünizmin totaliter yanıyla mücadele etmek için baskıcı rejimlere yardım gönderilmesinin insan hakları ve özgürlükler açısından sakıncalı olacağını ifade etmiştir. Böyle bir yardım politikası kullanarak komünizmle savaşmak yerine ABD'nin

255 Armenian Claims On Turkey Pushed, *The New York Times*, 15 Mart 1947.

256 Armenians Oppose U.S. Aid. To Turkey, *The New York Times*, 31 Mart 1947.

benimsediği yönetim biçimini kendi içinde mükemmelleştirmesi durumunda dünya halklarının kendiliğinden ABD'nin safında yer alacağını iddia etmiştir.²⁵⁷

Columbia Üniversitesi'nden Öğretim Görevlisi Channing B. Richardson da New York Times Gazetesine yazmış olduğu mektubunda benzer ifadelere yer vermiştir. Richardson, ABD'nin politikalarında başka bir süper güce karşı (Rusya, Çin) tepki olarak, güç ve para gösterisi yapmasındansa yapıcı, yenilikçi ve lider görünümlü politikalar geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁵⁸

New York Times Gazetesi, Truman Doktrini'nin doğrudan veya dolaylı olarak muhatabı olan Türkiye ve Sovyet Rusya'daki muhalif düşüncelere de söz konusu ülkelerin gazetelerinden yaptığı alıntılarla yer vermiştir. New York Times Gazetesi 20 Mart 1947 tarihli nüshasında yayımladığı haberde Türkiye'de yayın yapan hükümet karşıtı birçok gazetenin yapılacak olan yardımın direkt olarak yönetimdeki partinin eline verilmesinden kaygı duyduğunu belirtmiş, söz konusu gazetelerin Amerikan yardımlarının yönetimdeki partinin eline verilmesi durumunda yardımların Türkiye'nin Sovyet Emperyalizmi'ne karşı askeri ve ekonomik olarak desteklenmesi ve ülkede demokratik öğelerin güçlendirilmesi amacına hizmet etmeyeceği endişesini dile getirdiklerini aktarmıştır.²⁵⁹

Sovyet Rusya'nın en önemli basın organlarından biri olan İzvestia gazetesinin, New York Times tarafından aktarılan haberinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye Truman Doktrini çerçevesinde yardım etmesi şu şekilde yorumlanmıştır: "Türkiye'ye yönelik Amerikan yardımının başlıca nedeni olarak Türkiye'nin toprak bütünlüğünü korumak olduğu iddia edilse de Türkiye'ye yönelik herhangi bir tehdit yoktur. Bu yardımın asıl nedeni Türkiye'yi Amerikan emperyalizmi altına alarak bundan sonra ABD'den bağımsız politikalar yürütememesini sağlamak ve bu sayede bölgede ABD'ye tehdit oluşturabilecek unsurlara karşı Türkiye'yi kullanmaktır."

257 Ralph Barton Perry, Foreign Policy Questioned: Declarations Accompanying Aid Plan Called Confused and Reckless, *The New York Times*, 27 Mayıs 1947.

258 Channing B. Richardson, Letters to The Times: Far East Policy Examined Present Crisis Called result of lack of positive action, *The New York Times*, 1 Aralık 1950.

259 The Opposition Twits Regime On Aid, *The New York Times*, 20 Mart 1947.

Sonuç olarak Henry Agard Wallace ve diğer siyasi figürlerin Truman Doktrini'ne karşı muhalif söylemleri sıradan vatandaşları ve sivil toplum kuruluşlarını etkilemiştir. Amerikan halkının ve sivil toplum kuruluşlarının Truman Doktrini'ne muhalif yaklaşımlarını ifade ederken kullandıkları gerekçe ve söylemlerin Henry Wallace başta olmak üzere diğer muhalif siyasetçilerle paralellik göstermesi söz konusu ifadeyi kanıtlar niteliktedir. Nitekim okuyucu mektupları ve sivil toplum kuruluşlarının beyanlarında, Birleşmiş Milletler'in by-pass edilmesi hususu Truman Doktrini konusunda oluşan muhalif görüşler arasında başı çekmektedir. Amerikan Kamuoyu ayrıca Türkiye'nin iktisadi ve siyasi durumunu da muhalif düşüncelerini gerekçelendirmekte kullanışlı bir enstrüman olarak görmüştür. Bu bağlamda ABD kamuoyunda Truman Doktrini'ne muhalif kesim Türkiye'nin bir demokrasi olmadığını ve aynı zamanda ekonomik olarak da yardıma ihtiyacı bulunmadığını iddia etmiştir. Savaş esnasındaki durumu da Türkiye'ye yardım edilmemesi yönündeki düşüncelere gerekçe olarak ileri sürülmüştür. Amerika'da yaşayan Ermeni topluluğunun Türkiye'ye yardım edilmesi ile ilgili muhalefetlerinde ise duygusal bir yaklaşıma sahip oldukları gerekçe olarak sundukları asılsız iddialardan anlaşılabilir.

3.3.2 Amerikan Kamuoyunun Marshall Planına Bakışı

Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve Yunanistan ölçeğinde Truman Doktrini ile başlattığı komünizm karşıtı dış politikasını Marshall Planı ile bütün Avrupa'da uygulamayı hedeflemiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı George Marshall'ın Avrupa'yı yeniden yapılandırmak üzere Avrupa'ya yardım edilmesini hedefleyen planını açıklamasının ardından ABD kamuoyu Marshall'ın söz konusu planı üzerine tartışmaya başlamıştır. New York Times Gazetesi Marshall Planı ile ilgili haber, makale ve yorumlara sütunlarında yer vermiştir.

Gazetenin 15 Haziran 1947 tarihli haberine göre, 5 Haziran'da Dışişleri Bakanı George Catlett Marshall'ın Harvard Üniversitesi mezuniyet töreninde yapacağı konuşmanın Harvard'ın ona verdiği fahri doktora unvanı üzerine formaliteden bir konuşma olacağı beklenirken Marshall'ın söyledikleri dünya çapında ilgi görmüştür. Bütün Avrupa'ya, ekonomisini toparlamak ve dolaylı olarak demokrasi ve özgürlük sağlamak için

organize bir yardım yapmaktan bahseden Marshall'ın söz konusu yardım için talebin Avrupa'dan gelmesi gerektiğini belirttiği aktarılmıştır.²⁶⁰ Haberde ayrıca Başkan Truman'ın Ottawa'da yaptığı konuşmasına da yer verilmiştir. Truman konuşmasında Marshall Planı'nı kastederek: "Biz, kendi kendilerini, kendi yaklaşımlarıyla yönetmeye; diğerlerinin de bunu yapma hakkına saygı göstermeye kararlı olanları desteklemeye niyetliyiz. Biz, korkutmadan ya da korkutulmadan komşularıyla barış içinde yaşamının yollarını arayanlara yardım etmeye niyetliyiz" demiştir. Bu konuşmasının ardından bir hafta içinde Marshall'ın Harvard konuşmasının ABD ve dünya gündeminde hayati bir mesele olarak yerini aldığının aktarıldığı haberde: "Marshall'ın sözleri dikkatlice değerlendirilmesinin ardından, kamuoyunda ABD dış politikasında keskin bir dönüş olduğu kanısı oluşmuştur" şeklinde bir yoruma da yer verilmiştir.²⁶¹

Anne O'hare McCormick'in konu ile ilgili New York Times Gazetesinde yayımladığı bir köşe yazısında Marshall Planı ile ABD nin yardım politikasının 'bölgesel'den 'genel' e 'siyasi' den 'ekonomik'e evrildiğini ve her geçen gün ABD dış politikasını ciddi bir şekilde etkileyecek yeni bir adım atıldığını belirtirken birkaç gün önce Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak yardım konusunda kamuoyunun tepkisinden korkan siyasi liderlerin Marshall Planı ile bütün Avrupa'yı kapsayan bir yardım teklifi sunduğunu ifade etmiştir. McCormick, makalesinde Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak yardımların diğer ülkelerden gelecek talepler doğrultusunda genişletileceğini siyasetçilerden önce kamuoyunun öngördüğünü öne sürmüştür. McCormick, siyasetçilerin kamuoyundan önce fark etmesi gereken hususun ABD'nin gücü ve kaynaklarının sınırı olduğunu belirterek, bunun sadece ekonomik ve siyasi işbirliği ile çözülemeyecek bir konu olduğunun altını çizmiştir. McCormick makalesinde, 1929-33 yılları arasında ABD başkanlığı yapmış Cumhuriyetçi Herbert Hoover'ın konuyla ilgili Tahsisat Komitesi üyesi Senatör Styles Bridges'e gönderdiği mektuba değinmiştir. Söz konusu mektupta Hoover, ABD'nin önce kendi ekonomik gücünü ve üretkenliğini sağlamasının bir zaruret olduğunu; Marshall Planı'nın mümkünse Sovyet Rusya ile değilse Rusya olmadan diğer ülkelerle işbirliğine dayalı uygulanmasını ve bu yardım programının ülke içerisinde ilgili

260 Arthur H. Vandenberg Jr., *Private Papers of Arthur H. Vandenberg*, Riverside Press, Massachusetts, Cambridge /USA, 1952, s. 373-377.

261 Plan for Europe, *The New York Times*, 15 Haziran 1947.

bütün kurumların koordinasyonu ile yapılması gerektiğini belirtmiştir. Son 2 yılda diğer ülkelere 13 milyar dolar yardım veya borç verildiğini belirten Hoover bunun sadece 2 milyar dolarının geri alınabildiğini belirtmiş, bu duruma ve aşırı ihracata bağlı olarak iç piyasada ürün fiyatlarının arttığını ve bunun bazı ürünlerde ihracatı azaltarak ve toplumdan tasarruf etmesi istenerek giderilebileceğini eklemiştir. Hoover mektubunda dünyanın savaştan beter bir süreçten geçtiğini belirterek ABD'nin bununla gücü ölçüsünde mücadele etmesi, toplumlara özgür yaşama zemini sağlaması ve benimsediği sistemin en iyisi olduğunu bütün dünyaya göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁶²

“Dünya Siyasetinde Olaylar Hız Kazandı” başlığıyla sunduğu haberde ise New York Times Gazetesi eğer Avrupa, Marshall'ın sunduğu plan konusunda iş birliği yaparsa ABD'nin kıta olarak Avrupa'yı kalkındırmak için tam destek vereceğini belirtmiştir. Moskova'nın Marshall Planı konusunda önlem almak için çalışmalarını şimdiden başlattığını iddia eden New York Times, bu iddiasına dayanak olarak Sovyet Rusya'nın Bulgaristan ve Macaristan'da muhalefeti yok etmeyi amaçlayan birkaç siyasi manevrasını²⁶³ örnek göstermiştir.²⁶⁴

ABD kamuoyunda Marshall Planı'nın ABD'nin dış ilişkilerinin yanı sıra içişlerinde de önemli etkileri olacağı düşünülüyordu. Nitekim Gazetenin bir haberinde Başkan Truman'ın Marshall Planı'nı yürürlüğe koyabilmesi için Türkiye ve Yunanistan'a yardım etme hususunda olduğu gibi iki partili desteğe ihtiyaç duyacağı, aksi takdirde bu planı kongreden geçiremeyeceği ifade edilmiş, bu yüzden Cumhuriyetçilerin görüşmelerinin hayati öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Dış politikada iki partili yaklaşım için anahtar role sahip olan Arthur H. Vandenberg'in bu planı desteklediği fakat Amerika'nın bunun maliyetini karşılamasıyla ilgili titiz bir çalışma yürütmesi gerektiğini vurguladığı ifade edilmiştir.²⁶⁵

262 Anne O'Hare McCormick, The Sharp Turn From the Political to Economic Road, *The New York Times*, 16 Haziran 1947.

263 Michael M. Boll, *Cold War In The Balkans: American Foreign Policy And The Emergence of Communist Bulgaria*, The University Press Of Kentucky, Kentucky, USA, 1984, (1943-1947). s. 73-76.

264 The Pace Quickens, *The New York Times*, 13 Haziran 1947.

265 Plan for Europe, *The New York Times*, 15 Haziran 1947.

Marshall Planı çerçevesinde ABD kamuoyunda dikkat edilen en önemli husus maliyet meselesi olmuştur. New York Times Gazetesinde yer alan bir haberde Amerikan Ulusal Sanayi Kongresi Heyeti'nin bir rapor şeklinde yayımladığı analizlere yer verilmiştir. Analizlerde, ABD milli gelirinin %2 sinin Marshall Planı'na ayrılacağı ortaya konmuştur. Detaylarıyla bu planın ABD'ye ve ABD vatandaşlarına neye mal olacağını somutlaştıran rapora göre Marshall Planı ortalama bir Amerikan vatandaşına yıllık 31 dolar yansıyacaktır. Ülkelere yapılacak yardımların milli gelirlerine oranlarının da verildiği raporda bu yardımın alıcı ülkelerin milli gelirlerinin ortalama %12 sine tekabül ettiği ortaya konmuştur.²⁶⁶ Yardım yapılan ülkelerde kişi başına düşen yardım miktarlarının da hesaplandığı bu raporda Türkiye her vatandaşı için 2 dolar alacak olması sebebiyle listenin son sırasında yer alırken 134.000 kişilik bir nüfusa sahip olan İzlanda kişi başı 74 dolar yardım alacaktır.²⁶⁷

Marshall Planı'nın maliyetinin tartışıldığı bu noktada Bankacı James P. Warburg'un bir radyo programında yaptığı konuşmayı New York Times Gazetesi haber olarak yayımlamıştır. Söz konusu haberde Warburg, Truman Doktrini'nin yöntem ve yaklaşım olarak kendisinden çok farklı olan Marshall Planıyla başarıya ulaşacağını belirtmiştir. Marshall Planı için ABD'nin harcayacağı tutarın kısa vadeli bakıldığında büyük bir yük olarak görülebileceğini ancak yine de son yıllarda yaşanmış ekonomik krizlerden daha fazla zarar vermeyeceğinin altını çizen Warburg, hedef ülkeler açısından demokrasi ve özgürlük anlamına gelen bu planın reddedilmesi durumunda uzun vadede ABD'nin ihracat pazarlarının birçoğunu kaybedeceğini ve nihayet Marshall Planı uygulanması için harcanacak miktarın uygulanmaması durumunda kaybedilecek miktar yanında çok küçük kalacağını ileri sürerek Marshall Planı'nın kesinlikle desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁶⁸

Frank Adams'ın New York Times Gazetesine özel hazırladığı haberde ise, Eski Minnesota Valisi Harold A. Stassen'in Marshall Planı'nın Avrupa'da komünist yayılmacılığının önündeki tek alternatif olduğu konusundaki uyarısına yer verdikten

266 Refik Şükrü Suvla, a.g.m., s. 146,165.

267 Marshall Plan Costs Each American \$31, *The New York Times*, 24 Şubat 1949.

268 \$70,000,000,000 Aid Is Seen For Europe, *The New York Times*, 3 Temmuz 1947.

sonra Amerikan Lejyonu'nun 3.220.763 üyesini temsilen 3.597 delegesinin hazır bulunduğu toplantıda oy birliğiyle Marshall Planı'nı destekleme kararı aldıklarını açıklamıştır. Söz konusu haberde ifade edildiği şekliyle Stassen, Marshall Planı'na karşı çıkanları Avrupa'da komünist yayılcılığını desteklemekle itham etmiştir. Bunun üzerine muhalefetin çıktığının belirtildiği haberde yine de kuruluşun dış ilişkiler komitesinden yedi üyenin Nevada Senatörü George W. Malone öncülüğünde Marshall Planı aleyhinde bir azınlık raporu imzaladığı belirtilmiştir. Lejyon tarafından kabul edilen çoğunluk raporunda, ABD'yi tehdit eden en büyük unsurun "Totaliter bir devlet tarafından desteklenen agresif komünist yayılcılığı" olduğunun altı çizilmiştir.²⁶⁹

ABD Kamuoyunda Sovyet Rusya'nın Marshall Planı hakkındaki görüşleri de merak konusu olmuştur. Nitekim New York Times Gazetesi zaman zaman Rus basınından tercümeleri okuyucularına aktarmıştır. New York Times, Pravda gazetesinin haberine dayandırdığı bir değerlendirme yazısında Marshall Planı'na bir Rus Dışişleri gözlemcisinin yaptığı yorumlara yer vermiştir. Rus Dışişleri gözlemcisi Boris Leontiev'e göre Marshall Planı, ABD dolarlarının politik bir baskı aracı olarak kullanılması bakımından Truman Doktrini'nin genişletilmiş halinden başka bir şey değildir. Marshall Planı'nın içerisindeki "bir başka ülkenin yeniden yapılandırılması için yardımda bulunan hiçbir ülke bu yardımdan faydalanamaz" maddesine dikkat çeken Rus gözlemci, söz konusu maddede, işaret edilenin Sovyet Rusya'dan başka bir ülke olmadığını görmenin zor olmadığını; Marshall'ın Amerikan kamuoyunu planın kapsayıcılığı konusunda ikna etmek için kelime oyunları yaptığını ifade etmiş ve Marshall Planı'nın bütün detaylarıyla Amerikan kamuoyuna açıklanması gerektiğini belirtmiştir.²⁷⁰

New York Times Gazetesi Marshall Planı ile ilgili olarak yayınlarında siyasetçiler ve yabancı basın organlarının görüşlerine yer verdiği gibi halkın görüşlerini de okuyucularına aktarmıştır. New York'tan gazeteye gönderdiği mektupta Marshall Planı ile ilgili düşüncelerini ifade eden Livingston Hartley isimli okuyucu, Marshall Planı'nın kongrede onaylanmasını umduğunu fakat Marshall Planı'nın kongre onayını alamaması

269 Frank Adams, Stassen Plea Wins Legion Convention To Marshall Plan, *The New York Times*, 1 Eylül 1947.

270 Marshall's Plan Under Pravda Fire, *The New York Times*, 17 Haziran 1947.

durumunda bunun Avrupa'nın ekonomik olarak çöküşü anlamına geleceğini ifade etmiş, Avrupa'nın yaşayacağı bu ekonomik çöküntünün, komünizmin yayılması için uygun bir iklim oluşturacağını ve Fransa, İtalya gibi ülkelerin bu durumdan etkilenecek ülkeler arasında başı çekeceğini belirtmiştir. Fransa'nın ve kolonilerinin komünist Rusya'nın kontrolüne girmesinin önce ABD'nin dünya liderliğini Sovyet Rusya'ya kaptırmasına ve nihayetinde de komünizmin Amerika kıtasına kadar yayılmasına zemin hazırlayacağını söyleyen Hartley, bütün bu durumun ABD'de Monroe Doktrini başta olmak üzere birçok politik meseleyi gündeme getireceğini iddia etmiştir. Bütün bu olası sonuçların ABD'nin Avrupa'nın ekonomik durumuna acil müdahalesini gerektirdiğini belirten Hartley, buna alternatif olabilecek iki durumun ise pasif bir şekilde beklemek ya da silahlı müdahale etmek olduğunu ve bu ikisinin de kaçınılmaz bir sıcak savaşla sonuçlanacağından, tercih edilecek durumlar olmadığını ifade etmiştir. Hartley mektubunda, Avrupa'yı ekonomik olarak kalkındırarak komünizmi mevcut sınırları içinde tutmanın Amerikan vatandaşlarını gelecekte maruz kalabilecekleri ulusal güvenlik tehditlerinden veya Avrupa'ya silahlı müdahale seçeneklerinden birini tercih etmek zorunda kalmaktan kurtaracağını iddia etmiştir.²⁷¹

New York Times Gazetesinde yer alan bir makale ise ABD kamuoyunda Marshall Planı'nın bilinirliğine doğrudan ışık tutan bir mahiyete sahiptir. Söz konusu makalede ABD'de dönemin en ünlü kamuoyu araştırmacılarından biri olan George Gallup Marshall Planı gibi karmaşık bir konuda kamuoyunun nasıl ölçüldüğünü ortaya koymuştur. Gallup, insanlara önce Marshall Planı ile ilgili ne bildiklerini sorduklarını bu cevaplardan hareketle kişileri: "Bilgili, Kısmen Bilgili ve Bilgisiz" diye üç gruba ayırdıklarını belirtmiş ve kısmen bilgili olanların Marshall Planı'nı desteklediğini, bilgili olanların daha yüksek oranda desteklediğini ve bilgisiz olanların bir kısmının muhalif olduğunu saptadıklarını açıklamıştır.²⁷²

ABD Kamuoyuna azınlıkta olmakla birlikte Marshall Planı'na muhalif çevreler de mevcuttu. New York Times Gazetesi, bu çevrelerin görüşlerine de yer vermek suretiyle kamuoyunun nabzını tutmayı başarmıştır. Nitekim gazetenin bu yöndeki bir haberinde

271 Livingston Hartley, Need for Marshall Plan, *The New York Times*, 25 Kasım 1947.

272 George Gallup, The Case for the Public Opinion Polls, *The New York Times*, 27 Şubat 1949.

Dışışleri Bakanlığı Danışmanı Benjamin V. Cohen'in görüşlerine yer verilmiştir. Habere göre Cohen, Avrupa'daki savaşın yıkımı göz önünde bulundurulduğunda bir düzen ve istikrar kurma işinin çok zor olduğunu, Avrupa'nın toparlanması için yıllık 6 milyar dolar olmak üzere birçok yıl boyunca yardım edilmesi gerektiğini belirtmiş ve ABD'nin istese de bu işin altından kendi başına kalkamayacağı iddia etmiştir.²⁷³

ABD'de Truman Doktrini ile devreye sokulan dış politikanın yöntem veya amacında bir değişiklik olmaksızın sadece ölçek olarak genişletilmiş halinden ibaret olan Marshall Planı, kamuoyunda çok ciddi bir muhalefetle karşılaşmamıştır. Truman Doktrini'ne kıyasla çok daha fazla ülkeye çok daha fazla miktarda yardım edilecek olması sebebiyle muhalif kesimin söylemleri planın maliyeti üzerine yoğunlaşmıştır. Öte yandan ABD açısından her geçen gün büyüyen Sovyet tehdidi ve Avrupa'daki insani durum sebebiyle Marshall Planı ABD kamuoyunda çoğunluğun desteğini almıştır.

3.4. Amerika'da Türkiye'ye Yönelik Yardım ve Kredi Programlarının Uygulanması Esnasında ve Sonrasında Oluşan Kamuoyu

Başkan Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yönelik yardım programı Amerikan Senatosu'nda onaylandıktan sonra söz konusu yardımların hayata geçirilmesi yönünde bir süreç başlamıştır. ABD kamuoyu bu süreci yakından takip etmiştir. New York Times Gazetesinde yer alan haber ve makaleler, ABD kamuoyunun meseleye bakışına ışık tutmaktadır. New York Times Gazetesinde yer alan haber ve makaleler: Türkiye'ye yapılan yardımların muhtevası, bu yardımların nasıl ve hangi şartlarda yerine ulaştığı ve bunların sonuçlarının ne olduğu yönündedir.

Türkiye'ye yönelik yardım kararının alınmasının ardından ABD bir heyet oluşturarak Türkiye'ye göndermiştir. ABD Heyeti Türkiye'de, devlet yetkilileri ile görüşerek gerçekleştirdiği incelemelerde yapılacak yardımın içeriğini belirlemiştir.²⁷⁴ Nitekim New York Times'ta 11 Temmuz 1947 tarihinde bu yönde bir haber yer almıştır. Bu habere göre, Türkiye'nin ihtiyaçlarını belirlemek üzere görevlendirilmiş olan ABD'li

²⁷³Plan for Europe, *The New York Times*, 15 Haziran 1947.

²⁷⁴Tolga Tören, "*Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı Ve Türkiye Uygulaması.*" Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi 3 (2006): 61. s. 10-16

araştırma ve planlama grubu bir rapor hazırlayarak Türkiye'ye yapılacak olan 100 milyon dolarlık yardımın nerelerde kullanılması gerektiğini belirlemiş ve Türk yetkililere kendi savunma bütçesini de daha etkili nasıl kullanacağı yönünde tavsiyelerde bulunmuştur. Ayrıca New York Times Gazetesinde söz konusu grubun Türk yetkililerin ABD ile iş birliği konusundaki gönüllülüğünden de övgüyle söz etmişlerdir.²⁷⁵

ABD, yardım programı çerçevesinde Türk ordusunun teçhizatını modernize ederken, ordu mensuplarının söz konusu teçhizatı kullanabilmesi için askeri uzmanlardan oluşan bir heyeti gerekli eğitimi vermesi için Türkiye'ye göndermiştir.²⁷⁶ Söz konusu heyetin marifetiyle Türk askerleri bir dizi eğitimden geçirilmişlerdir. New York Times Gazetesi de bu konu ile ilgili olarak 10 Ağustos 1948 tarihinde bir haber yayınlamıştır. Söz konusu haberde Türkiye'ye yapılan yardımlar kapsamında Türk askerinin eğitilmesini ve Türk askeri malzemelerinin modernizasyonunu Ağrı'lı bir köylü çocuğu olan Nazım Baranoğlu'nu örnek göstererek şu şekilde betimlemiştir:

"20 yaşındaki Nazım'ın bugüne kadar gördüğü en kompleks makina bir su değirmeniydi fakat aldığı eğitimin sonundaki sınavda Nazım'a arızalı 6x6 lık bir Amerikan kamyonu gösterilerek Nazım'dan sorunu tespit etmesi ve tamir etmesi istendi. Nazım, birkaç dakika içinde distribütördeki arızayı buldu ve tamir etti. Sonuç olarak da sınavı başarı ile geçti."

Haberde Nazım gibi binlerce gencin ABD yardımları neticesinde eğitileceği ve bu sayede Türk ordusunun son derece modern bir yapıya evrileceği ifade edilmiştir. Haberin devamında yardım içerisinde gönderilecek olan askeri malzemelerin %60 ı köylü çocuklarından oluşan Türk ordusu tarafından kullanılmasının imkansız olduğu iddia edilmiştir. Bu yüzden 245 kişilik bir ABD'li uzman heyetin askerlere eğitimler verdiğine değinilmiş fakat bu grubun 750.000 kişilik orduyu eğitmesi imkansız olduğu için ilk safhalarda eğitilen askerlerin eğitmen olarak birliklerine gönderilmesi ve bu sayede tüm ordunun modernize edilmesinin mümkün olabileceği aktarılmıştır. Rus tehdidi yüzünden 750.000 askeri 9 yıldır sürekli hazır bekletmek zorunda kalan Türkiye

275 U.S. Group Praises Turks' Cooperation, *The New York Times*, 11 Temmuz 1947.

276 Tolga Tören, a.g.e., s. 30-33.

Cumhuriyeti'nin maddi anlamda ciddi sıkıntılar çektiği fakat en azından bu sayede ordusunu modernize etme imkanı bulduğu belirtilmiştir.²⁷⁷

ABD'li uzmanların Türk ordusuna yönelik vermiş olduğu eğitimlerle ilgili New York Times Gazetesinde yer alan bir başka haber, Türk yetkililerin ABD yardımlarına yönelik memnuniyetsizliklerini de ifade etmektedir. Zira Türk yetkilileri ABD'nin teslim etmiş olduğu uçaklardan ayda ortalama 14 tanesinin kaza kırma uğradığı yönünde ABD'li mevkidaşlarına şikâyetlerde bulunmuşlardır. Bu durum üzerine ABD'li yetkililer bir inceleme başlatmışlardır. New York Times Gazetesinde yer alan habere göre şikâyetler üzerine bölgeye giden ABD hava kuvvetleri yetkilileri yaptıkları incelemeler sonucunda bir rapor hazırlamışlardır. Bu rapora göre kazaların sebebi ABD uçaklarının arızalı olmaları değil Türk pilotların tecrübesizliğidir. Haberde ayrıca Truman Doktrini'nin ikincil amacının Türkiye'nin askeri harcamalar yüzünden içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan çıkarılması olduğunun hatırlatıldığı ve bunun gerçekleşmediğinin, Başbakan Hasan Saka'nın şeker fiyatlarındaki artışın sebebini askeri harcamalar olarak göstermesi ile resmiyet kazandığı ifade edilmiştir.²⁷⁸

Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye'ye yapılan yardımların askeri alanda olduğu bilinmektedir. Ancak Türk Hükümeti, ABD'den sadece askeri alanda değil aynı zamanda sivil alanlarda da yardım talebinde bulunmuştur. Söz konusu bu talep New York Times Gazetesinin 7 Mart 1948 tarihli nüshasında yansımıştır. Türk Hükümetinin ABD'den sivil kapsamlı bir yardım talep ettiğinin bildirildiği haberde, daha önce gönderilen 100.000.000 dolarlık yardımın 95% inin askeri alanda kullanıldığı ancak Truman Doktrini'nin bir diğer amacının Türkiye'yi askeri harcamalar yüzünden içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan kurtarmak olduğunu hatırlatarak sivil ekonomik hayata etki edecek bir yardım talebinde bulunduğu aktarılmıştır. Türk tarafının yardımlardan sonra ekonomik olarak daha çok sıkıntıya girmiş olmasını ABD'li bazı yetkililer, ABD'nin yardım kapsamında gönderdiği askeri teçhizatların bakım

277 U.S. Aid Is Helping to Remake Tukey, *The New York Times*, 10 Ağustos 1948.

278 Turkey Criticizes Planes From U.S. , *The New York Times*, 26 Eylül 1948

masraflarının yıllık 400.000.000 TL civarında²⁷⁹ olmasıyla açıklamış ve Türk ordusunun bunu silâhındaki 500.000 askerden büyük bir kısmını terhis ederek telafi edebileceğini ifade etmiştir.²⁸⁰

Truman Doktrini çerçevesinde ABD yönetiminin amacı Sovyet Rusya'nın tehditleri karşısında Türkiye ve Yunanistan'ın askeri yönden desteklenmesidir. Bu destek aynı zamanda ekonomik anlamada da fayda sağlamak üzere ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte Sovyet yayılmacılığının sadece Türkiye ve Yunanistan'ı tehdit etmediği, bu ülkelerle birlikte Avrupa'da da ciddi bir tehlikenin ortaya çıktığının anlaşılması üzerine ABD Marshall Planı'nı devreye sokmuştur. Marshall Planı'nın temel amacı Avrupa ekonomisini canlandırmak ve böylece yeniden yapılandırarak artan Sovyet nüfuzunu kırmaktır. Bu noktada, ABD'nin Türkiye'ye yönelik yardımları Türk hükümetinin talebi üzerine Marshall Planı'nın devreye girmesinden sonra da devam etmiştir.²⁸¹

New Yor Times Gazetesinde de, Türkiye'nin Marshall Planı'ndan istifade etmesi hususunda da çeşitli haberler yer almıştır. Gazetede 5 Mayıs 1949 tarihinde A.C. Sedgwick imzasıyla yayınlanan haberde Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'nin üretim ve iş gücü potansiyeline değinilmiştir. Bu habere göre Ekonomik İşbirliği İdaresi Başkanı Russell H. Dorr, modernize edilmiş bir Türkiye'nin sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp Batı Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu gıda ve hammaddeleri ihraç da edebileceğini söylemiş, Marshall Planı'nın uygulandığı diğer ülkelere farklı olarak Türkiye'nin yeniden yapılandırma ihtiyacı olmadığını, sadece üretim ve gelişim konusunda desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte birçok uzmana göre Türkiye'nin gücünü ve imkânlarını etkin kullanması halinde kendi nüfusu olan 19.000.000'un üç katı insanı idame ettirebileceğinin belirtildiği haberde Türkiye'nin ekilebilir alanlarının 3/4'ünün yetersiz makineleşme yüzünden kullanılamadığının altı çizilmiştir.²⁸²

279 Ersan Bocutoğlu, Mehmet Dinçalan. "1925-1950 Döneminde Türk Havacılık Endüstrisi Ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Konjonktürün Türk Havacılık Endüstrisine Etkileri." c.7 s. 167-172.

280 Turks Ask U.S. To Mark More Aid For Economic Use, *The New York Times*, 7 Mart 1948.

281 Barış Ertem a.g.m., s. 391.392.

282 A.C. Sedgwick, Turkey Acclaims First ECA Cargo, *The New York Times*, 5 Mayıs 1949.

New York Times Gazetesinde 4 Ocak 1950 tarihinde yer alan bir başka haberde de ise Marshall Planı'nın Türk ekonomisine sağladığı katkılara değinilmiştir. Buna göre Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasında ticaret hacminin artmasını Marshall Planı çerçevesinde Avrupalı devletlerle Türkiye'nin ilişkilerinin güçlenmiş olmasına bağlanmıştır. Ayrıca haberde Avrupalı müşterilerin Türkiye'nin ürettiği tütün, incir, kuru üzüm, fındık ve derileri satın almamaları durumunda Türkiye'nin ekonomik durumunun çok kötü durumda olabileceği ifade edilmiştir.²⁸³ Söz konusu bu yorum gazetenin 15 Kasım 1950 tarihli nüshasında Türk yetkililere dayandırılarak verilen bir haberle de desteklenmiştir. Söz konusu haberde Türk Danışma Bürosu yöneticisi Nuri Eren'in İhracatçılar Birliği toplantısında yaptığı konuşmaya yer verilmiştir. Eren konuşmasında, ABD'ye yapılan ihracatın %20'lere çıktığını ve ithalatın da aynı oranlarda seyrettiğini ifade etmiştir. Ayrıca Eren, Marshall yardımları sayesinde Türkiye'de tarım, madencilik ve iletişim alanlarında çağ atladığını ve üretim verimliliğinin arttığını da vurgulamıştır.²⁸⁴

ABD'nin Türkiye'ye yönelik gerçekleştirdiği yardımlar New York Times Gazetesi ışığında değerlendirildiğinde ABD kamuoyunun söz konusu yardımların kendi milli menfaatleri noktasında amacına ulaştığı yönünde bir görüşe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada ABD başkanı Harry S. Truman'ın da aynı noktada olduğu görülmektedir. Nitekim Truman ABD'nin Türkiye'ye yönelik yardımların sürmesi gerektiğini savunmuştur. NYT'nin 2 Haziran 1950 tarihli nüshasında Truman'ın, bu yöndeki görüşlerine yer verilmiş Truman'ın, Türkiye'nin yapılan yardımlar sayesinde bütünlüğünü ve bağımsızlığını muhafaza ettiğini ve Türkiye'ye yapılan yardımların miktarı azaltılsa da devam edeceğini ifade ettiği aktarılmıştır.²⁸⁵

Sonuç olarak, ABD'nin Sovyet yayılmacılığını önleme ve savaş esnasında hızlı bir şekilde artan sanayi üretimi sonucunda ortaya çıkan pazar ihtiyacını karşılamak için ekonomisi çökmüş durumdaki ülkeleri verimli pazar haline getirme amaçlarını güden yardım politikalarından²⁸⁶ istediğini aldığı söylenilebilir. ABD yardımlarının sosyal ve

283 Turkish Economy Further Buoyed by E.C.A. As Gifts Cut Repayment Requirements, *The New York Times*, 4 Ocak 1950.

284 Trade With Turkey Seen Expanding, *The New York Times*, 15 Kasım 1950.

285 Text of Truman's Message on Arms Aid Abroad, *The New York Times*, 2 Haziran 1950.

286 Tolga Tören, a.g.e., s. 30-33.

ekonomik alanlarda çok düşük oranlarda uygulanmış olması ve Türkiye'nin halihazırda sırtında ciddi bir yük olarak bulunan askeri gider kalemlerine çok daha büyük maliyetli eklentiler²⁸⁷ getirmiş olması sebebiyle Türkiye'ye faydadan çok zarar getirdiği çıkarımı yapılabilir.²⁸⁸

287 Ersan Bocutoğlu, Mehmet Dinçaslan. a.g.e., c.7 s. 167-172.

288 Mehmet Gönübol, a.g.e., s. 220.

SONUÇ

Amerikan kamuoyunun, Amerikan Hükümeti'nin müdahaleleri ile dış politika ile ilgili konularda yönlendirildiği ve bu bağlamda kamuoyuna pompalanan Sovyet korkusu ve nefreti sonucunda Amerikan halkının stratejik öneme sahip olduğunu bildikleri Türkiye'nin II. Dünya Savaşı esnasındaki durumunu yakından takip ettiği görülmektedir. New York Times gazetesine yansıyan haber ve makalelerde Amerikalıların Türkiye'yi savaşta müttefik devletler safında ya da savaş dışı pozisyonda görmek istedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Savaş süresince ABD'nin Türkiye'ye yönelik uyguladığı Kirala-Kullandır yardımlarını Ankara'nın savaş esnasında Amerikan çıkarlarına ters düşecek bir adım atması durumunda bir koz olarak kullandığı açık bir şekilde görülmektedir. Savaş esnasındaki Amerikan kamuoyunun Alman tehdidine yoğunlaşmış olması ve Sovyet tehdidinin henüz tam manasıyla ortaya çıkmamış olması sebebiyle Türk-Sovyet münasebetleri hususunda ilgisiz kaldığı çıkarımına varılabilir. Fakat savaşın nihayete ermesinin ardından Türkiye'ye yönelik Sovyet talepleri ABD Hükümetinin ve kamuoyunun ilgisini çekmiştir. Nitekim 'Boğazlar' bölgede üstünlük kurma gayesi açısından olmazsa olmazlardandır. Bu noktada ABD, boğazlar konusunda Sovyet Rusya'nın talepleri karşısında Türkiye'nin egemelik haklarını kendi çıkarları ile örtüştüğü için savunmuştur.

Savaşın ardından ortaya çıkan tabloda iki büyük güç ve bunların arasında sıkışmış bir Türkiye vardır. Ancak her ne kadar New York Times gazetesi savaş esnasında Türkiye'den bahsederken 'tarafsızlık' anlamına gelen 'neutrality' kelimesini kullanmış olsa da Türkiye'nin savaş esnasındaki durumunu en iyi açıklayan kelime 'savaş dışı'dır. Nitekim Türkiye Savaş boyunca müttefiklerle ciddi münasebetler geliştirmiştir. Bu yüzden Amerikan kamuoyunun savaş sonrası 'arada kalmış' Türkiye algısının bir nebze yarıldığı çıkarımına ulaşılabilir. Temelde Truman Doktrini ile hedeflenen politikanın Türkiye ve Yunanistan Amerikan eksenine çekmek olduğu görülmektedir. Ancak ABD'li hükümet yetkililerin basına yansıyan demeçlerinde çoğunlukla Sovyet tehdidi ve insani gerekçelere ağırlık verilmiştir. Bunun bilinçli bir kamuoyu yönlendirme çabası olduğu aşıkardır. Truman Doktrini'ne muhalif siyasetçi, kanaat önderi, kurum ve kuruluşların beyanları da bunu desteklemektedir. Birleşmiş Milletler'in ABD tarafından

by-pass ediliyor olması ABD hükümetinin öne sürdüğü gerekçelerin tamamen sahte olduğunun asıl gayenin ABD'nin dünya liderliğini üstlenme arzusu olduğunun delili niteliğindedir. Henry Agard Wallace'ın öncülüğünde bu gerçek ABD kamuoyunun büyük bir kısmının Kamuoyunda Truman Doktrini'ne karşıt yaklaşımlar ifade edilirken kullanılan gerekçe ve söylemler Henry Wallace ve diğer muhalif politikacılarla benzerlik göstermesi bu çıkarımı kanıtlar niteliktedir. Nitekim sivil toplum kuruluşlarının ve NYT okurlarının gazeteye gönderdikleri mektuplardaki ifadelerinde Birleşmiş Milletler'in devre dışı bırakılması hususu, Truman Doktrini'ne karşıt görüşler arasında en çok dile getirilen konudur. (Kamuoyunun bu hassasiyeti, Truman Doktrini ile ilgili anlaşma metnine eklenen ve Vandenberg maddesi diye de bilinen IV. Madde ile bir nebze olsun giderildiği söylenilebilir). Ayrıca Türkiye'nin ekonomik ve siyasi durumunun da yardım programına karşıt düşünceleri gerekçelendirmede kullanışlı bir söylem olarak görüldüğü New York Times gazetesinde yer alan haber ve makalelerden anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Amerikan kamuoyunda Truman Doktrini'ne karşıt grup, Türkiye'nin demokratik bir rejimle yönetilmediğini ve bununla birlikte iktisadi açıdan da yardıma muhtaç durumda olmadığını öne sürmüştür. Ankara'nın II. Dünya Savaşı sırasındaki tavrı da Türkiye'ye yardım edilmesine muhalif görüşlere dayanak olarak ileri sürüldüğü görülmektedir. Gazeteye yansıyan haberlerde Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmesine karşıt olanlar arasında ABD'de yaşayan Ermeniler dikkat çekmektedir. Bu grubun ise diğerlerinden farklı olarak muhalif düşüncelerine gerekçe olarak asılsız iddialara dayalı duygusal söylemler geliştirdikleri görülmektedir.

New York Times gazetesinin ilgili tarihlerdeki nüshalarına yansıyan haber ve makaleler incelendiğinde; Marshall Planı ile ilgili ciddi bir muhalif kamuoyunun oluşmadığı, planın çoğunluk tarafından desteklendiği görülmektedir. Ortaya çıkan düşük yankılı muhalif söylemler de planın ekonomik boyutu ile sınırlı kalmıştır. Tam da bu noktada ABD'li ekonomi çevrelerinden söz konusu yardım programına gelen destek, bu muhalefeti ortadan kaldırmaya yetmiştir. Ekonomi çevrelerine göre ABD'nin artan üretimi sonucunda ortaya çıkacak olan pazar ihtiyacını karşılayabilmek için Avrupa'yı Sovyet güdümüne girmekten kurtarmak gerekmektedir. İş çevreleri bu maksatla Marshall Planı'nı gerekli bir politika olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada

yine ABD'nin söz konusu yardım programları ile kendi kısa ve uzun vadeli çıkarlarını ve sonuç olarak dünya liderliğini hedeflediğini söylemek yanlış olmaz. 1950 yılına kadar konu ile ilgili NYT'de yayımlanan makaleler incelendiğinde ABD'nin kısa vadede hedeflerine ulaştığı söylenilebilir. Bugünkü dünya dengelerine bakıldığında ise ABD'nin 1948 yılı gayrisafi milli hasılasının %2'lik bir bölümü ve ileri görüşlü politikalar sayesinde dünya liderliğini satın aldığı yorumu yapılabilir. Türkiye'nin yardımlar sonrası içinde bulunduğu durum ise yardımlar kapsamında envanterine kattığı askeri teçhizatın bakım maliyetinin yıllık 400 milyon dolar olması sebebiyle bir kazanım denilemeyecek kadar vahimdir. Türkiye'nin yardımları alarak resmen ABD safına geçmesinin Amerikan tarafına kazandırdıkları ile kıyaslanarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin çok değerli bir şeyi zararına sattığı yorumunu yapmak yanlış olmasa gerektir.

KAYNAKÇA

“Amerikan Filosunun İkinci Ziyareti”, Akşam, 2 Mayıs 1947

Adams, Frank, Stassen Plea Wins Legion Convention To Marshall Plan, *The New York Times*, 1 Eylül 1947.

Advertisement, *The New York Times*, 18 Mart 1947.

Aid To Turkey Opposed: American-Soviet Group Backed by Additional Churchmen, *The New York Times*, 5 Nisan 1947.

Akandere, Osman, Polat Hasan Ali, “*II. Dünya Savaşı Yıllarında Almanya’nın Türkiye’ye Baskısı ve Savaşın İçerisine Çekme Gayretleri*”, I. Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu 8-10 Ekim 2009.

Aksoy, İlhan, *Yavuz Güler, Türk-Amerikan İlişkilerinin Politik ve Ekonomik Boyutu*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2010.

Akşam, 28 Nisan 1946.

Aktar, Ayhan. "Varlık Vergisi ve İstanbul." *Toplum ve Bilim* 71 (1996): 94-147.

Armaoğlu, Fahir, ; “İkinci Dünya Harbinde Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:13, S:2, Y: 1958.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005.

Armenian Claims On Turkey Pushed, *The New York Times*, 15 Mart 1947.

Armenians Oppose U.S. Aid. To Turkey, *The New York Times*, 31 Mart 1947.

Atabey, Figen, “İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, The Journal of International Social Research Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31.

Atabey, Figen, “Montreux Konferansı’ndan İkinci Dünya Harbi’ne Türk-Sovyet İlişkileri”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* Cilt:2 , Sayı:4, Ocak 2014.

- Atay, Falih Rifkî, “ *Amerikan Denizcileri İstanbul'da*”, Ulus, 2 Mayıs 1947.
- Backs Truman Policy: National Republican Club Urges Congress to Aid Greeks, Turks, *The New York Times*, 26 Mart 1947.
- Baldwin, Hanson W., New Crisis for Turkey: But the Germans Are Not Expected to Attack if No Threats Are Made, *The New York Times*, 10 Aralık 1943.
- Baldwin, Hanson W., Turkey in the War: Eleventh Hour Entry Believed to Have More Political Than Military Importance, *The New York Times*, 27 Şubat 1945.
- Balkaya, İ. Sabri , “*İkinci Dünya Savaşı Sonrası Kurulan Dünya Düzeni ve Türkiye*”, C: 6, S: 2,.
- Ball Gives Backing To The Greek Aid Plan, *The New York Times*, 30 Mart 1947.
- Benhur, Çağatay, “Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 15, Yıl: 2004.
- Best, Antony, v.d., çev. Taciser Ulaş Belge, *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012.
- Big Stick Policy Praised By Landon: He Fully Backs Truman Plan, *The New York Times*, 20 Mart 1947.
- Bilge, A.Suat, “*Güç Komşuluk*”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1992.
- Bocutoğlu, Ersan, ve Mehmet Dinçaslan. “1925-1950 Döneminde Türk Havacılık Endüstrisi Ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Konjonktürün Türk Havacılık Endüstrisine Etkileri." c.7.
- Boll, Michael M., Cold War In The Balkans: American Foreign Policy And The Emergence of Communist Bulgaria, The University Press Of Kentucky, Kentucky,USA, 1984, (1943-1947).
- Bozkurt, İbrahim, “I. Dünya Savaşı Sonrası Amerikan Missouri Zırhlısı’nın İstanbul Limanı’nı Ziyareti Üzerine Değerlendirmeler”, *ÇTTAD*, C:6, S:15, Yıl:2007/Güz.
- Brewer, Sam Pope, Turks Talk War if Russia Presses; Prefer Vain Battle to Surrender, *The New York Times*, 7 Ağustos 1945.

- Bryce, James, *Modern Democracies*, The McMillan Company, New York, 1921 cilt 1.
- Burçak, Rıfık Salim, “İngiliz-Fransız-Türk İttifakı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Yıl 1949, Cilt: 04, Sayı 1.
- Çetin, Sabit, “İkinci Dünya Savaşı’nda İstanbul ve Trakya’nın Tahliye Edilmesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* S. 52.
- Dağlı, Erkan, “İstanbul’da Bir Alman gazetesi Turkische Post”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (TAED), 59, Erzurum, 2017.
- Daily Worker Sees ‘National Shame’, *The New York Times*, 14 Mart 1947.
- Decision Of Turks Welcomed By U.S. , *The New York Times*, 3 Ağustos 1944.
- Decisions On Turkey Are Expected Soon: British Sources Doubt That She Will Enter War, *The New York Times*, 17 Kasım 1943.
- Deutsh, Harold, "Garip Bir Devre: 1939-1941 Nazi ve Sovyet Münasebetleri." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:9, S:2, 1954.
- Dewey Endorses Greek Aid Project, *The New York Times*, 23 Mart 1947.
- Dikici, Ali, “Von Papen Suikastının Aydınlatılmasında Türk Polisnin Başarısı ve Marc Payot’un Katkıları”, *Türkoloji Kültürü*. 2009, C: 2, S: 3.
- Dokuyan, Sabit, *1945-1950 Yılları Arasında Türkiye*, IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Eren, V.– A. Aydın ; “Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I).
- Erhan, Çağrı, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt:51, Sayı 1, 1996.
- Erhan, Çağrı, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.
- Ertem, Barış, "Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939-1947)." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3.11 (2010).

- Ertem, Barış, “ İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye Sovyetler Birliği İlişkileri ve Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletleri İle Yakınlaşmasına Etkileri”, *Turkish Studies* – C: 8, S:7 Yıl: 2013.
- Ertem, Barış, “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12 Sayı 21, Haziran 2009.
- Esmer, A. Şükrü, “ Bir Dostluk Tezahürü”, Tanin, 5 Nisan 1946.
- Excerpts From Vandenberg's Speech on Aid to Middle East, *The New York Times*, 9 Nisan 1947.
- Ezer, Feyzullah, "ABD Genelkurmay Başkanı General Mac Arthur'un Türkiye Ziyareti ve Atatürk-Mac Arthur Görüşmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22.2 (2012).
- Fogarty, Hugh A., Omaha: Area Accepts Our Growing Role in World Affairs, *The New York Times*, 23 Mart 1947.
- Gallup, George, The Case for the Public Opinion Polls, *The New York Times*, 27 Şubat 1949.
- Gedye, G.E.R., Russia Gives Turks Neutrality Pledge, *The New York Times*, 25 Mart 1941.
- Gold Price Up In Turkey: Some Istanbul Merchants Believe Country Will Enter War, *The New York Times*, 4 Nisan 1944.
- Gökçe, Orhan, “ Kamuoyu Kavramının Anlam Ve Kapsamı ”, *Kurgu Dergisi* S: 14,211-227, 1996.
- Gönlübol, Mehmet, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.
- Greek Aid Assailed: Marcantonio and Powell Join in Attack on Truman Plan, *The New York Times*, 17 Mart 1947.
- Gunther, John, Turkey Projects Her Peace Role, *The New York Times*, 23 Ağustos 1943.

- Güler, Yavuz, “II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1960)”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.5 S. 2, 2004.
- Gülmez, Nurettin, DEMİRCİ, Ersin, “Von Papen’in Türkiye Büyükelçiliği”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* Journal Of Modern Turkish History Studies XIII/27 (2013-Güz/Autumn).
- Gürbüz, M. Vedat, “Türk-Amerikan İlişkilerinde İttifak Sürecinin Başlaması”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C:10, S:19.
- Gürkan, Nilgün, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- Gürsoy, Şahin, *"Türk Ermeni İlişkilerinin Bozulmasında Amerikalı Misyonerlerin Rollerine Üzerine Bir İnceleme"* (2005).
- Hartley, Levingston, Need for Marshall Plan, *The New York Times*, 25 Kasım 1947.
- Hatcher, George, Atlanta: Anti-Communist Policy Wins General Public Approval, *The New York Times*, 23 Mart 1947.
- Hook, Sydney, Is the U.S. a Republic or Democracy?, *The New York Times*, 19 Ekim 1947.
- Izvestia's Editorial on Truman Address, *The New York Times*, 15 Mart 1947.
- İlyas, Ahmet, TURAN, Orhan, “İnönü Dönemi Türk Dış Politikası”, Atatürk Dergisi, C:1, S. 1, Yıl: 2012. “Yugoslavya Krallığı Siyasal Yaşamında Hırvat Sorunu (1929-1941)”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C: 6, S:1, Temmuz 2017.
- Karakaş, Nuri. "Amerikan “Ödünç Verme ve Kiralama” Yardımlarında Türkiye." *Tarih İncelemeleri Dergisi* 24.1 (2015).
- Karaş, Nuri; “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’nin Krom Satışı ve Müttefik Politikaları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* C:15, S:2, Yıl:2010.
- Kiliç, Sezen, “Nazi Hükümetinin Türk Basını Hakkındaki Değerlendirmeleri (1935-1944)”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, Yıl: 2012, C: 1, Sayı: 16,

- Kırkpınar, Nurullah; “ II. Dünya Savaşı’nda Stalin ve Sovyet Diplomasisi Karşısında Türk Basını’nın Tutumu (1939-1945)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C:17, S:34, Yıl:2017/Bahar.
- King, John E., Dallas: Intervention Now Is Called Leading Southwest View, *The New York Times*, 23 Mart 1947.
- Kluckhohn, Frank L., Boston: Poll Shows New England Strongly Behind Truman, *The New York Times*, 23 Mart 1947.
- Koçak, Cemil, *Türk-Alman İlişkileri(1923-1939)*, Ankara 1991.
- Köse, İsmail, “Yalta ve Potsdam Konferansları: Sovyetler Birliği’nin Türk Boğzlarında Egemenlik Paylaşım Talepleri”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı:19 Yıl:2015.
- Law For Emergency Adopted In Turkey, *The New York Times*, 19 Haziran 1940.
- Lawrence, Morton B., World Government or War, *The New York Times*, 16 Mart 1947.
- Lend-Lease in Evidence, *The New York Times*, 2 Kasım 1942.
- Levy, Joseph M., Economic Victory In Turkey Told, *The New York Times*, 29 Nisan 1945.
- Levy, Joseph M., Public In Turkey Opposed To War, *The New York Times*, 28 Kasım 1943.
- Levy, Joseph M., Turkey Declares War on the Axis To Get San Francisco Parley Seat, *The New York Times*, 24 Şubat 1945.
- Levy, Joseph M., Turko-Soviet Pact Desired In Ankara, *The New York Times*, 27 Haziran 1944
- Maitland, Patrick, Turkey’s Position Grows In Peril, *The New York Times*, 7 Eylül 1941.
- Marshall Plan Costs Each American \$31, *The New York Times*, 24 Şubat 1949.
- Marshall’s Plan Under Pravda Fire, *The New York Times*, 17 Haziran 1947.

- Mcconnel, Adam, *Dean Acheson And The Turkish-American Alliance (1945-1953)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- Mccormick, Anne O'Hare, In Peace as in War Turkey Is at the Crossroads, *The New York Times*, 9 Mart 1946.;ÖZÇELİK, Mücahit. "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası" *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (2010).
- Mccormick, Anne, The Meeting at Adana Is the Sequel to Casablanca, *The New York Times*, 3 Şubat 1943.
- Mccormick, Anne, The Sharp Turn From the Political to Economic Road, *The New York Times*, 16 Haziran 1947.
- Mcghee, George, *ABD-Türkiye-Nato-Orta Doğu*, çev. Belkıs Çorakçı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992
- Metintaş, Mustafa Yahya, Mehmet Kayıran, "Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye'nin Dış Politikası (1939-1942)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1.
- Middleton, Drew, Russia Warns Turks to Shun Outsiders' Aid in Key Straits, *The New York Times*, 29 Eylül 1946.
- Nevins, Alan, Arousing The Giant That Is Public Opinion, *The New York Times*, 28 Temmuz 1946.
- New England Governors Endorse Truman Policy, *The New York Times*, 15 Mart 1947.
- Öncü, Ali Servet, Ekinci, Oğuzhan. "İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 182.182 (2014).
- Ören, Tolga. "Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı Ve Türkiye Uygulaması." *Türkiye'de kapitalizmin gelişimi* 3 (2006).
- Özçelik, Mücahit. "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası" *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (2010):

- Özen, Çınar, Klevis Kolasi; “ABD’nin Almanya Politikası Ve Yapısal Belirleyenler: Savaş Sonrası Güç Asimetrisi Ve Hegemonik Düzen İnşası”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* Cilt:15, No:2 (Yıl: 2016).
- Özgüldür, Yavuz. *Türk-Alman ilişkileri:(1923-1945)*. Genelkurmay Basın Evi, 1993.
- Perry, Ralph Barton, Foreign Policy Questioned: Declarations Accompanying Aid Plan Called Confused and Reckless, *The New York Times*, 27 Mayıs 1947.
- Plan for Europe, *The New York Times*, 15 Haziran 1947.
- Post, Robert P., Turkey May Enter British Bloc Today, *The New York Times*, 18 Nisan 1939.
- Prefers Use of Plows, *The New York Times*, 13 Mart 1947.
- Rail Men Oppose Truman: Say U.N. Should Handle Greek and Turkish Situation, *The New York Times*, 22 Mart 1947.
- Reston, James B., New Cairo Talks Reported To Get Turkey to Join War, *The New York Times*, 7 Aralık 1943.
- Richardson, Channing B., Letters to The Times: Far East Policy Examined Present Crisis Called result of lack of positive action, *The New York Times*, 1 Aralık 1950.
- Sander, Oral, “*Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)*”, İmge Kitabevi, Ankara, 2016.
- Sarinay, Yusuf, "İki Savaş Arası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleri İle Münasebetleri (1919-1939)." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.2, S. 1 (1987).
- Sedgwick, A.C., Turkey Acclaims First ECA Cargo, *The New York Times*, 5 Mayıs 1949.
- Sencer, Aslı Nur, *Tevfik Rüştü Aras Dönemi Olaylarla Türk Dış Politikası*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Sonyel, Salahi Ramadan. *Türk Kurtuluş Savaşı Ve Dış Politika*. Vol. 2. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986.

- Soysal, İsmail, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I* (1920-1945), Ankara 2000.
- Stephanson, Anders, *Kennan and The Art of Foreign Policy*, Harvard University Press, Londra, 1989.
- Sulzberger, C.L., Ankara Tax Raises Diplomatic Issues, *The New York Times*, 12 Eylül 1943.
- Sulzberger, C.L., Premier Defends New Turkish Tax, *The New York Times*, 10 Eylül 1943.
- Sulzberger, C.L., Turkey Believed Preparing For War, *The New York Times*, 22 Şubat 1945.
- Suvla Refik Şükrü, Türkiye ve Marshal Planı (1), *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 10, Sayı 1-4 (1949).
- Sümer, Gültekin, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 19 (Güz 2008).
- T.B.M.M.Z.C, Dönem VI, Toplantı 2/18, 29.5.1941.
- T.B.M.M.Z.C, Dönem VII, Toplantı II/XV, 23.2.1945.
- Temizer, Abidin, and M. Selçuk ÖZKAN. "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'nin Krom Ticaretinin Siyasi Ve Ekonomik Sonuçları" *Studies of the Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*3.4 (2013).
- Text of Gromyko's Statement on U.S. Plan to Aid Greece and Turkey, *The New York Times*, 8 Nisan 1947.
- Text of Truman's Message on Arms Aid Abroad, *The New York Times*, 2 Haziran 1950.
- Tezcan, Asuman, *Ahmet Emin Yalman; Dönemi ve Gazeteciliği (1918-1938)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.
- The Opposition Twits Regime On Aid, *The New York Times*, 20 Mart 1947.
- The Pace Quickens, *The New York Times*, 13 Haziran 1947.

The Press And Society (A Book of Readings) ed. George L. Bird, Frederic E. Marvin, Prentice Hall Inc. New York, 1951

Trade With Turkey Seen Expanding, *The New York Times*, 15 Kasım 1950.

Truman, Harry S. , Memoirs By Harry S. Truman: Years Of Trial And Hope, The New American Library, New York, 1956, Cilt. 2.

Trussell, C.P., Senators Attack Mid-East Aid Bill, *The New York Times*, 10 Nisan 1947.

Turk's Lend-Lease On Arms Shut Off, *The New York Times*, 25 Mayıs 1944.

Turkey And The Allies, *The New York Times*, 3 Şubat 1943.

Turkey Answers Russia On Straits, *The New York Times*, 23 Ağustos 1946.

Turkey Calls Back All Merchant Vessels; Cabinet Orders Ships to Remain at Home, *The New York Times*, 28 Şubat 1940.

Turkey Continues Neutrality Policy, *The New York Times*, 15 Aralık 1941.

Turkey Criticizes Planes From U.S. , *The New York Times*, 26 Eylül 1948

Turkey To Apply War 'Precautions', *The New York Times*, 20 Şubat 1940.

Turkey's Refusal Is Laid To Politics, *The New York Times*, 7 Mart 1944.

Turkish Action Condemned, *The New York Times*, 28 Eylül 1943.

Turkish Economy Further Buoyed by E.C.A. As Gifts Cut Repayment Requirements, *The New York Times*, 4 Ocak 1950.

Turkish Tax Kills Foreign Business, *The New York Times*, 11 Eylül 1943.

Turks Ask U.S. To Mark More Aid For Economic Use, *The New York Times*, 7 Mart 1948.

Turks Face New Deficit Taxes, *The New York Times*, 2 Haziran 1941.

Türk Dış Politikası, "*Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C. 1: 1919-1980", Ed. Baskın Oran, İletişim yayınları, İstanbul (2001). s. 433-434.

U. S. Public Called 'Best Informed', *The New York Times*, 11 Şubat 1948.

U.N. Staff Morale Upset On Greece, *The New York Times*, 16 Mart 1947.

- U.S. Aid Is Helping to Remake Turkey, *The New York Times*, 10 Ağustos 1948.
- U.S. Group Praises Turks' Cooperation, *The New York Times*, 11 Temmuz 1947.
- U.S. to Support Turks Again In Straits Row With Russia, *The New York Times*, 1 Ekim 1946.
- Uçarol, Rıfat, Siyasi Tarih(1789-2001), İstanbul 2006.
- Ulus* 2 Mayıs 1947
- Ulus*, "Almanya İle Olan Münasebetlerimiz Dün Gece Yarısından İtibaren Kesildi", 3 Ağustos 1944.
- Ulus*, 6 Mayıs 1947.
- Vandenberg Jr.,Arthur H., Private Papers of Arthur H. Vandenberg, Riverside Press, Massachusetts,Cambridge /USA, 1952.
- Wallace Sees Fear Of Truman Program, *The New York Times*, 1 Mayıs 1947.
- Woodford, Frank B., Detroit: Public Opinion Is Slow to Crystallize in Michigan, *The New York Times*, 23 Mart 1947.
- Yalçın, Osman, Editörden, . "İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 12, 2014.
- Yavuz, Bige Sükan. "Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi." *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 6.24 (1999).
- Yüksel Erkan, ""Kamuoyu Oluşturma" ve "Gündem Belirleme" Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2007/1.
- Zade, Baban-Şükrü . "Milli Korunma Kanunu." *İktisat Fakültesi Mecmuası* 1 (1939).

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=12625>.

EKLER

EK-I : Kirala-Kullandır Yardımları Türkiye'ye Vardı

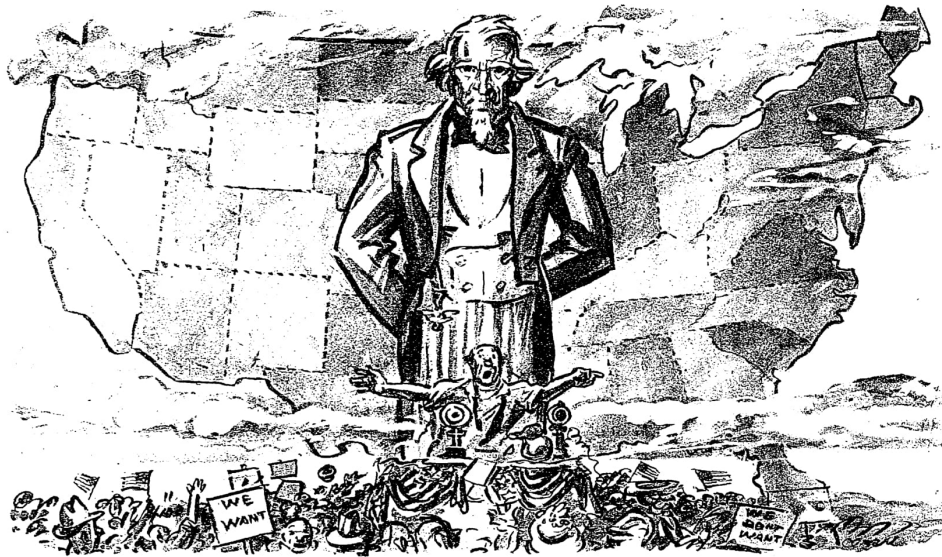
1945

OUR LEND-LEASE SUPPLIES ARRIVE IN TURKEY

Turkish soldiers at Port Iskenderun unload crated bombs from ships and reload them onto freight cars (background) for shipment to aviation bases.

The New York Times (OWI)

"How can we call public opinion forth?"—By asserting the national interest over the voice of the rabble rouser.

Arousing the Giant That Is Public Opinion

AS Representatives and Senators now begin scattering to the 435 districts of the forty-eight States their principal tasks are two: To ascertain what the people are thinking, and to try to persuade dissenting voters to think as they do. All fail they will be measuring and if possible molding that great intangible, public opinion.

They go home at a time when the prestige of Congress is lamentably low. On every hand men are denouncing its delays, bickerings and selfish logrolling; denouncing them the more hotly because they reflect the irresolution, confusion and self-seeking of the country at large. Congressional government just now is in bad repute. But this is largely because both the Government and the public opinion which stands back of it are suffering from the backwash of war; from the difficulties of a reconstruction era.

While the conflict was being waged the country had a purpose which gave public opinion unity—the one great, overriding purpose of winning the war. To a considerable extent President Roosevelt was a symbol of that purpose, and the nation's will to victory was concentrated in his management of the war. Now that peace has brought the problems of reconstruction, the country no longer has one dominant purpose, one aim which mass opinion accepts as vital. It necessarily has to accept many purposes and many policies, some of them highly debatable.

Division of opinion is a natural consequence. It is accentuated by the fact that

Forces that can end our post-war confusion await a leader who can call them to life.

By **ALLAN NEVINS**
Professor of American History, Columbia University

the close of a war which has broken down old economic molds and social institutions, and which has released incalculable new forces, always witnesses a scramble for privileged position. This was the fact in 1849, in 1866 and in 1919. We must not be astonished that it is the fact today.

THE contrast between the recent period, in which unity of purpose and leadership was natural, and the present period of equally natural disunity and dissension sets many people to questioning the whole basis of democratic government. What is the matter with Washington? they ask. What is the matter with public opinion? If we can be united to win the war, why cannot we be united to win the peace?

They forget that winning the war meant a concentration of purpose and direction, while "winning the peace" is a vast, diffuse, complicated process of demobilization, reconversion and realignment which makes cross-purposes and conflict inevitable. They forget that, just as every war sees Congress surrender some of its prerogatives to the Executive, so every post-war period sees Congress try to recapture them—and more. They forget that after the heavy strains and anxieties of the con-

flict some popular relaxation is inescapable.

It does not do to become too discouraged about public opinion in an era of post-war reaction. To be sure, the present situation is in many respects alarming and deplorable. Congress delayed and bungled its legislation on the maintenance of our armed forces because it was afraid of the public opinion of parents who wanted their boys at home. Congress gave an exhibition of wild ineptitude on price controls because it feared the public opinion of large economic groups which organized vigorous pressures in Washington.

THERE has been no proper public opinion against the black market in large parts of the country. Public opinion has not demanded a proper solution for the housing shortage, which every month grows more acute. Even the atomic bomb, world problem No. 1, and a problem in which both the national safety and national honor are involved, is regarded apathetically by millions. But mere hand-wringing and denunciation do not meet the situation. That great, healthy elements of public opinion are ceaselessly active has been amply demonstrated in recent months. It

would be hard to point to a decision in our national history effected with more unanimity than the decision to make the United States a member and leader of the United Nations. That decision was registered by a simply irresistible voice of public opinion, against which no man of consequence dared stand.

THE threatened railroad strike evoked a dramatic explosion of public opinion. Few observers can doubt that the country rose in overwhelming strength behind President Truman's insistence that the strike call be revoked. People might differ over his specific remedies; they were united in holding that a paralysis of the nation's transportation system at a time when half the world was crying for food, and when industrial production was running a desperate race with inflation, was intolerable.

If public opinion toward Russia has not changed steadily and massively during the past nine months, then every index, from Gallup poll and press opinion to street conversation, is misleading. A vast weight of public opinion was mobilized behind the British loan and carried it through.

Public opinion, in short, is still alert, is still subject to education and is still moved by ideas suited to mass reflection. By the very nature of democratic processes it moves slowly. There are many currents, eddies and strands in public opinion. Propagandist bodies, selfish cliques and pressure groups all try to palm themselves off as representing dominant mass (Continued on Page 36)

Arousing Public Opinion

(Continued from Page 8)

sentiment. Prejudices, passions and discrepant interests assist in keeping the great sea of national thought and emotion in fluctuation.

Some forces in the heaving ocean rise to the surface for a time and assert themselves as important currents of public opinion. Others have still greater power; they maintain themselves over a longer period and with dominating force. These major elements may be denominated the public opinion of the whole country, as distinguished from the opinion of parts or groups. Majority opinion is usually slow to utter itself. But in a matter like the importance of retaining some price controls, or joining the United Nations, or helping feed Europe, there can be no denying its existence or its tenor.

THE central problem is how to shorten a period of economic and political reaction which to some extent is simply inevitable after a great and exhausting conflict; how to pull the nation back to a higher level of morale. Public opinion operates most admirably when a country is called upon for heroic sacrifices and a merger of group interests in the mass welfare. It works most wretchedly when the people think only of individual, group and regional gains, dropping all ideas of sacrifice to pursue self and power.

In wartime the unity of public opinion is matched by its elevation. In reconstruction, when the national fabric is being reshaped in ways which necessarily profit some and penalize others, a particularistic selfishness tends to corrode opinion. How can we lessen such corrosions and release forces which will challenge national idealism? How can we call public opinion forth? How can we make sure that it asserts itself with general if not invariable common sense and rectitude? James Bryce's analysis of public opinion in the world's leading democracies offers some hints as to dealing with this problem.

BRYCE wrote, in effect, that three great elements go to make up this indefinable entity called public opinion. The first is the group of active politicians, good, bad and indifferent, who give all or most of their time to caucuses, conventions, Legislatures and general jobholding. The second is a far larger body of people who never hold office and play no role in party management, but really interest themselves in public affairs. They study issues intelligently, discuss them keenly and vote conscientiously.

The third group is a great, inert, passive body of citizens who seldom think or study,

and in or outside party ranks docilely accept the guidance of others. The central problem of democracy, Bryce concluded, is to shift as many people as possible out of the inert third body, on which demagogues rely, into that thoughtful, conscientious second element which is the real mainstay of democracy. Press, public meetings, speeches, pamphlets and other media should be constantly employed in educating voters from inertia into intelligent participation.

Another approach might classify citizens into three very different groups, the tests being primarily economic. Here

THEY SAY

"Public opinion does not need hundreds and thousands of years to formulate itself and spread. It works by contagion and swiftly seizes a great number of men."

—Leo Tolstoy

"Political issues cannot be manufactured by political parties. The real political issues . . . come out of the depths of that deep which we call public opinion."

—James A. Garfield

"Public opinion is no more than this:

"What people think that other people think."

—Alfred Austin

the first element would consist of aggressive citizens who think only of selfish gain and strive to promote the interests of localities, industrial units and special classes. It includes politicians of the pork and tariff-grabbing schools, lobbyists, numerous union leaders and many heads of trade associations and commercial chambers.

A second and far better group is made up of those who realize clearly the dollars-and-cents implications of most legislation; who study issues and problems carefully, and who strive to take broad national views, insisting on a just national balance, without special privilege or special disabilities.

The third element, again, is the unthinking, passive mass who accept the appeals of economic demagogues or vote blindly. Again the central task of democracy is to educate as many of the unthinking as possible to a point where they will become members of the second group and act with keen anxiety for the general welfare.

IN this task of educating public opinion by constant discussion, the methods used have altered. The Lincoln-Douglas debates, the exhortations of Ignatius Donnelly, the Cross of Gold speech, the scaring editorial by Greeley and transfixing cartoon by Nast, have gone. Opinion is touched in

(Continued on Following Page)

Arousing Public Opinion

(Continued from Preceding Page)
quieter but more numerous and probably more effective ways.

MASS meetings are still held, as the recent upheavals in Madison Square Garden remind us, and editorials still count. But the emphasis falls nowadays on discussion by radio, in modulated tones; on dispassionate newspaper articles full of hard facts; on syndicated columns, and to a degree once undreamed of, on books. Outside the voting booth, citizens express themselves by public-opinion polls rather than howling concourses. The new media reach nearly everybody, and future students of the age of Franklin Delano Roosevelt and Wendell Willkie will probably deem them just as picturesque as the media of Jackson's time.

But, however the methods change, the vital principles in evoking the best of the forces latent in democratic opinion remain the same. Three in number, they have not altered since public opinion was effectively born in Britain, America and France in the eighteenth century.

The first principle is the importance of the leader, the dominating individuality. The best kind of leader, the people always feel instinctively, is

the man who thinks not of party or section but of the welfare of the whole nation. The masses have never failed to rise to a Pitt, Peel or Gladstone who tried to speak for the interests of *all* Britain, or to a Jackson, Lincoln or Wilson equally intent on the good of the whole of America. The people have almost never failed to stick by such men.

"In the annals of the United States," writes one historian, "there is scarcely an instance of a competent statesman who lost his hold upon the people save by his own errors." Sectional leaders like Calhoun get cast aside. The real statesmen always lift the citizens to their own level. The British used to say that the tone and ability of Parliament rose and fell with the Prime Minister guiding it. The character and power of our Presidents have equally affected the whole character and power of the American people.

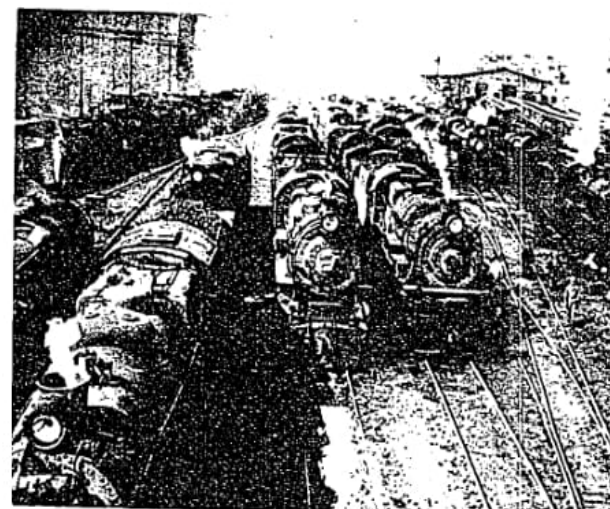
THE second element in calling forth the best side of public opinion is a program. We do not need a five-year plan—but we do need something substantially its equivalent. Taken together, leadership and a program can evoke enthusiasm, and enthusiasm is the vitalizing force of opinion.

Before the World War broke

upon us, such national purpose as we had—and we had plenty of it—was mainly embodied in the New Deal. Back of that lay other programs: the New Freedom of Wilson, the New Nationalism of Theodore Roosevelt, the new social justice program of the Populists and Progressives. Paint a program upon the skies, hold it up to the gaze of the nation with fervent conviction, and men will begin to forget petty advantages and greeds.

The third principle in quickening opinion, and doubtless the most vital, was identified by Carl Schurz. "I have had an active part in many political campaigns, and probably addressed as many popular meetings as any man now living," he wrote in old age, "and I have always found that whenever any public question under discussion had in it any moral element, an appeal to the moral sense of the people proved invariably the most powerful factor."

This elementary fact always escapes the cheaper type of politician. "Vote yourself a farm—or a bonus." "Vote your boy out of the Army, and your country out of entangling alliances." "Vote down controls and vote up the price of wheat." This, they think, is the easy path to election and power. They little know that,

Idle engines in the rail strike—"It evoked a dramatic explosion of public opinion."

by and large, and in the long run, the solid American despises such appeals.

THE fact is that never, from the days the rafters of Faneuil Hall rang with the voices of men willing to die for independence, to the days when Americans sacrificed part of their sovereignty to ratify the work of Dumbarton Oaks and San Francisco, have the people failed for very long to respond to a clear appeal to their best instincts. They have their selfish moments. But their real power is exerted upon a challenge to their duty.

This popular instinct is quite sound. The occasions when public opinion has made its

worst errors in America are when it has yielded to the baser kind of leader counseling sordid impulses. In 1866 the demagogues rallied the people to a vengeful Reconstruction policy in the South; in 1918 and 1920 they seduced the voters into repudiation of the generous and sagacious policy of international cooperation and collective security formulated by Wilson. Disaster followed both steps. Conversely, the occasions when public opinion has scored its greatest gain for the welfare of the people are those upon which it has followed elevated and generous paths. Let the Congressmen and Senators now canvassing for votes remember this fact

EK - III : Boston Şehri Kamuoyu Yoklaması

BOSTON

Poll Shows New England Strongly Behind Truman

By FRANK L. KLUCKHOHN

Special to THE NEW YORK TIMES.

BOSTON, March 22—New England is overwhelmingly in favor of President Truman's plan for checking Russian expansion by giving aid to Greece and Turkey. Sentiment in this sense is universal, crossing political party lines and without respect to the economic position of individuals.

New Englanders, living in the cradle of the American Revolution, are apparently convinced that a showdown with the Soviet Union is inevitable, and that the time for it is now. The people are deeply hopeful that Russia will recognize what they regard as American determination and that Soviet leaders will work for a peaceful solution of the difficulties, but a majority of New Englanders are willing to face the consequences of the Truman policy, whatever these may be.

It is possible to make these assertions categorically as a result of a poll sampling public opinion taken this week by The Boston Herald in representative communities of five New England States, ranging from predominantly Democratic Boston to die-hard Republican Vermont.

New England Attitude

This poll indicated that New Englanders were about seven to one in favor of Mr. Truman's program for checking Communist Russia; that three to one believed the Chief Executive's firm policy would make for peace; that three to two favored the use of troops if necessary, and that three to one did not believe there should be any restriction on the use of United States funds.

Only one person of all those questioned by The Herald's reporters was uninterested in the problem, and most had a good deal to say.

The poll was taken not only because Mr. Truman's statement to Congress was seen as a turning point of American policy in the direction of world responsibility but also because of reports that Congress was disposed to weigh the decision carefully.

The results probably surprised even the editors who ordered the sampling, and could be of great interest to Moscow because of the number of individuals who believed that war with Russia was inevitable or possible.

Four Questions Posed

The Herald correspondents were asked to interview ten persons in the cities or areas where they are stationed. The persons interviewed were: a banker, a grocery store manager, a member of a union in any factory and a foreman, a female secretary, a garage mechanic, a housewife, an insurance salesman, a street car conductor, bus or taxi driver and an average middle-class business man. In most cases the reporters talked personally with each of these.

The bankers, taxi drivers, female secretaries and garage men were unanimously for the Truman program in general and the bankers less than any group for hedging it. The union members were six to one for this "strong" pro-

gram and the foremen five to one. The business men split more than any group, being only two to one in favor.

Meantime, the New England press has been almost 100 per cent in support of the President's policy, which may have been responsible to some extent for the public's "strong" stand.

RICHMOND

Opinion Is Cautious Among Many in Upper South

By VIRGINIUS DABNEY

Special to THE NEW YORK TIMES.

RICHMOND, March 22—Opinion on President Truman's proposal for large-scale aid to Greece and Turkey has not jelled in this region, although such indices to public opinion as exist appear to indicate that sentiment is tentatively favorable. A great many persons, however, feel that they haven't heard enough yet to make up their minds.

For the first few days there was a somewhat stunned silence on the part of newspaper readers, and few letters were written to editors. Communications, now beginning to trickle in, are split between advocacy and rejection of the move.

The two most vigorous opponents in this region of the sort of aid recommended by the President for Greece and Turkey are The Richmond News Leader and The Raleigh News and Observer. The former says that if we follow the Truman plan and become involved in war with the Soviet Union, the United States, without a single base nearer than our temporary station in the Azores, will have to grapple with the Russian bear should he come down the Balkan Peninsula.

Opposes Military Aid

The News Leader goes on to say that it would not "give its support for an instant to a policy that would spend one dollar in the Near East except for humanitarian relief or send one American youth there to be trapped" by war.

The Louisville Courier-Journal, an advocate of the President's plan, takes issue with Henry Wallace in his opposition.

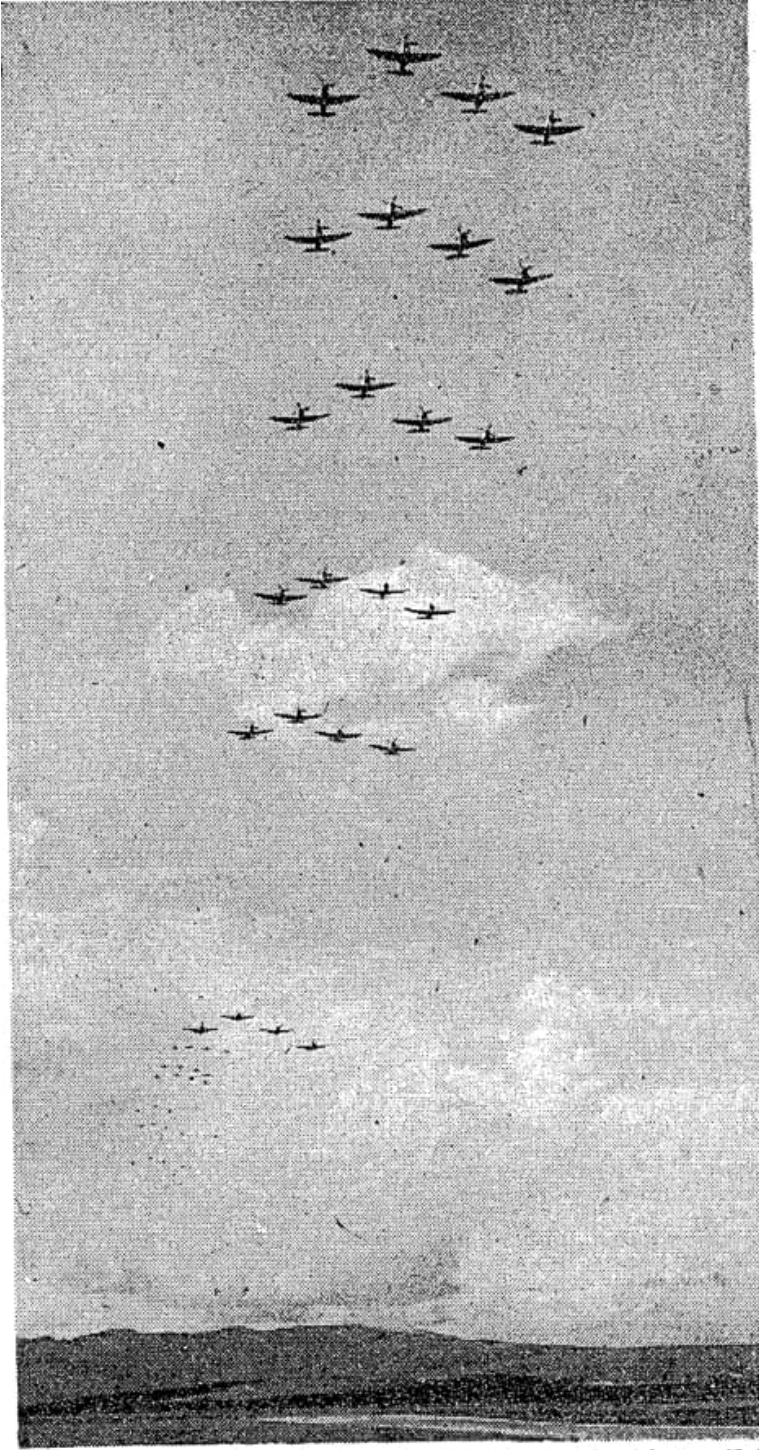
"How is it," the Kentucky paper asks, "that Mr. Roosevelt's memory can be invoked against Mr. Truman as Mr. Wallace endeavors to invoke it? It was Mr. Roosevelt himself who established the principle * * * that we do have an interest in democracy in Eastern Europe."

Both papers in Charlotte, N. C., advocate the President's plan. The Observer says that the \$400,000,000 requested by Mr. Truman is a small investment for so great a gain and it might be a very cheap price to pay for future peace. The News says Mr. Truman's plan "offers at least an outside chance of peace," whereas "the alternative offers none."

Part of a composite division of the Army showing its mobile equipment, most of which was made here

EK – V-b : Türkiye’ye Silah Yardımı Görseli

A squadron of the fighter command equipped with our F-4 planes, in formation over Ankara.

Proximity to Russia Remains Traditional Worry of Turks

Soviet Propaganda Now Emphasizes Charges That Ankara Is a Tool of United States

By C. L. SULZBERGER
Special to THE NEW YORK TIMES.

ANKARA, Turkey, March 25—Turkey has only one fundamental problem in foreign affairs and that is proximity to dynamic Russia. Czar and commissar have been edging down this way for generations.

Napoleon wrote: "Russia asked for Constantinople; I could not give it to her. That is too valuable a key. He who controls it can rule the world."

This aspiration of what the Turk refers to as traditionally unpopular "Moskov" has been as much a worry of the Ankara republic as it was to the Ottoman sultan who gradually lost huge territories in the Balkans, the Caucasus and the Black Sea coast to the Czars.

At the end of World War II, Moscow began a propaganda campaign asserting claims to easterly regions of Kars and Ardahan and seeking to terminate the Montreux Convention governing the straits and to replace it after bilateral talks with Turkey by a regime actually bossed by the Soviet Union. Ankara refused. Its only desired amendment to that international agreement would be to see the United States become a signatory instead of Japan.

When the Soviet campaign was at its height the Turks, determined to fight if necessary, pulled back their eastern armies to the Pasinler line near Erzerum. The Soviet Union managed to infiltrate many agents into the evacuated area—mainly Azerbaijanis.

Atom Bomb Is Stressed

Turkey has reestablished her strength in that region and cleaned up the suspects. The Russians are now limiting their propaganda attacks to assertions that this country has become a colony and a base for the United States. But the implied threats remain. An analysis shows the words "atom bomb" used more often in Soviet broadcasts in Turkish than in any other language.

The Communist party is illegal. Its former leader, Sefik Husnu, is in jail. Its strength is small, centered in Istanbul and Smyrna. It is unlikely it has more than 5,000 secret members. The membership essentially is made up of Istanbul university students and disgruntled intellectuals.

The party apparently is used by the Soviet Union primarily to provide agents. The Soviet Embassy maintains contacts with it through satellite missions—above all Czechoslovaks—and a few individuals including a Hungarian named Balogh and a former Czarist officer who presumably is spotted by the efficient Turkish police.

While the Government bars communism it also seeks to avoid undue provocation of Moscow and has tried to check activities of a

right wing Panturanian movement headed by Nihal Atsiz with strongholds in Konya, Sivas and Erzerum.

Minorities Policy Improved

Furthermore a new and kinder policy toward minorities now is being applied to avoid the danger of disgruntled groups during times of crisis. It is, of course, difficult to erase the memory of former mistakes in this connection.

Armenians remembering old bloodshed still are uneasy. Kurds have revolted 108 times against the Turks in past years. Non-Moslem minorities have not yet forgotten the war-time effort to wipe them out economically with a capital levy called "Varlik Vergisi."

Nevertheless the status of minorities is better than ever before. Excellent relationships prevail between the Government and the Phanar, seat of the Greek Patriarchate. The minorities are learning to speak more and better Turkish. Almost half of the previous Jewish population of 80,000 has emigrated to Israel—permitted to take along only tourist small possessions. The Government has resolved to consider Moslem minorities, such as Kurds and Lazes, as assimilable "Turks."

Their languages are now stated to be variants of the Turkish tongue, although in yesterday's handbook on the National Assembly Kurdish still is listed as "foreign."

Kurds Are a Problem

Of the nation's almost 19,000,000 about 1,500,000 are Kurds. Nomadic by instinct, modified Shia deviationist Moslems rather than Sunni like the Turks, resentful of the fact that their language is banned and can neither be taught nor printed, they will be difficult to absorb.

Great attention is naturally focused by the Government on strengthening the armed forces to forestall any hostile Soviet ambitions. The Army now is far better trained and equipped as a result of Truman doctrine aid. A Ministry of National Defense has been established and old-style generals weeded out. As a result there is greater efficiency and the total force probably has been reduced from about 550,000 under arms to fewer than 400,000, thus releasing men to vital economy.

The number of tanks, planes and some few thousand vehicles have been improved in equipment standards. American experts have succeeded in stressing the value of maintenance and communications. Morale generally is first class.

Nevertheless, both Turks and Americans now realize that a gradual modernization program will take far longer than originally anticipated. However, the nation, which is determined to fight aggressive threats, is getting a better chance to do so.

BALL GIVES BACKING TO GREEK AID PLAN

Senator Sees It as 'Only Hope'
of Avoiding War With Russia—
Vandenberg Presses Action

WASHINGTON, March 29 (U.P.)—Senator Joseph H. Ball, Republican, of Minnesota, announced tonight that he would support President Truman's Greek-Turkish aid program. In his opinion, it involved "the strong possibility" of war with Russia, but he said also it was "our only hope" of avoiding such a war.

Senator Ball said Russia appeared determined to impose a "ruthless minority dictatorship" throughout Europe and Asia.

Prompt enactment of the \$400,000,000 aid program for Greece and Turkey was necessary to prevent those countries from becoming Soviet satellites, he added.

During the day Senator Arthur H. Vandenberg, chairman of the Foreign Relations Committee, told reporters that, although the Administration had made a "good case" for sending United States supplies and military equipment to Near Eastern countries, his committee would "welcome" and give full consideration to Senate amendments designed to tighten up the program.

Senator Vandenberg's committee is scheduled to vote on amendments during the coming week.

The Senate committee plans on Monday to hear testimony from twelve representatives of private organizations. On Tuesday it will question Acting Secretary of State Dean Acheson, Paul A. Porter, special presidential agent to Greece, and the Secretaries of War and Navy in a closed-door session.

Senate Debate Set April 7

Mr. Vandenberg said the committee would seek a vote on the bill itself, Thursday, and Senate floor debate on it would start April 7.

Among amendments before the Foreign Relations Committee is one by Senator Edwin C. Johnson, Democrat of Colorado, to bar shipment of arms and military equipment, to halt enactment of a "Truman Doctrine" of American political intervention abroad, and to cut off Turkey from any aid, because, Senator Johnson said, Turkey "sat out" the war. Mr. Johnson said he would carry his proposals to a finish fight on the Senate floor, if necessary.

Senator Ball, who has long favored post-war international cooperation, said Mr. Truman's program provided the one alternative for avoiding war with Russia by curbing Soviet pressure abroad now.

"Clearly, this alternative holds the strong possibility that we may become involved in war with Russia," he stated.

Mr. Ball said the aid program may have to be broadened to encompass countries other than Greece and Turkey.

"I do not believe we can take such action in Greece, and then stand idly by and permit armed

Communists to seize power in China," he said.

He expressed the belief that Russia, both by direct armed intervention and by "using Communist parties as fifth columns in various countries," was showing an aim to establish control throughout Europe and Asia. He said Soviet policy was encouraging "fifth columns" in South America and "boring from within" in this country.

Mr. Ball said he believed that, as of now, Russia was perhaps so "internally exhausted" that she would try to avoid a direct clash. But the Administration's program, he added, "is our only hope of avoiding an ultimate war with Russia; and I admit it is not too bright a hope."

Senator Styles Bridges, Republican, of New Hampshire, said during the day that the Senate Appropriations Committee, of which he is chairman, would insist on determining if Congress should "earmark" the \$400,000,000 requested by the President for specific purposes, or grant to the Administration a blanket spending authority.

Senator Burnet R. Maybank, Democrat of South Carolina, said he would insist that American administrators distribute American supplies in Greece and Turkey, and that aid furnished by this country should not be used for "political purposes as was the case with UNRRA." Mr. Maybank said he would back the President's program.

ARMENIANS OPPOSE U. S. AID TO TURKEY

President Truman's proposal of \$250,000,000 in aid to Greece was praised, but assistance to Turkey was condemned in a resolution unanimously adopted yesterday at a mass meeting of the Armenian National Council of America. A thousand persons attended the meeting, which was held at 100 East Seventeenth Street.

The resolution, which will be sent to the President, Secretary of State and the House Foreign Affairs Committee, said:

"We are unalterably opposed to the proposal to give military and financial aid to Turkey, as it will in effect sanction Turkish aggression and will create a new menace and threat to the peace of the Near East. We believe that the proposed unholy alliance will be disastrous to our national honor and prestige throughout the world and will not lead to peace."

Turkey was characterized as a totalitarian state and the originator of the "monstrous concept of genocide," and it was charged that the present Turkish government has "robbed and economically crushed" Christian and Jewish minorities, "at the same time denying them the equal civil rights enjoyed by the Turks."

The resolution was presented by the Rev. M. T. Kalaidjian, chairman of the meeting. Other speakers included the Rev. Charles A. Vertanes, executive director of the council, which claims a membership of 85 per cent of the 150,000 Armenians in this country.

SENATE GIVES U. N. MID-EAST AID VETO

**Taft, With Reservations, Backs
Policy—Russia and Turkey
Denounced in Debate**

By C. P. TRUSSELL

Special to THE NEW YORK TIMES.

WASHINGTON, April 10—The Senate, without opposition, wrote into the \$400,000,000 Greek-Turkish aid bill late today an authorization to the United Nations to modify or halt the program at any stage.

To emphasize the good faith of the proposal, the Senate provided that a United Nations finding would be obeyed even though "any" veto might be interposed in the Security Council. This one-word emphasis was given, with the State Department's concurrence, at the request of Senator Arthur H. Vandenberg, Foreign Relations Committee chairman and sponsor of this pledge.

Bans Paying on Other Debts

By another unanimous vote, the Senate also banned the use of the program's funds by recipient countries for payment on debts contracted with other nations.

A third amendment, adopted similarly, would subject the heads of missions to Greece and Turkey to approval by the Senate.

These actions were taken as Senator Robert A. Taft, chairman of the majority Policy Committee, announced that he would support the Greek-Turkish program, but with reservations, and as Russia

Continued on Page 13, Column 1

SENATE GIVES U. N. MID-EAST AID VETO

Continued From Page 1

and Turkey became targets in the debate.

Senator Taft announced his position with this statement:

"I intend to vote for the Greek and Turkish loans for the reason that the President's announcements have committed the United States to this policy in the eyes of the world, and to repudiate it now would destroy his prestige in the negotiations with the Russian Government, on the success of which ultimate peace depends.

"I do not regard this as a commitment to any similar policy in any other section of the world, or to the continuation of the same policy in Greece or Turkey when peace negotiations are completed.

"In so far as the loans are for reconstruction and rehabilitation, we are only doing in Greece what we have done elsewhere. In so far as they help preserve order, I think they must be justified as a means of maintaining the status quo during the period while the sound basis for peace in Europe is being worked out.

"I am in thorough accord with the Vandenberg amendments proposing that we withdraw whenever a Government representing the majority of the people request us to do so, and whenever the United Nations find that action taken or assistance furnished by them makes the continuance of our assistance undesirable. I believe we should, in any event, withdraw as soon as normal economic conditions are restored."

Meanwhile, the House Foreign Affairs Committee agreed to require that all civilian personnel of the missions be "screened" for loyalty by the Federal Bureau of Investigation.

Connally Denounces Russia

The Senate heard Tom Connally of Texas, former Foreign Relations Committee Chairman, denounce Russia as a nation seeking world domination.

If Russia wants the friendship of the United States, he said, let her cease to infiltrate other countries, cease to employ her armies as a threat to her neighbors, respect the sovereignty and integrity of other nations and perform her obligations to the United Nations to promote peace and peaceful settlements.

The Senate also heard Senator Claude Pepper, Democrat, of Florida, defend Russia and assail American policy and action. He charged that the so-called Truman Doctrine would "sabotage" the United Nations and put the United States in a position of trying to be either a new Rome or an old Britain. He declared there was no Communist threat in Turkey and supported Russian claims as to the Dardanelles.

Mr. Pepper has awaiting test a substitute resolution that would restrict the pending program to relief aid to Greece (administered by the United Nations) without military assistance and would leave Turkey out. If his measure is defeated, as is now indicated, he is

expected to support the Administration program.

A third Democrat, Senator Edwin C. Johnson of Colorado, focused his assault on Turkey.

"I do not believe that Turkey is a reliable confederate," he told the Senate. After attacking Turkey's war record, Mr. Johnson added:

"It is ironic that the Nazi military equipment obtained [by Turkey] at the expense of double-crossing her allies, of bleeding the American taxpayer, of sending to their death additional American boys, that the Senate is now asked to supplement that Nazi equipment with American equipment. But that is the proposal before us."

When the Senate resumes debate tomorrow, Mr. Johnson's amendment, which seeks to eliminate Turkey from consideration, will be the pending business.

Senator Connally charged that Russia, while attempting to expand control into Greece and Turkey, was "delaying and blocking" action on a peace treaty for Germany and trying to bring that country "within the Soviet orbit."

"Soviet Russia, by her system of spreading creeping paralysis among smaller and weaker nations," he said, "hopes to bring about world domination and to control the destiny of Europe. She hungers for 'all the land that adjoins me.'"

If Greece and Turkey fell, Mr. Connally said, Italy and France would be the next objectives, and he added:

"The United States wants Russia to have her own government within her own borders, but no farther. Russia has the right to select her own system of government, but she has no right by political pressure, by the threat of armed force, to sap the strength of independent and sovereign peoples.

"Yes, we want Russia to have her own form of government. We want her to be secure within her own boundaries. During World War II we sent \$11,297,883,000 in lend-lease to help Russia maintain her integrity and preserve her government and assure her security.

"Why does she now oppose our extending similar aid to Greece for the same purposes?"

Mr. Connally replied to the opposition to the program, as voiced by Andrei A. Gromyko, Soviet Deputy Foreign Minister, at Lake Success last Monday.

"Mr. Gromyko, of course, does not want Greece or Turkey to receive aid from either the United

Nations or from the United States," he said. "If a proposal should be made to the United Nations to supply the aid carried in this bill, Mr. Gromyko, according to my belief, would promptly interpose a veto."

Denies U. N. Is Powerless

Senator Pepper told the Senate, in a two-and-a-half-hour uninterrupted address, that it was not true that the United Nations was incapable of meeting the present problems of the eastern Mediterranean, "unless the United States makes it so."

"The leadership which has proposed this measure to us," he said, "is not aware, I fear, of what they have done. In an honest but misguided zeal to strike out against what they call communism—as one does against horrible shapes and forms which accost him in a nightmare—they would sabotage the United Nations.

"They would destroy any hope of reconciliation with Russia, launch the United States upon an unprecedented policy of intervention in remote nations unilaterally, ally us with the reactionary and corrupt regimes of the world. They would subject this nation of aspiring to become a new Rome or the old Britain, and risk for the American people a war which may destroy civilization."

Mr. Pepper said the Vandenberg proposal for United Nations veto power over the program might "soothe our conscience," but "not correct our conduct."

"There is no substitute for the United Nations; there is nothing just as good," he said. "It is like going through the courts of law—you either do or you don't."

Likens Rebels to Americans

No one had charged, Senator Pepper said, that the guerrilla bands menacing the northern border of Greece consisted of "anything but Greeks in Greece." Most of them, he contended, are honest patriots. He likened them to the American Continentals who served under George Washington.

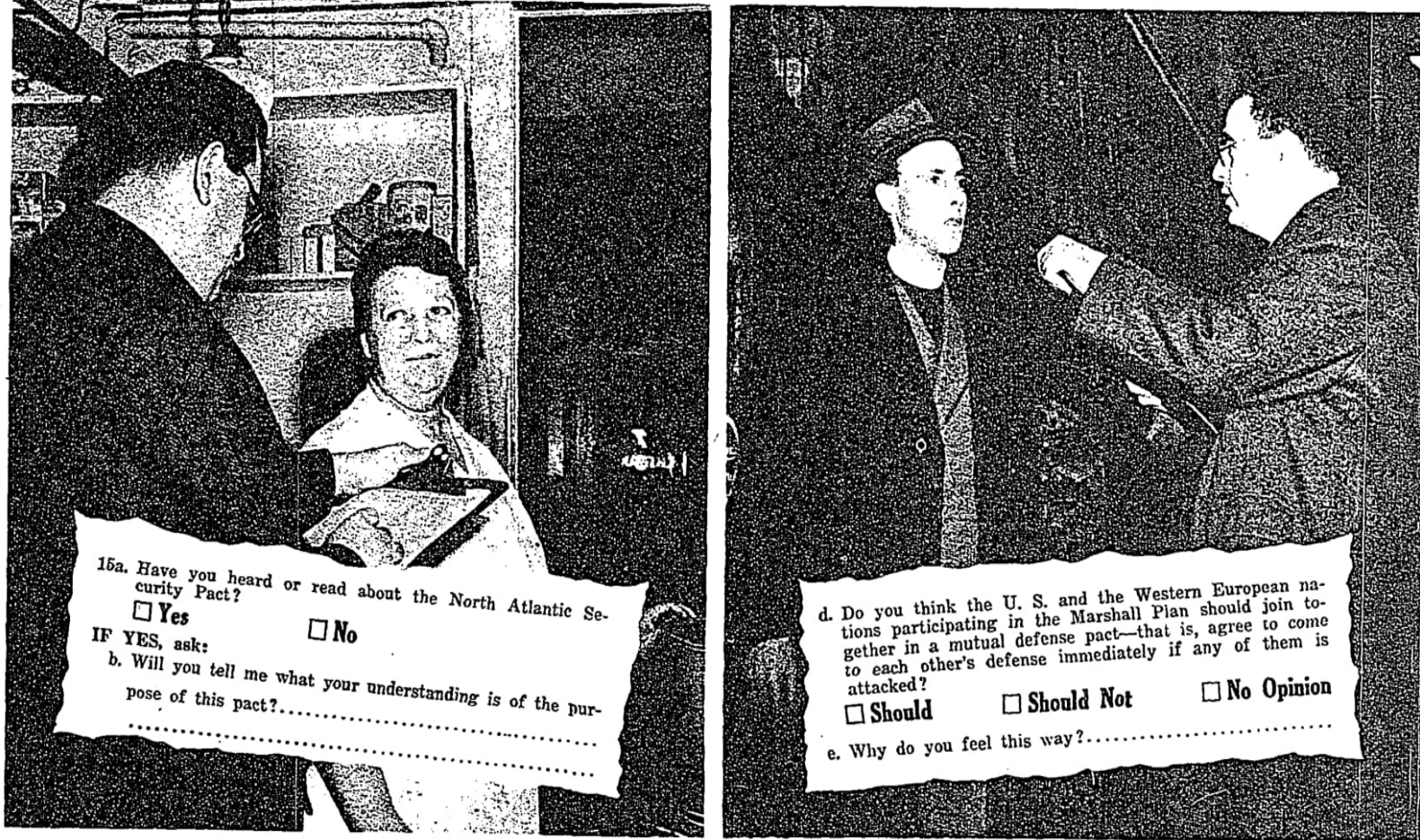
"There is no Communist threat in Turkey," he said. "The assumed threats are certain requests made by the Soviet Union to Turkey that the four Black Sea powers, Turkey, the Soviet Union, Rumania and Bulgaria, without the Western Powers having anything to do with it, shall determine the control of the Dardanelles.

"For over 200 years Russia, feeling that the Dardanelles is essen-

tial to its security as well as to its welfare in affording access to the Mediterranean, has been trying either to acquire or to obtain a dominating influence in the control of the Dardanelles.

"Western Powers have used Turkey as a bastion against Russia. While I will oppose the exertion of Russian armed force in the acquisition of the Dardanelles, what I think my country should do toward recognizing some elemental justice in her claim is another proposition."

EK - X-a : Marshall Planı ile İlgili Kamuoyu Yoklaması Görseli

Can polls measure accurately public opinion on the great national and international issues of the day?

The Case for the Public Opinion Polls

THE critics of polls have had their innings since Nov. 2. Now I think the public should hear the other side. Naturally, I am a prejudiced witness.

I feel that the public opinion poll has an important place in democracy—so important that all thinking persons ought to be in a position to arrive at a fair and unbiased appraisal of polling. The volume of criticism leveled at the polls is in itself a testimony to their importance.

Critics of polls have raised questions as to whether polls can measure opinion on complex issues, whether questions can be phrased fairly, whether the samples taken are accurate guides, whether polls are detrimental to the democratic process, whether they can indicate future action, and whether they can really measure private opinions.

I believe that anyone who examines the full record of poll results over the past thirteen years will see that they have been able to do all those things. No claim that polls have reached a stage of absolute perfection has ever been made. We poll-takers are thoroughly aware of how much there is still to be learned. But it seems significant to me that no responsible critic has ever attempted to prove that any other system of appraising public opinion can do a better or more reliable job than the public-opinion poll.

It is interesting to speculate on what might have happened in the last ten years if there had been no polls—if public opinion had been left to manifest itself through the traditional channels. Let's take a few examples to see what might have happened. During the summer of 1940 one of the big issues facing the country was the question of a peacetime military draft. The pressure put on Congressmen by let-

A leading analyst answers critics who challenge sampling techniques, evaluation and influence.

By GEORGE GALLUP

ter writers was overwhelmingly against the draft. An analysis published in the Public Opinion Quarterly of more than 30,000 letters received by fourteen Senators during the summer concerning the Burke-Wadsworth Selective Service Bill showed: For the bill, 10 per cent; against the bill, 90 per cent.

During that same time a survey by the American Institute of Public Opinion found a cross-section of the nation's voters overwhelmingly in favor of the draft. If the fourteen Senators had based their vote solely on the huge outpouring of mail they received they would have gone counter to the wishes of a majority

of the people, and in the light of subsequent events would have done incalculable harm to our military establishment.

Other examples could be cited. The pay-as-you-go income tax, the Lend-Lease act, the Marshall Plan and many other vital steps taken by the Government might have been long delayed if there had been no accurate way of knowing whether the public would resist such steps, or support them, and how willingly.

The difficulty of trying to judge public opinion without some such systematic gauge was well described by James Bryce in "The American Commonwealth" more than sixty years ago. "Such is the din

of voices," wrote Bryce, "that it is hard to say which cry prevails, which is swelled by many, which only by a few throats. The organs of opinion seem almost as numerous as the people themselves, and they are all engaged in representing their own views as that of the people."

BUT how can polls possibly measure opinions on so complex a subject as the Marshall Plan? Can we measure a person's competence to judge such an issue? Anyone asking such questions is clearly not very familiar with what the polls have been doing to meet just such situations.

The whole point of the Institute's five published surveys on the Marshall Plan between July, 1947, and March, 1948, was to accomplish precisely the thing referred to in the foregoing paragraph, i. e., to find out how many voters were competent to judge it. The polling consisted of a series of questions designed to find out the degree of knowledge among voters on the Marshall Plan. It put respondents "on the spot" by requiring them to say exactly what they understood the Plan to be. From the answers it was possible to classify each voter according to whether he was well informed, moderately informed, only vaguely informed or misinformed. The opinions of each of these groups were then sounded regarding the Plan itself. Thus attitudes on the subject could be studied as if in a spectrum, ranging from opinions of the best informed down to those of the most ignorant. The published reports of these studies showed that overall sentiment among voters who had heard of the Plan was favorable and that those who were most informed about it were the most in favor of it.

The above is not just an isolated example. For nearly (Continued on Page 55)

The Case for Public Opinion Polls

(Continued from Page 11)
three years we have been using what is known as the "quintamimensional plan of question design" for sounding attitudes on the more complex public issues. By this technique the issues are covered from five aspects with a series of questions. The voter is made to prove what he knows about the subject before his opinion is asked. Thus, any such poll as one allegedly taken on the "Metallic Metals Act," a nonexistent bill, by a polling prankster would be utterly impossible.

One of the most unfounded criticisms of polls is that a 3,000-ballot sample is not large enough to measure opinion on issues because, if you were to divide that total by the 435 Congressional districts, you would get only 6.9 ballots per district. Obviously, opinion cannot be satisfactorily measured with six cases and it would be absurd even to try it. But polltakers do not attempt, or claim, to predict opinion in a Congressional district. If they did they would have to get as many cases or ballots in a district as they do in the whole nation. To measure national opinion the polltakers gather the views of a small number of persons in a large number of places and their aggregate gives a picture of national sentiment. Sample sizes for polling are based on well-known statistical tables.

LET me make another thing clear. No polltaker that I know of has ever said that political leaders should suspend their own judgment and follow polls blindly. That would be absurd. What we do say is this: To the extent that a political leader does take public opinion into account in making his decisions, he should

have an accurate and objective measure of that opinion rather than mere guesswork. What polls endeavor to supply is a more systematic and more objective measure of opinions. The need for this was pointed out many years ago by Lincoln, who said, "What I want to get done is what the people desire to have done, and the question for me is how to find that out exactly."

The question has been raised whether polls might not harm democracy by shutting off the process of debate and discussion which informs voters and brings out the implications of proposals being considered. The charge that polls put a closure on debate seems to me baseless. For example, the discussion over whether the nation should have a post-war military draft continued in intense fashion for two full years (1945-47), when our polls were showing majority sentiment in favor of the draft.

THE national polls were wrong in selecting the winner of the 1948 election. But a general impression has been created that they were much "wronger" than was actually the case. The Institute's error nationally on the Truman vote was 5.3 percentage points, the difference between the forecast of 44.5 per cent and the actual Truman vote of 49.8 per cent. (This way of computing error is a standard procedure among opinion researchers.) On Dewey the difference was 4.1 points, on Wallace 1.6, on Thurmond 0.4. The average was 2.9. Figured on the basis of the two leading parties, it was 4.7. We had repeatedly in the years prior to 1948 pointed out that election polling was subject to a 4-percentage-point error.

With those who say that this is not good enough, particularly in close elections, I quite agree. The problem of election forecasting is the problem of reducing the present average error of 4 percentage points down to 3 or possibly to 2. I believe that this can be done during the next few years if we get the full cooperation of social scientists, and if we ourselves carry forward the intensive experimental programs now being outlined.

The reasons for the 1948 error are worth examining.

(Continued on Page 57)

EK - XI-b : ABD'de Kamuoyu Yoklaması

(Continued from Page 55)

Some critics have assumed that the failure of the polls was a failure of the sampling technique, or procedure—that the tool itself is faulty. While some of the error was due to the selection of the sample, let me correct the impression that it was the major cause.

THE error resulted primarily from mistakes in the management or use of the sampling tool. One mistake was in ending the polling too soon before election day. The bulk of the interviewing for our final forecast was completed ten to twelve days prior to Nov. 2. We assumed, as other poll directors did, that few voters change their minds in the closing days of a campaign. This assumption proved wrong.

Another mistake in management was the assumption that, because of general apathy, so few of the persons undecided at the time of our last poll would vote that this group could be excluded. Actually, many did vote, and we now know that a large majority of these voted for Truman.

What makes election forecasting much more difficult than other kinds of predicting is the line drawn between winner and loser. This same difficulty does not apply to polls on issues. In an issue poll it is not a matter of drawing a line between a winner and loser which makes you right if you are on the right side and wrong if you are on the other. A margin of error of 4 or 5 percentage points does not invalidate the results of a poll on an issue.

The need for accurate and systematic knowledge of public opinion on issues has been expressed many times by many people, but never more eloquently than by Bryce in "Modern Democracies." He wrote:

"In saying that public opinion is the real ruler of America, I mean that there exists a judgment and sentiment of the whole nation which is imperfectly expressed, through its representative legislatures, is not to be measured by an analysis of votes cast at elections, is not easily gathered from the most diligent study of the press, but is nevertheless a real force, impalpable as the wind, yet a force which all are trying to discover and nearly all to obey."

IT seems to me that public opinion polls not only fill this need better than any other method, but have also shown their value in many demonstrable ways, as follows:

Public opinion polls constitute almost the only check on the growing power of pressure groups. The influence of lobbies on Congress has been a matter of increasing concern to many. The claims of pressure groups presuming to speak for millions can be tested by polls. This has been done many times in the past, and it has been shown that some of the leaders of pressure groups represent only a minority within their own

groups and that their threats of political reprisal on legislators who refused to bow to their wishes were baseless.

Polls have uncovered many areas of ignorance. It is a mistake to assume that the public opinion polls confine themselves simply to measuring opinion. A major service which they perform is that of finding out what the public knows about the issues that confront government.

Polls have helped administrative departments of Government make better decisions. Federal, state and local officials are confronted with the problem of dealing intelligently with the public. Government is learning what American business learned years ago—that any program designed to influence the public must be based upon accurate knowledge of public attitudes.

Polls speed up the process of democracy by accurate and swift reporting on public opinion. A miniature national referendum can be conducted in a matter of hours by this method. Examples of the peacetime draft, lend-lease, the Marshall Plan and others have been cited.

Polls help define the mandate of the people in national elections. History is full of baffling questions as to what an election outcome really meant. Was Hoover's victory over Al Smith in 1928 a mandate to keep liquor prohibition? Was Harding's victory in 1920 a mandate to stay out of the League of Nations? Did Franklin D. Roosevelt's 1936 victory give him a mandate to curb the Supreme Court? By sounding opinion on specific issues, as divorced from sentiment on candidates, polls are able to tell what was in the minds of voters who went to the polls on election day.

AND so I say that the sampling poll is too valuable to be abandoned or curtailed because of the failure to name the winner in one election. We are continually experimenting and continually learning. This process will never stop. New methods which we are now developing will be tested in the field. The nation may look to substantial improvement in one of the most useful instruments of democracy ever devised.

pg. ۱۷

Turkish Economy Further Buoyed by E. C. A. As Gifts Cut Repayment Requirements

Special to THE NEW YORK TIMES.

ANKARA, Turkey—Difficulties rather than from war damage. facing the Marshall Plan in Turkey and the determination to overcome them were indicated by the announcement late in 1949 that terms of repayment would be relaxed. Sixteen million dollars of direct aid for 1949-50 will be given outright. Previously every cent of Marshall aid to Turkey had been on a loan basis.

The Economic Cooperation Administration allotment to Turkey for 1948-49 was \$38,000,000 in direct aid and \$11,700,000 in drawing rights. The figures recommended by the Organization for European Economic Cooperation for 1949-50 are \$59,000,000 and \$53,300,000 respectively.

Unlike other European countries, where the problem is to rebuild and expand what was destroyed in the war, Turkey is suffering from a relatively backward economy

With foreign specialists and advisers playing a larger part, the ECA operation in Turkey is providing experience that may prove useful in future Point Four programs. Turks traditionally are reserved in asking foreigners for help in running their affairs, but two and a half years of "Truman aid" and one and a half years of Marshall Plan aid have made the Turks willing to accept more, not less, advice from United States experts.

So far, the greatest benefit to the Turks under the Marshall Plan has come from the renewed purchasing power of other European nations, who now can buy and sell in Turkey. Without their purchases of Turkey's traditional export crops—tobacco, figs, raisins, nuts and hides—Turkey's economic position would be perilous.

ÖZGEÇMİŞ

12 Şubat 1990 tarihinde Çorum’da doğan Ramazan ŞEN ilköğrenimini Çorum’da ve orta öğrenimini Samsun’da bitirdikten sonra Lise öğrenimini Ordu Anadolu Öğretmen Lisesi’nde tamamlamıştır. 2012 yılında Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili Öğretmenliği Bölümü’nden mezun olmasının ardından aynı yılın Ağustos ayında Kırıkkale Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu’nda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Halen Kırıkkale Üniversitesi’nde çalışmaktadır.

